

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ

Περιοδικό του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ ■ τεύχος 40 – περίοδος Β ■ Ιούλιος/Αύγουστος 2003

Περιεχόμενα

18 «Σημείωμα της σύνταξης»

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α

20 «Δραστηριότητες Δ.Σ. ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ»

24 Συνέδριο: «Μετασχηματισμοί της ελληνικής πόλης»

26 Ημερίδα: «Ανάμεσα σε “Συμπληγάδες” η δημόσια αρχιτεκτονική»

28 *Αnamorphosis Αρχ.*, «Thw Snow Show»

31 *Μ. Λαφαζάνη*, «Πολιτιστική σύγκλιση και ψηφιακή τεχνολογία»

Α Φ Ι Ε Ρ Ω Μ Α

MediaLand - Disneyland

50 *Δ. Ρότσιος*, «Πραγματικότητες»

52 *Γ. Ζαβολέας*, «Νέα μέσα επικοινωνίας και αναπαράσταση στο χώρο»

56 *Π. Τουρνικιώτης*, «Μην κυνηγάτε μάγισσες εκεί που δεν υπάρχουν»

59 *Ρ. Λεκατσά*, «Απεικόνιση και πραγματικότητα: νέοι δρόμοι αρχιτεκτονικού σχεδιασμού»

62 *Α. Δημητρακόπουλος*, «Από Genius Loci σε Genius Mickey»

66 *Μ. Α. Βιδάλης*, «Από την ουτοπία στη Disneyland»

69 *Π. Μάντζου*, «It’s a small world after all»

72 *Ε. Ξύδα*, «Walt-ουτοπία Real Estate»

Δ Ι Α Γ Ω Ν Ι Σ Μ Ο Σ

76 Δημαρχειακό Μέγαρο Λαμψείας

80 Ε Ι Δ Η Σ Ε Ι Σ - Β Ι Β Λ Ι Ο Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Μιχάλης Α. Βιδάλης
Φάνια Δορκοφύκη
Γιάννης Ζερβός
Διονύσης Καννάς
Ειρήνη Κουφέλη
Αμαλία Κωτσάκη
Έλενα Λαϊνά
Μιχάλης Λεφαντζής
Βασιλική Παναγιωτοπούλου
Αναστασία Πεπέ
Κυριάκος Πιπίνης
Γιώργος Μ. Σαρηνιάννης

Γραμματεία Σ.Ε.: Στέλλα Ρίζου

Επιθυμία του Συλλόγου είναι, να αξιοποιήσει τις απόψεις όλων των συναδέλφων μέσα από τις σελίδες του περιοδικού. Είναι δυνατόν, όλες οι συνεργασίες που θα αποστέλλονται στο περιοδικό, είτε υπό μορφή παρουσιάσεων έργων, θέσεων και επιστολών να καταχωρούνται στις σελίδες του.

Η Σ.Ε. ενημερώνει όλους τους συναδέλφους που επιθυμούν να αποστείλουν υλικό, να τηρούν τις αναγκαίες τεχνικές προδιαγραφές που ισχύουν για το περιοδικό.

ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΘΗΚΕΥΜΕΝΑ ΣΕ ΔΙΣΚΕΤΑ ΚΑΙ ΝΑ ΣΥΝΟΔΕΥΟΝΤΑΙ ΑΠΟ PRINT-OUT ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ. ΓΙΑ ΑΡΘΡΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΩΝ Η ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΥΜΑΙΝΕΤΑΙ ΑΠΟ 1000-1200 ΛΕΞΕΙΣ (ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΠΑΡΑΠΟΜΠΩΝ Ή ΤΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ), ΓΙΑ ΑΡΘΡΑ ΕΠΙΚΑΙΡΩΝ 700 ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΓΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ 400 ΛΕΞΕΙΣ. ΕΙΝΑΙ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΗ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ Σ.Ε. ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΝΑ ΑΠΟΣΤΕΛΛΕΤΑΙ ΜΟΝΟ ΣΤΗΝ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ. ΤΟ ΙΔΙΟ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΓΙΑ ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ.

Θα είναι πολύ χρήσιμο για όλους το περιοδικό να ΔΙΑΒΑΖΕΤΑΙ και να ασκείται κριτική για το περιεχόμενο και την εμφάνισή του από όλους τους συναδέλφους.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΕΝΩΣΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ

Βρυσακίου 15 & Κλάδου, 105 65 Αθήνα

τηλ.: 210 3215 146/ fax: 210 3215 147

e-mail: sadas-pea@tee.gr • www.sadas-pea.gr

‘ARCHITEKTONES’

JOURNAL OF THE ASSOCIATION OF GREEK ARCHITECTS

Issue 40, Cycle B, July/August 2003

Vrysakiou 15 & Kladou, 105 55 Athens

tel.: +30 210 3215 146/ fax: +30 210 3215 147

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: Παναγιώτης Γεωργακόπουλος

Αντιπρόεδρος: Παναγιώτης Δεσποτόπουλος

Γεν. Γραμματέας: Θανάσης Παππάς

Ταμίας: Βασίλης Καλλιονάτης

Ειδ. Γραμματέας: Αλέκος Βράκας

Μέλη: Μηνάς Αγγελίδης

Δημήτρης Αναστασιάδης

Δημήτρης Μαραβέας

Κώστας Μπαρδάκης

Κώστας Μπελιμπασάκης

Παντελής Νικολακόπουλος

Ειρήνη Σιγάλα-Μαγιάφα

Αλέκος Χαλικιάς

Βασίλης Χατζηκίδης

Φραγκίσκα Χρυσολούρη

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ-ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ

ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Παναγιώτης Γεωργακόπουλος

Τα ενυπόγραφα άρθρα εκφράζουν τις απόψεις των συντακτών τους. Οι επίσημες θέσεις του ΣΑΔΑΣ και των άλλων Συλλόγων Αρχιτεκτόνων δημοσιεύονται στη στήλη Δραστηριότητες του συλλόγου.

Τιμή τεύχους 0,003 €

ΕΚΔΟΤΗΣ

Σωτήρης Δημακόπουλος

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΚΔΟΣΗΣ-ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΗ 3D Ρ. Δημακοπούλου & ΣΙΑ ΕΕ

Βουλιαγμένης 49, 116 36 Αθήνα

τηλ.: 210 9931 839, 9235 487

fax: 210 9222 743

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Όλγα Εμμανουηλίδου

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Γιώργος Καλομηνίδης

ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Κυριάκος Κοσμάς

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΩΝ

Λάμπης Δορλής

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ

Βάνα Διαμαντοπούλου, Αρετή Κατή,

Μέλπω Παπαδοπούλου, Τζένη Κουτρή,

Ουρανία Καββαδά

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

Νίκη Δανιηλίδου

DTP SERVICE

Φίλωνος 64 Δάφνη, τηλ.: 210 9709 586

ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ

Περαντινός-Κανάκης ΟΕ

Φίλωνος 64 Χαραυγή, τηλ.: 210 9716 847

ΑΠΟΣΤΟΛΗ: Ευάγγελος Μοσχόφης

Όλα ξεκινούν από την ίδια αφετηρία: Το παιχνίδι εναλλαγής και συνύπαρξης της *πραγματικότητας* με τη *φαντασία*. Η δημιουργία αναφέρεται και συνδιαλέγεται με πραγματικότητα, εμπνέεται και ισορροπεί με φαντασία.

Η πραγματικότητα μπορεί να φαίνεται διαφορετική απ’ ό,τι είναι; Ή έχει τελικά κάποια συγκεκριμένη μορφή; Προϋποθέτει την υλική υπόσταση ή απλώς την υπονοεί; *Πραγματικότητα* θα μπορούσε να είναι οτιδήποτε μας δίνει σχετικά πλήρη αντίληψη των πραγμάτων καθιστώντας τα κατανοήσιμα, τελεσίδικα αποτιμημένα και όχι αναγκαστικά αληθή.

Ο ηλεκτρονικός φαντασιωσικός χώρος, είναι σαφώς μια νεόδμητη *Media-Land*. Πρόκειται για τη νέα ψηφιακή φαντασία (;) που ήλθε να επιβάλλει το θέαμα. Μοίρασε την ζωή μας ανάμεσα σε υλική υπόσταση και άυλους κόσμους. Βλέπουμε και συνομιλούμε για γεγονότα και αντικείμενα μη «πραγματικά», των οποίων την εποπτεία –αντίθετα με το παρελθόν– μπορούμε σήμερα να έχουμε σε μια πιο ολοκληρωμένη βάση και κάτω από ένα ιδεατό πρίσμα. Έτσι ο διαχωρισμός ανάμεσα σε πραγματικά ή μη γεγονότα, είναι πλέον σχεδόν αδιόρατος και δύσκολα αναγνώσιμος. Τα «*Νέα Μέσα Επικοινωνίας*» «πακετάρουν» και διανέμουν τα μηνύματα στο χώρο μέσω των δικτύων τους, σε μορφές μαζικά αναγνωρισμένες, κατανοητές και αναμφίβολα εύπεπτες.

Σε μια σύγχρονη περιγραφή του κόσμου μας, η σύνδεση των γεγονότων γίνεται με διακλαδώσεις. Όλα τα συστήματα ακολουθούν τροχιές, που ανάλογα με τις καταστάσεις που αντιμετωπίζουν, γίνονται ολοένα και πιο πολύπλοκες, οδηγώντας σ’ ένα μελλοντικό κόσμο καθόλου βέβαιο ή προβλέψιμο. *Η πραγματικότητα είναι οι παραπάνω κόμβοι.*

Οι αναπαραστατικοί τρόποι είναι πια εξαιρετικά ενδιαφέροντες. Τα πέπλα αναπαράστασης ξεκινώντας από το *δέρμα*, τη *σάρκα*, εξελισσόμενα στο *ένδυμα*, οριοθετούμενα στον *τοίχο* και την *επιφάνεια*, δίνουν σημάνσεις, ανακοινώσεις πραγματικές ή πλασματικές.

Το σώμα της πόλης συμπληρώνεται από ένα σύνολο κομματιών, τμημάτων, γλωσσών, που είτε εξηγούν είτε υποδηλώνουν είτε εξίσου εύκολα αποπροσανατολίζουν. Υποκείμενο και αστικός χώρος γίνονται αντιληπτά όλο και περισσότερο ως προϊόντα των «Νέων Μέσων Επικοινωνίας» και αναπτύσσουν σχέση απόλυτης εξάρτησης μεταξύ τους.

Η νέα διάλεκτος στην Αρχιτεκτονική γλώσσα –και όχι μόνον– διακρίνεται για την *υπερρεαλιστική παλέτα* της. Οι μορφές είναι υπερβολικά λεπτομερείς, ενταγμένες σε αφύσικα λαμπερές πραγματικότητες. Τα υποκείμενα, οι χρήστες-καρικατούρες, είναι υπερδύναμοι, γυαλιστεροί, άψογοι.

Η απελευθέρωση της Αρχιτεκτονικής από τον *τόπο* και το *χρόνο* είναι σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα της μηχανικής αναπαράστασης της εικόνας της. Η μεγάλη έκρηξη ήλθε με την *ασπρόμαυρη φωτογραφία*, που διέσπειρε τη μοντέρνα αρχιτεκτονική σε όλο τον κόσμο, με τη φαντασμαγορία δε της *έγχρωμης*, εξέλειψε ο λόγος να πας ο ίδιος στο πραγματικό, αφού δυνάμει έρχεται εκείνο εδώ. Στην εκάστοτε ψευδοειδυλλιακή, ψυχαγωγική, *θεματική Disney-Land*, την πόλη των υποσχέσεων, του παιχνιδιού και του ονείρου, με τους ενδιαφέροντες γραφικούς κατοίκους, προσεγγίζονται εκλάμψεις νοσταλγικής αναπόλησης μιας ανώδυνης εποχής αθωότητας, «αγγίζοντας» με εύπεπτο τρόπο τον πολίτη-καταναλωτή. Η Αρχιτεκτονική απέχοντας από τα πεδία καθορισμού του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας της, περιχαράκωνεται στη μορφολόγηση, άρθρωση, μόρφωση ή διακόσμηση άψυχων κελυφών, υποβιβάζεται σε «*παπιοπεριπέτεια*», και συρρικνώνεται σε εκφράσεις απλοϊκής μεγαλομανίας.

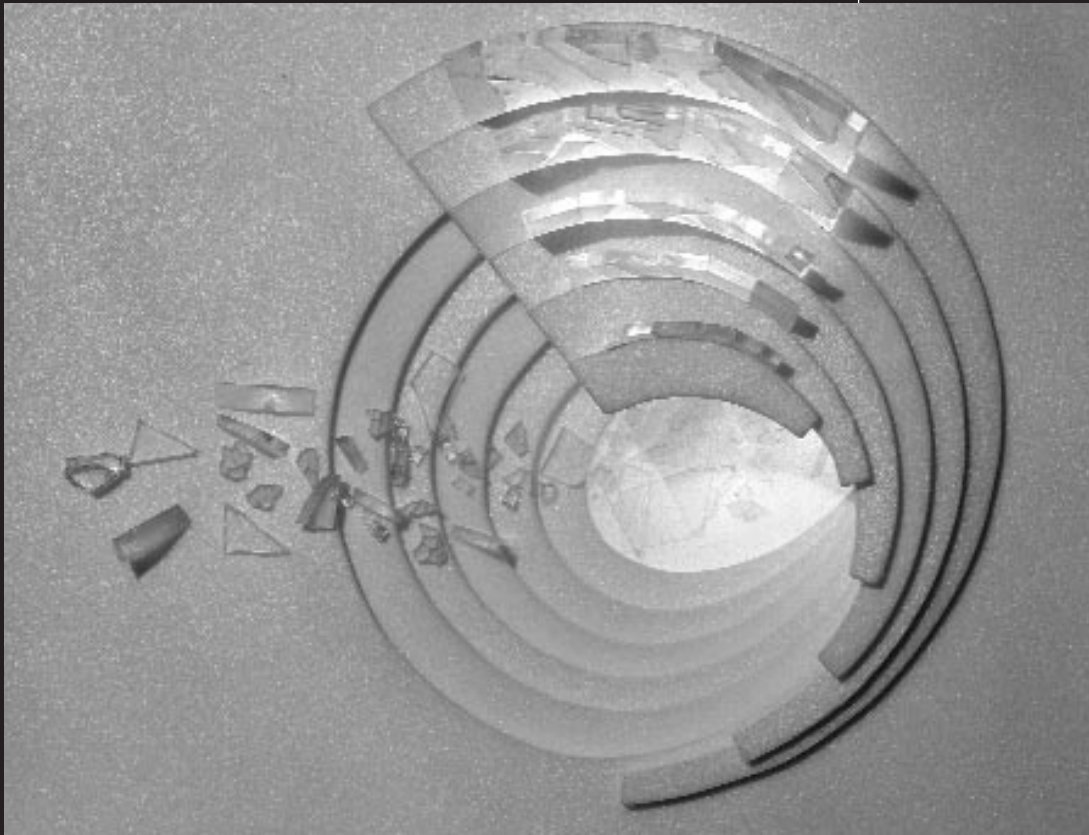
Τα κτίρια, *ουδέτερα «κουτιά»*, *φασουλήδες* ενός Walt-τοπίου, ενδύονται ανάλογα με τις πρόσκαιρες απαιτήσεις των επενδυτών. Και όλη τούτη η διαδικασία επισυνάπτει στο προς κατανάλωση «κτιριακό» προϊόν «προσωπικότητα» και αίγλη, αναβαθμίζοντας την κτιριακή του αξία.

Μέσα σε όλα αυτά ο χρόνος σχεδιάζεται ώστε να παύει να υπάρχει. Γίνεται α-χρονικός, ξεκούραστος και αναπαυτικός. Είναι βολικός. Δεν στεναχωρεί. Η πραγματικότητα αντικαθίσταται από μια καλή εκδοχή της, αποστειρωμένη, με τον καταναλωτή ταυτόχρονα θεατή και πρωταγωνιστή στο θέαμα.

Άλλαξε ο τρόπος σκέψης; Άλλαξαν οι ανάγκες; Ή μήπως η φαντασία έγινε ή καλείται να γίνει ελεγχόμενη; Είμαστε Disney-Media ήρωες και υπάρχουμε στο σκηνικό, βολικοί και εφηνουχασμένοι;

Το ερώτημα πλανάται μετέωρο πάνω από τη σύγχρονη «δημιουργία».Είμαστε μπροστά σε ένα αρχιτεκτονημένο σύμπαν, ένα απίθανο συμπίλημα ξεχωριστών αρχιτεκτονικών, που θα είναι η μία πιο πρωτότυπη από την άλλη και θα περπατάς στην πόλη σαν να περπατάς σε γκαλερί ή να πηγαίνεις στο λούνα-πάρκ. *Είναι η απώλεια του métier, η απώλεια του τόπου, η απώλεια της αρχιτεκτονικής;*

Εάν η αρχιτεκτονική είναι δημιουργία, τα αδιέξοδα γίνονται εξαιρετικά πειστικά...

«Η μορφική υπερβολή του φυσικού - Η υποκριτική του τοπίου » μακέτα της πρότασης (κάτοψη) της Anamorphosis Αρχιτέκτονες για το Snow Show, 5ον Biennale Βενετίας

ΠΛΑΤΦΟΡΜΑ ΤΟΥ ΣΑΔΑΣ-ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΕΝΩΣΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΔΡΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Ο ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων, οι Έλληνες αρχιτέκτονες επικεντρώνουν όλες τους τις δυνάμεις και προσπαθούν, ώστε να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για:

- Την ανάδειξη της διακεκριμένης επιστημονικής ταυτότητας του κλάδου.
- Την διασφάλιση των επαγγελματικών δικαιωμάτων των αρχιτεκτόνων.

Στη νέα ευρωπαϊκή πραγματικότητα οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, τόσο για το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Αρχιτεκτόνων (CAE) όσο και για τον ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, συνιστούν το πλαίσιο για τις κοινοτικές πολιτικές για την άσκηση της αρχιτεκτονικής και το ρόλο του αρχιτέκτονα και αυτό γιατί:

- Ο ρόλος της αρχιτεκτονικής ήταν και παραμένει εξαιρετικά επίκαιρος, αφού αποτελεί γνώρισμα της ιστορίας, του πολιτισμού και της ίδιας της ζωής σε κάθε χώρα της Ε.Ε.
- Η αρχιτεκτονική ποιότητα και η συγκεκριμένη φύση των αρχιτεκτονικών υπηρεσιών πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε κάθε πολιτική, μέτρο και πρόγραμμα.

Βασική επιδίωξη της αρχιτεκτονικής κοινότητας –σε όλες τις εκφάνσεις– είναι η ανατροπή της σημερινής κατάστασης, που απαξιώνει την αρχιτεκτονική δημιουργία, που διαιωνίζει τη θεσμική ασυναρτησία του 1930 και η προώθηση μιας ουσιαστικής μεταρρύθμισης για την άσκηση της αρχιτεκτονικής από τους αρχιτέκτονες.

Η αρχιτεκτονική δημιουργία και η προβολή του έργου των αρχιτεκτόνων είναι για μας στο επίκεντρο με επιδιωκόμενους σκοπούς:

- Τη διεύρυνση της ποιοτικής αρχιτεκτονικής.
- Την προβολή του έργου των αρχιτεκτόνων και τη διάχυση της αρχιτεκτονικής δημιουργίας στην ελληνική κοινωνία.

Δράσεις προς αυτή την κατεύθυνση αποτελούν:

- Η Τριεννάλε αρχιτεκτονικής

Διοργάνωση Πανελλήνιας Έκθεσης αρχιτεκτονικού έργου και καθιέρωση βραβείων αρχιτεκτονικού έργου, σε συνεργασία με το ΥΠΠΟ – Δίκτυο αρχιτεκτονικής.

- Ο προγραμματισμός του 11ου Πανελλήνιου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου και η διοργάνωση της επόμενης Μπιεννάλε Αρχιτεκτονικής της Βενετίας.
- Η συγκρότηση Εθνικού Συμβουλίου αρχιτεκτονικής με στόχο τη διατύπωση ενός Εθνικού Προγράμματος για την αρχιτεκτονική (ενεργοποίηση του άρθρου 2 του ΓΟΚ και σύσταση του Ανώτατου Πολυ-οδομικού Αρχιτεκτονικού Συμβουλίου ΑΠΑΣ).
- Για τον ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ έχει μεγάλη σπουδαιότητα η επεξεργασία ειδικής νομοθεσίας στον τομέα ελέγχου της ποιότητας της οικοδομής και των κατασκευών και η κατάρτιση κυβερνητικής πολιτικής για την προβολή της αρχιτεκτονικής ποιότητας (όπως υπάρχει σε νόμους θεσπισμένους από την Ισπανική Κυβέρνηση, το Γαλλικό Υπουργείο Πολιτισμού, το Ιταλικό Υπουργείο Πολιτισμού, το Υπουργείο Παιδείας της Φινλανδίας).

Πρόθεσή μας είναι να εισακουστούν οι ευρωπαϊκές συστάσεις και να θεσπιστεί μια Εθνική πολιτική για την αρχιτεκτονική, αλλά ταυτόχρονα να μεταφερθούν αυτοί οι κρίσιμοι προβληματισμοί στο κοινωνικό σύνολο μέσω των ΜΜΕ.

2. Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΝΤΥΠΩΝ, ΤΩΝ ΜΜΕ

Για τον ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων η μελέτη και η κατασκευή των έργων δημοσίου συμφέροντος, έχει μεγάλη πολιτιστική αξία. Όλοι πρέπει να αναλογιστούν τα μεγάλα έργα και τις μείζονες παρεμβάσεις σε πλήθος ευρωπαϊκών και όχι μόνο πόλεων, που σηματοδοτούν την πορεία τους, που συνιστούν σημαντικές επενδύσεις, διαφέρουν όμως σημαντικά στην ποιότητα, την αισθητική, την ανανεωμένη αρχιτεκτονική έκφραση και δημιουργία.

Γι' αυτό υποστηρίζουμε πως τα έργα (μεγάλα και μικρά) χωρίς έμπνευση, αρχιτεκτονική ιδέα και

έκφραση, πέραν των άλλων έχουν επιπτώσεις στο περιβάλλον και την αισθητική των πόλεων, των πολιτών.

Η απουσία της αρχιτεκτονικής, η περιφρόνηση των αρχιτεκτονικών – πολεοδομικών διαγωνισμών και η υλοποίηση των έργων με το σύστημα της μελετοκατασκευής απλώς αποτυπώνουν την αποτυχία των δημοσίων φορέων, αναπαράγοντας τα δομικά προβλήματα του αστικού χώρου, που συνθέτουν ένα τοπίο ομοιόμορφο σε ένα περιβάλλον χωρίς ενδιαφέρον και αισθητική.

– Εκείνο που απαιτείται είναι η αντικατάσταση της πολιτικής των κατασκευών με αυτή της ποιότητας των έργων και παρεμβάσεων μέσω της αρχιτεκτονικής.

Τα αρνητικά αυτά φαινόμενα επιβεβαιώνονται και από την περιορισμένη παρουσίαση της αρχιτεκτονικής από τα ΜΜΕ. Αυτά επιτείνονται από:

- Την απουσία των συντελεστών ενός έργου (αρχιτεκτόνων και άλλων μηχανικών) από την όποια παρουσίαση έργων δημοσίου ενδιαφέροντος.
- Τη σύγχυση των αρμοδιοτήτων και των όρων άσκησης του επαγγέλματος του αρχιτέκτονα που επικρατεί στη χώρα και που αμβλύνει τα επιστημονικά καθορισμένα όρια των διαφόρων επαγγελματιών, νοθεύοντας τη δυνατότητα άσκησης της αρχιτεκτονικής.

Η προτεινόμενη πολιτισμική παρέμβαση για την αναζωογόνηση της αρχιτεκτονικής αναφέρεται και στο ρόλο των ΜΜΕ, του Τύπου, που καλούνται να λάβουν συγκεκριμένες πρωτοβουλίες προβολής της αρχιτεκτονικής δημιουργίας, με στόχο τη βελτίωση των ποιοτικών χαρακτηριστικών, που επιδρούν και διαμορφώνουν το περιβάλλον κατοικίας και το πολιτιστικό επίπεδο της χώρας τελικά.

Άξονες για μια τέτοια παρέμβαση συνιστούν:

- Η ευαισθητοποίηση των πολιτών για την πολιτιστική αξία της αρχιτεκτονικής.
- Η κατανόηση της ανάγκης για τη βελτίωση του αρχιτεκτονικού και δομημένου περιβάλλοντος.
- Η διάδοση – προβολή – παρουσία της ελληνικής αρχιτεκτονικής δραστηριότητας στον εθνικό χώρο και στο διεθνές περιβάλλον.

Οι προτάσεις μας πρέπει να προβληθούν από τον τύπο και τα ΜΜΕ.

3. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΣΚΗΣΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ – ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ

Ο χώρος όλων των τεχνικών επαγγελματιών στη χώρα, βρίσκεται σε μια εξαιρετικά ρευστή κατάσταση. Οι επεξεργασίες – προτάσεις για μια νέα γενική οδηγία, σχετικά με ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης επαγγελματικών προσόντων από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, προκαλούν ζωηρό ενδιαφέρον πλέον σε όλους. Η πρόταση Οδηγίας που ενσωματώνει τις 89/48/ΕΟΚ, 92/50/ΕΟΚ αλλά και την Οδηγία 85/384/ΕΟΚ για τους αρχιτέκτονες, προκαλεί σοβαρές αναταράξεις.

Οι προτάσεις αυτές που ενσωματώνουν και την Οδηγία για τους αρχιτέκτονες, επιχειρούν την περαιτέρω ενοποίηση και απλοποίηση των διατάξεων που εφαρμόζονται στον τομέα της αμοιβαίας αναγνώρισης επαγγελματικών προσόντων.

Η επιχείρηση για την ακόμα περισσότερο αποζημίωση της διασύνδεσης μεταξύ ακαδημαϊκών προσόντων και πρόσβασης στα επαγγελματικά δικαιώματα, ανατρέπει την συγκεκριμένη ήδη κατάσταση, όπως προέκυψε με την εφαρμογή της 89/48/ΕΟΚ (και στον εθνικό χώρο με το Π.Δ. 165/00). Το συνιστώμενο συμβούλιο αναγνώρισης επαγγελματικών ισοτιμιών, χορηγεί άδεια άσκησης επαγγέλματος παράλληλα με το Τεχνικό Επιμελητήριο!

Σημειώνουμε πως το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας είναι αντίθετο στην εφαρμογή της 89/48/ΕΟΚ και:

- Υπερασπίζεται την ανάγκη για έργα με ποιότητα – ασφάλεια – αισθητική.
- Υπερασπίζεται το επίπεδο σπουδών των Πολυτεχνικών σχολών.
- Θεωρεί ότι οι διατάξεις της Οδηγίας (και του Π.Δ. 165/00) οδηγούν:
 - στην κατάργηση της αρχής της ισότητας και αξιοκρατίας.
 - στην αναίρεση του Ν. 1486/84 που ρητά επιβάλλει τις ακαδημαϊκές ισοτιμίες και διαβλέπει πως γρήγορα θα ανατραπεί ο τρόπος άσκησης του επαγγέλματος εάν δεν ληφθούν

μέτρα. Συμπληρώνοντας την άποψή του, υποστηρίζει πως οι ελάχιστες διασφαλίσεις προς αυτή την κατεύθυνση είναι:

- Οι ζετείς ενιαίες σπουδές.
- Η χορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος –μετά από εξετάσεις– από το ΤΕΕ.
- Η εγγραφή στο ΤΕΕ.

Η θέση του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Αρχιτεκτόνων στόχευε και στοχεύει στη διατήρηση της Οδηγίας των αρχιτεκτόνων. Αποτελεί ουσιαστική νομοθετική προσέγγιση της αμοιβαίας αναγνώρισης επαγγελματικών προσόντων σχετικά με την αρχιτεκτονική και του δικαιώματος καθιέρωσης ελευθερίας για την παροχή υπηρεσιών στην εσωτερική αγορά.

Καθώς η Οδηγία θέτει κριτήρια για την εκπαίδευση των αρχιτεκτόνων, αποτελεί νομικό εργαλείο το οποίο προστατεύει το δημόσιο συμφέρον, διασφαλίζοντας ότι εκείνοι που παρέχουν υπηρεσίες σύμφωνα με την Οδηγία, έχουν τα κατάλληλα προσόντα και αντιλαμβάνονται την πολιτιστική και κοινωνική σημασία του έργου που αναλαμβάνουν. Η προτεινόμενη Οδηγία δεν παρέχει καμία εγγύηση για την ποιότητα εκπαίδευσης στην αρχιτεκτονική, θα διαβρώσει τα σημερινά υψηλού επιπέδου προσόντα και ελάχιστα θα διασφαλίσει την προστασία του καταναλωτή.

Όπως και άλλοι κλάδοι τεχνικών επαγγελμάτων στη χώρα μας, υποστηρίζουμε επιπλέον πως:

- δεν μπορούν να ακυρωθούν οι ακαδημαϊκές ισοτιμίες.
- δεν μπορούν να αντικατασταθούν τα πέντε (5) χρόνια εκπαίδευσης από τρία (3) χρόνια προπτυχιακής εκπαίδευσης και δύο (2) χρόνια πρακτικής άσκησης.

Σε κάθε περίπτωση απαιτείται προάσπιση των όρων άσκησης του επαγγέλματος του αρχιτέκτονα αλλά και του επαγγέλματος των άλλων μηχανικών, ώστε να διασφαλίζεται η ασφάλεια και η ποιότητα στις παρεχόμενες υπηρεσίες για το δημόσιο όφελος.

- ✓ Για τον ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ είναι σημαντική η επισήμανση του ΤΕΕ πως η οδηγία για τους αρχιτέκτονες:
- Στπρίζεται στις ακαδημαϊκές ισοτιμίες και όχι στις επαγγελματικές, όπως κάνει η 89/48/ΕΟΚ.
- Αναφέρει ρητά τις γνώσεις και δεξιότητες για την άσκηση του αρχιτεκτονικού επαγγέλματος και κατ’ αυτή την έννοια με αυτές τις ρυθμίσεις καλύπτονται όλοι οι μηχανικοί. (!)

Πρέπει να υπενθυμίσουμε για μια ακόμα φορά, πως μεταξύ των γνώσεων και δεξιοτήτων που προβλέπονται στην οδηγία, συγκαταλέγονται:

- Η ικανότητα σύλληψης αρχιτεκτονικών δημιουργιών, που ικανοποιούν αισθητικές και τεχνικές απαιτήσεις.
- Η προσήκουσα γνώση της ιστορίας και των θεωριών της αρχιτεκτονικής.
- Η γνώση των καλών τεχνών, που επηρεάζουν την ποιότητα της αρχιτεκτονικής σύλληψης.
- Η προσήκουσα γνώση της πολεοδομίας και του πολεοδομικού σχεδιασμού.

Οι Έλληνες αρχιτέκτονες γνωρίζουν άριστα τις ρυθμίσεις της Κ.Ο. 85/384/ΕΟΚ όπως αυτή ισχύει στον εθνικό χώρο με τα Π.Δ. 107/93 και 272/οο, που δίδεται έτσι η δυνατότητα εγκατάστασης επαγγελματιών της Ε.Ε. για την άσκηση του επαγγέλματος του αρχιτέκτονα στην Ελλάδα.

Γνωρίζουν όμως επίσης άριστα πως στην Ελλάδα πλήθος τεχνικών επαγγελμάτων ασκούν δραστηριότητες στον τομέα της αρχιτεκτονικής, χωρίς να πληρούν τις ελάχιστες απαιτήσεις σπουδών αρχιτεκτονικής. Μέσα στο πλήθος των τεχνικών επαγγελμάτων, μηχανικοί κάθε κατηγορίας του ΤΕΕ, ασκούν την αρχιτεκτονική παρότι και το ίδιο το ΤΕΕ υπερθε-

ματίζει για τις προβλέψεις της οδηγίας, σχετικές με τις απαραίτητες δεξιότητες για την άσκηση της αρχιτεκτονικής.

✓ Η διατήρηση όμως όλων εκείνων των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων, ουσιαστικά παραβιάζει τις θεμελιώδεις αρχές του κοινοτικού δικαίου, ιδιαίτερα τους κανόνες που διέπουν την ενιαία εσωτερική αγορά, την προστασία των καταναλωτών αλλά και εκείνων που διασφαλίζουν την απρόσκοπτη άσκηση των επαγγελματικών τους δικαιωμάτων.

✓ Η κατάργηση των διατάξεων που επιτρέπει την πρόσβαση σε επαγγελματικές δραστηριότητες στον τομέα της αρχιτεκτονικής, σε κατόχους που δεν πληρούν τις ελάχιστες απαιτήσεις σπουδών της αρχιτεκτονικής, θεωρείται επιβεβλημένη. Ο αναχρονισμός του θεσμικού πλαισίου (Ν.4663/3ο) πρέπει να σταματήσει. Η θέση αυτή συνιστά πολιτική διεκδίκηση για την αναθεώρηση του θεσμικού πλαισίου στην Ελλάδα, την αναβάθμιση της αρχιτεκτονικής και της ποιότητας του καθημερινού περιβάλλοντος.

✓ Όσοι πραγματικά πιστεύουν ότι τα νεφελώματα και οι θεσμικές διολισθήσεις οφείλουν να τελειώνουν, πρέπει να πιστέψουν πως στον τομέα της αρχιτεκτονικής επιβάλλεται να σταματήσει η απαξίωση και να ληφθούν μέτρα προστασίας και αναβάθμισης του αρχιτεκτονικού επαγγέλματος.

- Το θεσμικό πλαίσιο άσκησης επαγγέλματος:
 - με την άσκηση της αρχιτεκτονικής από όλα τα τεχνικά επαγγέλματα, όλων των βαθμίδων.
 - Το θεσμικό πλαίσιο μελετών και κατασκευών:
 - με την απαξίωση της αρχιτεκτονικής.
 - με τον εκφυλισμό των διαδικασιών του Ν.716/77 (και με όσα έπονται με την τροποποίησή του).
 - με τον τρόπο κατασκευής των δημόσιων και ιδιωτικών έργων (μελετοκατασκευή κ.λπ.).
 - με τη σχεδόν κατάργηση των αρχιτεκτονικών διαγωνισμών, είναι πλαίσιο που καταφέρεται ευθέως στην όποια αναπτυξιακή προσπάθεια. Απαιτείται η αποκατάσταση της αρχιτεκτονικής ως πολιτιστική αξία, που εμπεριέχει την έννοια του δημοσίου συμφέροντος.

4. ΑΜΕΣΗ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ Ν. 4663/3ο

Η αναμενόμενη τροποποίηση του θεσμικού πλαισίου (Ν. 4663/3ο) αποτελεί την μέγιστη αναγκαιότητα για την απελευθέρωση του αρχιτεκτονικού επαγγέλματος και την άσκηση της αρχιτεκτονικής από τους αρχιτέκτονες.

- Ο Σύλλογός μας, οι Έλληνες αρχιτέκτονες προσαρμόζονται στην ουσία της Οδηγίας 85/384/ΕΟΚ. Δεν μπορούν όμως να προσαρμοστούν στο Ν. 4663/3ο που προβλέπει πως «...στην έννοια της άσκησης του επαγγέλματος του πολιτικού μηχανικού νοείται συνυπάρχουσα η εξάσκηση του επαγγέλματος του αρχιτέκτονα... περιοριζόμενης εις καθαρά αρχιτεκτονικές οικοδομικές εργασίες».
- Ο Σύλλογός μας έχει υποβάλλει ολοκληρωμένη πρόταση στο ΥΠΕΧΩΔΕ (έγγραφό μας Α.Π. 24692/12.7.1999) με την οποία ζητείται η επίλυση του προβλήματος από το αρμόδιο Υπουργείο, η έκδοση εγκυκλίου για την εφαρμογή του Π.Δ. 107/93 και η πρόωθηση νομοθετικής ρύθμισης για θέματα που δεν εντάσσονται στο παραπάνω Π.Δ.

Σημειώνεται πως υπάρχει συμφωνία των Συλλόγων Αρχιτεκτόνων και Πολιτικών μηχανικών (12.3.1985) και σύμφωνη γνώμη όλων των πολιτικών κομμάτων, για την ενσωμάτωση και κυριαρχία των προβλέψεων του Π.Δ. 107/93 στο εθνικό δίκαιο.

Πιστεύουμε πως όλα τα τεχνικά επαγγέλματα και κυρίως όλοι όσοι εντάσσονται στο ΤΕΕ αισθάνονται την ανάγκη για έναν επαναπροσδιορισμό των κανόνων και προϋποθέσεων για την άσκηση του επαγγέλματος σε όλη την τεχνική πυραμίδα.

- Ο ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, οι αρχιτέκτονες στην Ελλάδα επιδιώκουν την άσκηση των επαγγελματικών δικαιωμάτων που προκύπτουν από την εκπαίδευσή τους.
- Ο ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, οι αρχιτέκτονες στην Ελλάδα αξιώνουν την ανατροπή της ιδιότυπης άσκησης του επαγγέλματος, που έλκει την καταγωγή της από τη δεκαετία του ’3ο.
- Η αρχιτεκτονική δημιουργία στους αρχιτέκτονες.
- Η άσκηση της αρχιτεκτονικής σε αρμονία με ένα εκσυγχρονισμένο θεσμικό πλαίσιο για όλα τα τεχνικά επαγγέλματα.

Για την επιβολή των παραπάνω συσπειρώνεται όλη η αρχιτεκτονική κοινότητα (Οργανώσεις Αρχιτεκτόνων – αρχιτεκτονικές σχολές – διακεκριμένοι αρχιτέκτονες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό) και συγκροτεί εθνική επιτροπή, για το συντονισμό όλων των απαραίτητων ενεργειών και δράσεων.

5. ΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ

Το Δ.Σ επεξεργάζεται θέσεις και απόψεις για όλο το φάσμα των επαγγελματικών και θεσμικών προβλημάτων του κλάδου. Επαγγελματικά δικαιώματα, οδηγίες και ρυθμίσεις για τα ιδιωτικά έργα βρίσκονται στο επίκεντρο.

Η δραματική και απaráδεκτη κατάσταση που επικρατεί στις πολεοδομικές υπηρεσίες, αποτελεί μέρος του συμπλέγματος των προβλημάτων που επικρατούν σε όλη την αλυσίδα παραγωγής των ιδιωτικών έργων.

Δεν αρκεί όμως η εξυγίανση των πολεοδομικών γραφείων για να λυθεί το πρόβλημα. Εφόσον το υπόλοιπο σύμπλεγμα παραγωγής παραμένει ως έχει, η όλη επικείρηση θα είναι σίγουρα αναποτελεσματική και αποτυχημένη. Κατά συνέπεια η ποιοτική ανασυγκρότηση αντιμετωπίζεται με τη συνολική μεταρρύθμιση που επανατοποθετεί και επαναπροσδιορίζει ρόλους, μέσα και προϋποθέσεις.

Η πληρότητα και η ποιότητα των μελετών, αποτελούν καθοριστικό παράγοντα για τη γρήγορη και σωστή ολοκλήρωση ενός έργου. Ερευνώντας σοβαρά την πορεία των κατασκευών, θα διαπιστώσουμε ότι πολλές κακοδαιμονίες και προβλήματα ξεκινούν από ελλείπεις ή πλημμελώς και ασαφώς υλοποιημένες μελέτες που επιτρέπουν αυθαίρετες ερμηνείες των κατασκευαστών.

Η πολυνομία, τα εκατοντάδες προεδρικά διατάγματα και υπουργικές αποφάσεις, οι άπειρες ερμηνευτικές εγκύκλιοι, έχουν δημιουργήσει ένα ατελείωτο φαύλο κύκλο, που επιτρέπει τις παρερμηνείες και οδηγεί σε νομιμοφανείς παρανομίες, που εντείνουν τη διαπλοκή και την απίστευτη ταλαιπωρία μελετητών και πολιτών.

Η συζήτηση για την αλλαγή του τρόπου έκδοσης οικοδομικών αδειών, από την πλευρά της πολιτείας είναι «δημοσιογραφικού χαρακτήρα» και ο Σύλλογός μας δεν έχει κληθεί και προφανώς δεν συμμετέχει σε καμιά συζήτηση. Ως κλάδος όμως πρέπει να προτάξουμε προτεραιότητες και να επιβεβαιώσουμε ένα πλαίσιο θέσεων για κάθε εξέλιξη.

Ο ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων:

1. Αποκρούει τα διάφορα κείμενα που εκπορεύονται από το ΥΠΕΧΩΔΕ και δεν έχουν καν τη μορφή σ/ν. Οι θέσεις που αναπτύσσονται σε αυτά απορρίπτονται συνολικά από το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων, καθώς περιπλέκουν περαιτέρω την κατάσταση.

2. Επιβεβαιώνει τη βασική του θέση ότι θεσμικές ρυθμίσεις για την υπόσταση και λειτουργία των Πολεοδομικών Γραφείων πρέπει να υπηρετούν την έννοια του δημoσίου συμφέροντος. Έτσι την ευθύνη ελέγχου της διαδικασίας παραγωγής του δομημένου περιβάλλοντος, του ελέγχου των μελετών και κατασκευών, πρέπει να την έχει το δημόσιο.

3. Θεωρεί ότι η μελέτη και εκτέλεση των τεχνικών έργων είναι αντικείμενο διεπιστημονικής συνεργασίας των απαραίτητων ειδικοτήτων, που κάθε μία από αυτές πρέπει να απασχολείται αποκλειστικά στο επιστημονικό της αντικείμενο. Γι’ αυτό η έννοια της μελετητικής ομάδας είναι προϋπόθεση για εξορθολογισμό όλων των διαδικασιών. Ειδικότερα στα κτιριακά έργα και γενικότερα σε όσα έργα η αρχιτεκτονική έχει θεμελιώδη σημασία, βασική προϋπόθεση του εξορθολογισμού και εκσυγχρονισμού είναι η γενική ευθύνη του έργου και ο συντονισμός των μελετητών να ανήκει στον αρχιτέκτονα.

4. Εκτιμά ότι από την πλευρά των αρχιτεκτόνων πρέπει να επιδιωχθεί μια νέα ποιότητα αρχιτεκτονικής, μέσω των μελετών και της εκτέλεσης των έργων.

Κατόπιν αυτού η Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων προτείνει μια δέσμη συγκεκριμένων μέτρων που πρέπει να ληφθούν αμέσως:
4.1. Επαναπροσδιορισμός και υποχρεωτική τήρηση των προδιαγραφών πληρότητας και ποιότητας των μελετών με κλιμάκωση των απαιτήσεων ανάλογα με το μέγεθος και την κατηγορία του έργου.
4.2. Καθορισμό αρμοδιοτήτων και ευθυνών (αστικών - ποινικών - επαγγελματικών) Μηχανικών - εργολάβων - ιδιοκτητών - Μηχανικών Εφαρμογής, σε σχέση με την αντίστοιχη συμμετοχή του καθενός.
4.3. Καθιέρωση ποιοτικού ελέγχου των κατασκευών ως προς τα υλικά, ούτως ώστε να πιστοποιείται και να εξασφαλίζεται η υπευθυνότητα όλων των παραγόντων που εκτελούν κάθε έργο.
4.4. Αποσαφήνιση και κωδικοποίηση του συνόλου της πολεοδομικής και κτιριοδομικής νομοθεσίας και εξασφάλιση ενιαίας ερμηνείας νόμων και εγκυκλίων. Θα πρέπει να ληφθούν μέτρα για κεντρικό συντονισμό, με βάση θεσμοθετημένο δημόσιο όργανο, ώστε να εφαρμόζονται ενιαία οι διαδικασίες και η νομοθεσία.
4.5. Αναβάθμιση πολεοδομικών γραφείων, με στελέχωση από μηχανικούς όλων των ειδικοτήτων, με αναβάθμιση της κτιριακής υποδομής και του εξοπλισμού τους. Διατήρηση μόνο όσων από αυτά μπορούν να εκπληρώσουν ορισμένες προϋποθέσεις, με στελέχωση από μηχανικούς όλων των ειδικοτήτων και διοικητικό εξειδικευμένο προσωπικό, με αναβάθμιση της κτιριακής υποδομής και του εξοπλισμού τους. Άμεση επίλυση της νομικής κάλυψης των Διπλωματούχων μηχανικών που υπηρετούν στα Πολεοδομικά γραφεία, οι οποίοι είναι υποχρεωμένοι να καλύπτουν με δικές τους δαπάνες τις «πάσης φύσεως διώξεις» κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.
4.6. Άμεση αύξηση των αμοιβών στα πλαίσια ενός νέου μισθολογίου Διπλωματούχων Μηχανικών και εξασφάλιση αξιοπρεπών συνθηκών εργασίας των συναδέλφων του Δημοσίου.
4.7. Σύγχρονη αρχειοθέτηση που να εξασφαλίζει την ασφάλεια των φακέλων των μελετών. Πιθανόν διπλή αρχειοθέτηση (σε δύο αρχές).
4.8. Αποσαφήνιση διοικητικής ιεραρχίας και κάλυψη επί της ουσίας των ευθυνών των προϊσταμένων.
4.9. Η ασφάλιση των μελετών των ιδιωτικών έργων να είναι συμπληρωματικό μέτρο εγγύησης της ποιότητας των μελετών και οπωσδήποτε όχι υποχρεωτική. Η ασφάλιση να είναι δυνατόν να παρέχεται και από το ΤΣΜΕΔΕ.
4.10. Άμεση οργάνωση προγράμματος βασικής εκπαίδευσης για το σύνολο του προσωπικού που απασχολείται στην παραγωγή των ιδιωτικών έργων, για να έχει τουλάχιστον τη στοιχειώδη εκπαίδευση που απαιτείται για την ασφάλεια τη δική του αλλά και την αρτιότητα και ασφάλεια του έργου. Σ’ αυτή την κατεύθυνση επιβάλλεται άμεσα και η οργάνωση σχολής εργοδηγών.
4.11. Επειδή διαπιστώνουμε ότι τα διάφορα κείμενα που κυκλοφορούν δεν συμπεριλαμβάνουν τις παραπάνω βασικές κατευθύνσεις, οποιαδήποτε προσπάθεια αλλαγών ή μεταρρύθμισης του υφιστάμενου καθεστώτος είναι απορριπτέα από τον ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων. Και δεν αποτελεί εκσυγχρονισμό καμία δέσμη μέτρων αν δεν ανατρέπει με δραστικό τρόπο και την ισχύουσα αναχρονιστική νομοθεσία (Ν. 4663/3ο), αναθέτοντας επιτέλους και στη χώρα μας την αρχιτεκτονική στους αρχιτέκτονες.

Μετασχηματισμοί της ελθηνικής πόλης

Γραμματεία Συνεδρίου

Σοσιαλιστική θεωρία, προοπτικές και καθημερινή πράξη

Πραγματοποιήθηκε από τις 9 έως τις 11 Μαΐου 2003 στην Αίθουσα Τελετών της Σχολής Αρχιτεκτόνων του Ε.Μ.Π. στην Αθήνα το Συνέδριο με θέμα ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΗΣ, Σοσιαλιστική θεωρία, προοπτικές και καθημερινή πράξη. Το Συνέδριο αυτό έγινε στα πλαίσια του κύκλου συναντήσεων με αντικείμενο «Αρχιτεκτονική, Πολεοδομία και Επιστημονικός Σοσιαλισμός» που ξεκίνησαν με πρωτοβουλία του Νέου Κινήματος Αρχιτεκτόνων, και έχει πραγματοποιηθεί ήδη σειρά συναντήσεων με αρχή πριν δύο χρόνια στον Ξενώνα Στάμου Στούρνα στο Βόλο. Το Συνέδριο ήταν αφιερωμένο στη μνήμη της Λουΐζας Γρηγοράκου-Μάρθα που διετέλεσε από τα ιδρυτικά μέλη της οργανωτικής του επιτροπής.

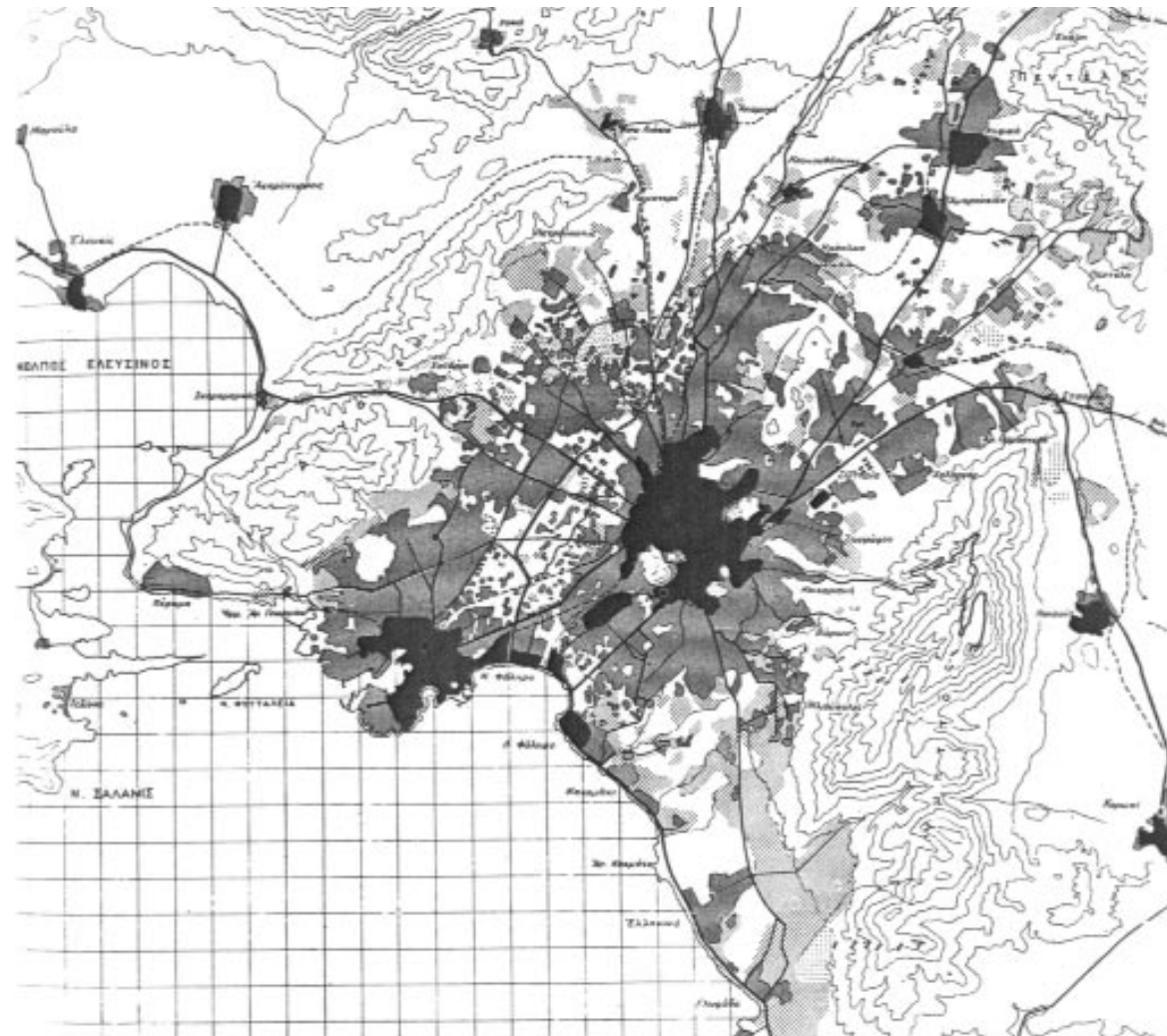
Την Οργανωτική Επιτροπή του Συνεδρίου αποτέλεσαν οι συνάδελφοι Βασίλης Γρηγοριάδης, Χρυσούλα Μακράκη, Μαρία Μαντουβάλου, Κώστας Μπαρδάκας, Παντελής Νικολακόπου-

λος, Κωστής Παπαντωνίου, Γεώργιος Σαρηνιάνης, Χρήστος Σελιανίτης, Νίκος Σιαπκίδης, Λεωτέρης Τσουλουβής, Σήφης Φανουράκης. Στο Συνέδριο εγγράφηκαν και το παρακολούθησαν 150 σύνεδροι, ανάμεσα στους οποίους 32 φοιτητές αρχιτεκτονικής από την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, καθώς και μεγάλος αριθμός ακροατών. Τις εργασίες του παρακολούθησαν ο Πρόεδρος του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ κ. Τάκης Γεωργακόπουλος, ο Α΄ Αντιπρόεδρος του ΤΕΕ κ. Γιάννης Αλαβάνος, ο επικεφαλής της δημοτικής παράταξης «Συμπράταξη για την Αθήνα», δημοτικός σύμβουλος και μέλος του Π.Γ. του Κ.Κ.Ε. κ. Σπύρος Χαλβατζής και άλλοι εκπρόσωποι φορέων κ.λπ.

Παρουσιάστηκαν 32 εισηγήσεις καταμελημένες σε 4 θεματικές ενότητες:

1. οι δυνάμεις που διαμόρφωσαν τις πόλεις και τους οικισμούς της Ελλάδας και η θεωρία για την πόλη.
2. η πόλη σήμερα, κυρίαρχα φαινόμενα και μετασχηματισμοί.
3. ιδεολογικές πλευρές και κοινωνικές λειτουργίες της πόλης.
4. η κοινωνικοοικονομική βάση και οι διαφαινόμενες εξελίξεις.

Εισηγητές ήταν (με αλφαβητική σειρά): Σοφία Αντωνοπούλου, αν. καθ. ΕΜΠ, Αρχ. Βασιλαρά, αρχιτέκτων, Αθηνά Βιτοπούλου, υπ. διδ. Université Paris VIII (IFU), Φωτ. Γεωργακοπούλου, αρχιτέκτων, Στ. Γκιάλης, υπ. διδ. ΤΑΤΜ-ΑΠΘ, Μαρία Δανιήλ, αρχιτέκτων υπ. διδ. ΑΠΘ, Δημ. Ζυγομαλάς, αρχιτέκτων υπ. διδ. ΑΠΘ, Δημ. Καλτσώνης, δρ. κοινωνιολογίας του Δικαίου, Κώστας Καλφόπουλος, κοινωνιολόγος υπ. διδ. Πολυτεχνείου Αμβούργου, Αλέκα Καραδήμου-Γερόλυμπος, αν. καθ. ΑΠΘ, Ελένη Καρασαβίδου, παιδαγωγός Ms πολιτισμικής κοινωνιολογίας, Μάρω Καρδαμίτση-Αδάμη αν. καθ. ΕΜΠ, Κική Καυκούλα, επ. καθ. ΑΠΘ, Μιχ. Λεφαντζής, αρχιτέκτων δρ. Πανεπιστημίου Αθηνών, Πολυξένη Μάντζου, αρχιτέκτων, διδ. ETSA Madrid, εντετ. επίκ. καθ. ΔΠΘ, Μαρία Μαντουβάλου, καθ. ΕΜΠ, Μαν. Μαρμαράς αν. καθηγ. Πανεπιστημίου Αιγαίου, Νίκος Μιτζάλης αρχιτέκτων, υπ. διδ. ΕΜΠ, Χαρ. Μιχαηλίδου αρχιτέκτων, υπ. διδ. Université Paris I, Ευαγγ. Μπαλά, Αγρ. Τοπ. υπ. διδ. ΕΜΠ, Νίκος Μπόμπολος, αρχιτέκτων-πολεοδόμος, Κώστας Οικονόμου, αν. καθηγ. ΑΠΘ, Ιωάννης Παπαδόπουλος, αν. καθηγ. Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών, Ιουλία Παπαευτυχίου, αρχιτέκτων, εκπαιδευτικός, υπ.

διδ. ΕΜΠ., Πάρις Παπαθεοδώρου, αρχιτέκτων, Φωτ. Περεσιάδου, αρχιτέκτων πολεοδόμος, DEA Université Paris X, Δημ. Πολυχρονόπουλος δρ. πολεοδόμος ΕΜΠ, εντετ. επικ. καθηγ. ΔΠΘ, Ιωάννης Ρέντζος, δρ. Γεωγραφίας, Γ. Μ. Σαρηνιάνης, καθηγ. ΕΜΠ, Χρ. Σελιανίτης, αρχιτέκτων, Ιωσήφ Στεφάνου καθηγ. ΕΜΠ, Μαρία Τρατσέλα, αρχιτέκτων Ms αρχιτεκτονικής τοπίου, Κυριακή Τσουκαλά, αν. καθηγ. ΑΠΘ, Λεωτέρης Τσουλουβής, καθ. ΑΠΘ, Σήφης Φανουράκης, αρχιτέκτων, Νίκος Φίλιας Δ/της ΜΕΘ Αγ. Σάββα, Σπύρος Ψύχας.

Στο Συνέδριο αναπτύχθηκε έντονος προβληματισμός, τόσο για τις θεωρητικές αρχές που διαμορφώνουν τις πόλεις στον καπιταλισμό, το ρόλο και τη δομή τους, όσο και ειδικότερα για τη συγκρότηση και την εξελικτική διαδικασία διαμόρφωσης της ελληνικής πόλης μετά την ίδρυση του νέου ελληνικού κράτους ως σήμερα.

Έτσι, κλείνοντας το Συνέδριο, είχε ήδη διαμορφωθεί η συνείδηση πως οι αναζητήσεις και οι ερευνητικές δραστηριότητες πάνω σε καίρια θέματα που προέκυψαν από τις εισηγήσεις και τις συζητήσεις που ακολούθησαν, θα πρέπει να συνεχιστούν και είναι περισσότερο από σαφές ότι οι δραστηριότητα αυτή θα συνεχιστεί με εξειδικευμένες πλέον ημερίδες σε επί μέρους

θέματα, όπως το πρόβλημα της ιδιοκτησίας της αστικής γης, της αλλαγής των επενδυτικών τάσεων στον αστικό χώρο, το ρόλο της αστικής γης στην οικονομία των επομένων δεκαετιών, τις περιβαλλοντικές συνθήκες της ελληνικής πόλης, το ρόλο της ιδιοκτησίας της κατοικίας στη διαμόρφωση της ταξικής συνείδησης, την εικόνα της πόλης και την ταξική διάσταση της ελληνικής πόλης σήμερα, κ.ά.

Οι εισηγήσεις του Συνεδρίου θα παραμείνουν στην ιστοσελίδα του Τμήματος Αρχιτεκτόνων ΑΠΘ μέχρι την έκδοση των πρακτικών (www.arch.auth.gr). Όσοι συνάδελφοι θέλουν να προμηθευτούν το φάκελο με τις εισηγήσεις, πρέπει να έλθουν σε επαφή με τη Γραμματεία της Οργανωτικής Επιτροπής, υπεύθυνος Κώστας Σκλιάς, Δαφνομήλη 49Α 114 71, τηλ. 210.36 41 127 και 6977 99 38 24, e-mail : sklias_k@gnto.gr ή στο xsel@tee.gr

Επίσης από τη Γραμματεία μπορούν οι συνάδελφοι να προμηθευτούν το βιβλίο «Κ. Μαρξ-Φ. Ένγκελς, Κείμενα για τις Πόλεις, για τη Γη, για την Αρχιτεκτονική» αποδελτίωση και μετάφραση των αποσπασμάτων του Νίκου Τριάντη που κυκλοφόρησε με την ευκαιρία του Συνεδρίου από την «Τυποεκδοτική» με επιμέλεια του Νέου Κινήματος Αρχιτεκτόνων.

Ανάμεσα σε «Συμπληγάδες» η δημόσια αρχιτεκτονική

Γραφείο τύπου ΤΕΕ/ΤΚΜ

Ανάμεσα σε «Συμπληγάδες» φαίνεται ότι πα-
παίει σήμερα η δημόσια αρχιτεκτονική στην
Ελλάδα, καθώς πιέζεται από τις ιδιαίτερα αρνη-
τικές συνθήκες που δημιουργεί η παράκαμψη
αρχιτεκτονικών διαγωνισμών και η αναστολή ή
και αλλοίωση βραβευμένων μελετών. Το αποτέ-
λεσμα της υφιστάμενης κατάστασης είναι η μει-
ωμένη ποιότητα, καθώς οι αρχιτέκτονες συχνά
αποκλείονται από τα έργα και οι διαπραγματεύ-
σεις για την ανάθεσή τους γίνονται με καθαρά
οικονομικά κριτήρια μεταξύ κράτους και εργο-
λάβων, κάτι που έχει ως αποτέλεσμα βιασύνη,
προχειρότητα και μειωμένη αισθητική στη
δημόσια αρχιτεκτονική. Στο σκηνικό αυτό, η
ανάθεση δημοσίων έργων μέσω διεθνών αρχι-
τεκτονικών διαγωνισμών προβάλλει πλέον σαν
μονόδρομος για τη βελτίωση της εικόνας των
ελληνικών πόλεων.

Αυτό ήταν το βασικό μήνυμα της ημερίδας που
διοργάνωσαν το Σάββατο 17 Μαΐου, στον κινη-
ματογράφο «Ολύμπιον» στη Θεσσαλονίκη, το
ΤΕΕ/ΤΚΜ, ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Θεσσαλονί-
κης (ΣΑΘ) και η ΕΜΔΥΔΑΣ Κεντρικής Μακεδο-
νίας. Στη διάρκεια της ημερίδας, η οποία πραγ-
ματοποιήθηκε παρουσία του υπουργού Μακε-
δονίας-Θράκης Γεώργιου Πασχαλίδη, του
δημάρχου Θεσσαλονίκης Βασίλη Παπαγεωργό-
πουλου και του αρμόδιου αντινομάρχη, τηρή-
θηκε ενός λεπτού σιγή στη μνήμη του αείμνη-
στου προέδρου του ΤΕΕ, Κώστα Παναγιωτόπου-
λου, ο οποίος έχασε πρόσφατα τη μάχη με την
επάρατη νόσο.

Χαιρετίζοντας, ο υπουργός Μακεδονίας-Θρά-
κης παραδέχτηκε ότι τα τελευταία χρόνια η

δημόσια αρχιτεκτονική στη Θεσσαλονίκη κινεί-
ται με αργό βήμα, ενώ κάλεσε τους εκπροσώ-
πους των αρχιτεκτόνων και των πολιτικών μηχανικών να συνεργαστούν με την Πολιτεία, προ-
κειμένου να ενισχυθεί η δημόσια αρχιτεκτονική
της Θεσσαλονίκης, ενόψει της EXPO 2008. «Η
Θεσσαλονίκη χρειάζεται νέο αρχιτεκτονικό
σημείο αναφοράς για την EXPO, δεδομένου
ιδίως ότι η ελληνική υποψηφιότητα πάει καλά
και υπάρχουν σοβαρές πιθανότητες να κερδί-
σουμε το στοίχημα εντός του 2004», κατέληξε
ο κ. Πασχαλίδης.

Ουσιαστικές παρεμβάσεις που μελλοντικά θα
αλλάξουν την εικόνα της πόλης δρομολογού-
νται στον Δήμο Θεσσαλονίκης, όπως τόνισε ο κ.
Παπαγεωργόπουλος, διευκρινίζοντας ότι για
την περίοδο 2003-2010 έχουν προγραμματιστεί
121 έργα και παρεμβάσεις, κόστους 6,8 δισ.
ευρώ. Παράλληλα, ο δήμαρχος διαβεβαίωσε ότι
βασική αρχή του δήμου είναι να αναθέτει έργα
μόνο κατόπιν διαγωνισμών, που αναδεικνύουν
την καλύτερη ιδέα, ενώ δρομολογείται η διε-
νέργεια δύο ακόμη διαγωνισμών, για την ανά-
πλαση της ανατολικής και της δυτικής εισόδου
της πόλης.

Στο μεταξύ, το αρνητικό τοπίο που επικρατεί ως
προς την ανάθεση έργων δημόσιας αρχιτεκτονι-
κής στην Ελλάδα, «φωτογράφησαν» στους χαι-
ρετισμούς τους οι πρόεδροι του ΤΕΕ/ΤΚΜ,
Σάκης Τζακόπουλος και του ΣΑΘ, Κώστας Μπε-
λιμπασάκης. Ο κ. Τζακόπουλος επεσήμανε ότι,
τα τελευταία χρόνια, η ανανέωση των ελληνι-
κών πόλεων πραγματοποιείται με απαξίωση της
αρχιτεκτονικής, αφού τα έργα ανατίθενται με
τη μέθοδο της μελέτης-κατασκευής και η όλη
διαδικασία έχει λάβει χαρακτήρα οικονομικής
συνδιαλλαγής μεταξύ πολιτείας και εργολάβων,
με αποτέλεσμα να επικρατεί η νεοαστική βια-
σύνη και η παραγωγή ευτελών προϊόντων οικο-
δομικής.

Από την πλευρά του, ο κ. Μπελιμπασάκης
τόνισε ότι η πλειονότητα των έργων δημόσιας
αρχιτεκτονικής συντελείται στη χώρα μας ερή-
μην των αρχιτεκτόνων, με αποτέλεσμα η ποιό-
τητα να αποκτά δεύτερο ρόλο, αφού το
σύστημα των αρχιτεκτονικών διαγωνισμών
δυστυχώς δεν τυχάνει μέγιστης προτίμησης
στην Ελλάδα. «Πρέπει να επιδιώξουμε θεσμικές
τομές και αλλαγές στη συνείδηση πολιτών και
πολιτείας, ώστε να αρθεί το σημερινό αρνητικό
κλίμα και να δοθεί δημιουργικό διέξοδο στις
καλές ιδέες», σημείωσε ο κ. Μπελιμπασάκης,
ενώ η πρόεδρος της ΕΜΔΥΔΑΣ Κ. Μακεδονίας
υπενθύμισε τα πάγια αιτήματα του κλάδου προς
την πολιτεία για συνεχή επιμόρφωση και κατάρ-

τιση των μηχανικών που απασχολούνται στο
δημόσιο τομέα, αλλά και για εκσυγχρονισμό και
ανάπτυξη των δημόσιων υπηρεσιών.
Μήνυμα αισιοδοξίας για μια καλύτερη κατά-
σταση στο μέλλον, έδωσαν οι τέσσερις μελέτες
–βραβευμένες όλες σε αρχιτεκτονικούς διαγω-
νισμούς– που παρουσιάστηκαν στην ημερίδα.

Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάστηκαν:

– Η μελέτη Ανάπλασης της αλάνας της Τούμπας
από τους αρχιτέκτονες Μηνά Παπαδάκη και
Απόστολο Πάνο

– Η μελέτη Ανασχεδιασμού της Νέας Παραλίας
Θεσσαλονίκης από τον αρχιτέκτονα Πρόδρομο
Νικηφορίδη

– Η μελέτη του Νέου Δημαρχείου Θεσσαλονίκη
από τον αρχιτέκτονα, καθηγητή ΕΜΠ, Αναστά-
σιο Μπίρη

– Η μελέτη του νέου κτιρίου ΤΕΕ/ΤΚΜ, από τον
αρχιτέκτονα Χρήστο Παπλωματά

Η αδήριτη ανάγκη, ώστε η δημόσια αρχιτεκτο-
νική να οικοδομείται μέσω αρχιτεκτονικών δια-
γωνισμών, υπογραμμίστηκε και στη διάρκεια
της συζήτησης με θέμα «δημόσια αρχιτεκτο-
νική: προτάσεις, όρια, οραματισμοί», με την
οποία έκλεισαν οι εργασίες της ημερίδας. Στη
συζήτηση, που πραγματοποιήθηκε με συντονί-
στρια την αρχιτέκτονα Δήμητρα Χατζησάββα,
συμμετείχαν οι αρχιτέκτονες Δημήτρης Φιλιππί-
δης, Γιώργος Τζιρτζιλάκης, Ειρήνη Σακελλαρί-

δου και Θανάσης Παππάς (γενικός γραμματέας
του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ). Επί τάπητος τέθηκαν οι προ-
οπτικές που διαγράφονται για τη δημόσια αρχιτε-
κτονική σε συνθήκες κοινωνικής και τεχνολογι-
κής παγκοσμιοποίησης, η ενσάρκωση των χαρα-
κτηριστικών της τοπικής κουλτούρας στα δημό-
σια κτίρια, αλλά και οι όροι με τους οποίους σχε-
διάζεται και υλοποιείται η δημόσια αρχιτεκτο-
νική.

The Snow Show

Anamorphosis Αρχιτέκτονες

Η μορφική υπερβολή του φυσικού Η υποκριτική του τοπίου

Η Anamorphosis αρχιτέκτονες, Νίκος Γεωργιάδης, Τότα Μαμαλάκη, Κώστας Κακογιάννης, Βάιος Ζητωνούλης, παρουσιάζουν στην 50^η Έκθεση της Biennale της Βενετίας, την πρότασή τους για το Snow Show. Πρόκειται για ένα έργο που θα κατασκευαστεί εξ' ολοκλήρου από πάγο και χιόνι το Φεβρουάριο του 2004 στην Λαπωνία και συγκεκριμένα στην πόλη Kemí της Φινλανδίας.

Το Snow Show βασίζεται σε μία σύλληψη του επιμελητή Lance Fung, που εξερευνά τη σχέση μεταξύ αρχιτεκτονικής και τέχνης με αφορμή την ιδιομορφία του υλικού. Το Snow Show προσκαλεί 28 διεθνώς αναγνωρισμένους αρχιτέκτονες και 28 αντίστοιχους καλλιτέχνες, να συνεργαστούν ανά ζεύγη με στόχο τη δημιουργία 30 προτύπων εγκαταστάσεων από πάγο και χιόνι. Στο πλαίσιο αυτό η Anamorphosis συνεργάζεται με την βρετανή καλλιτέχνηδα Eva Rothschild.*

Τέχνη και Αρχιτεκτονική

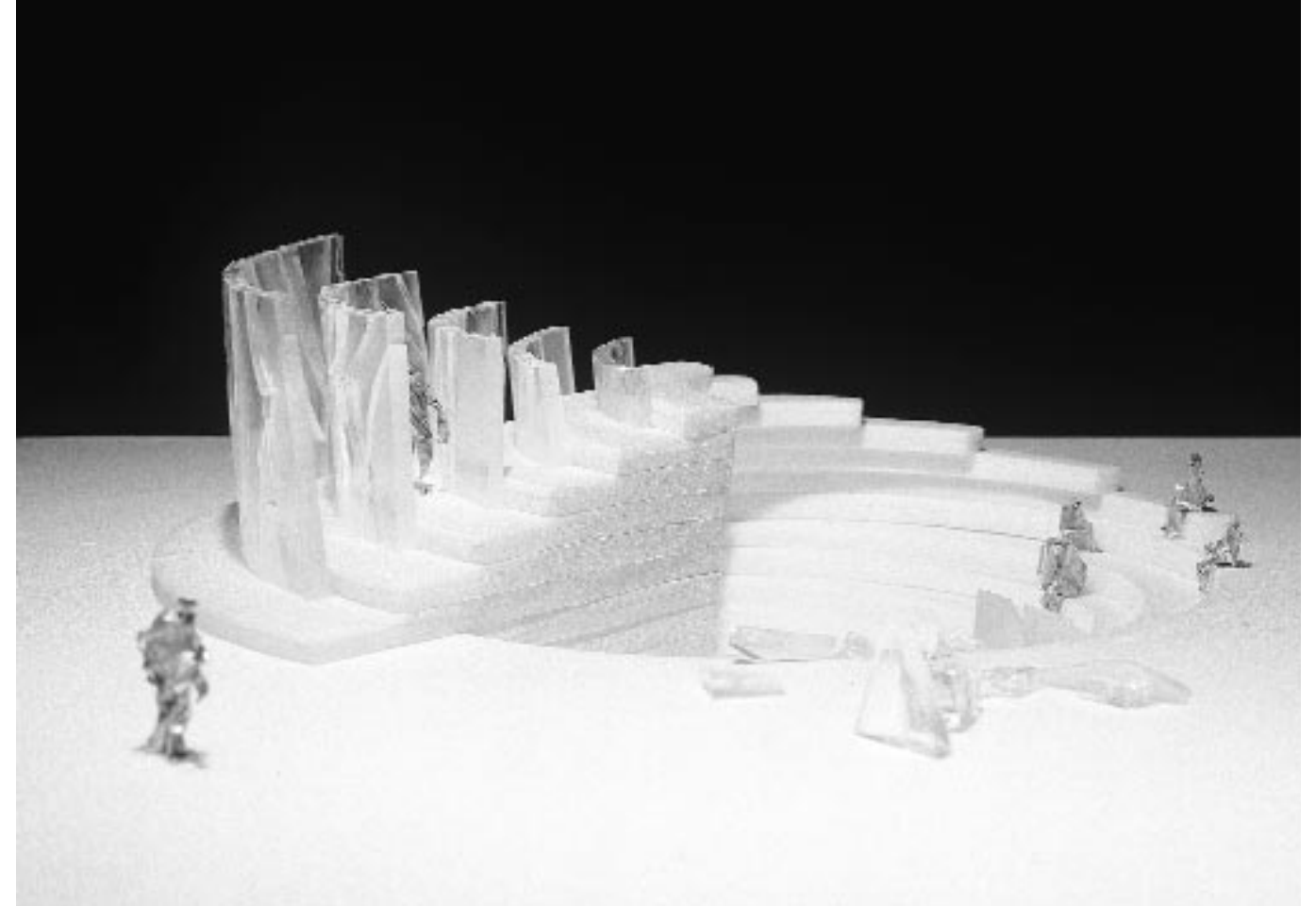
Στην πρόταση της «Anamorphosis» αυτό που φέρνει κοντά την Τέχνη και την Αρχιτεκτονική

είναι η ανάδειξη αυτής καθεαυτής της γλώσσας της μορφής – μιας ήπιας διαδικασίας που στέκεται κριτικά απέναντι στη φορμαλιστική ή αντιφορμαλιστική αντίληψη και γενικότερα την ειρωνική έκφραση του καιρού μας.

Τόσο η Anamorphosis όσο και η Eva δεν διακατέχονται από μορφολογικά στερεότυπα ή προκαταλήψεις, ούτε επιβάλλουν «τα δικά» τους «στυλ». Αντίθετα αποκαλύπτουν την αξία της ενεργής μορφής ως εγγενή ποιητικό λόγο του πολιτισμένου κόσμου.

Η Anamorphosis δεν σχεδιάζει ένα καλούπι για ένα «παγωμένο αντικείμενο», ούτε ένα έργο που θα μπορούσε να γίνει από οποιοδήποτε υλικό (πέτρα, γυαλί, σκυρόδεμα...). Δεν βλέπει το χιόνι/πάγο σαν ουδέτερο/εύπλαστο υλικό «χωρίς όρια», αλλά θέλει να ζωντανέψει το «παγωμένο» και να αναδείξει τη δική του λογική – μυθική και εφήμερη ταυτόχρονα – ως ενεργή διαδικασία που σχετίζεται με την «πίστη στην κατασκευή», την επιδεξιότητα, την ενόραση κ.λπ. Θέλει να ανακαλύψει τη συγκεκριμένη μορφική γλώσσα του υλικού που βρίσκεται εκεί μπροστά μας (και όχι στο μυαλό μας), να της δώσει το λόγο και να την χρησιμοποιήσει ως σχεδιαστική αρχή.

Κύριος στόχος της «Anamorphosis» είναι η διε-

ρεύνηση του στοιχείου του πραγματικού/συγκεκριμένου ως κοινή υπόθεση μεταξύ τέχνης και αρχιτεκτονικής, σε κριτική αντιπαράθεση στις σύγχρονες τάσεις του «αντικειμενικού» και «αντι-αντικειμενικού» λόγου στην τέχνη και αρχιτεκτονική. Η «Α» αντιλαμβάνεται το στοιχείο του πραγματικού, όχι ως σύμπτωμα αλλά, ως ενεργή δήλωση που προσδιορίζει μία χωρική πολιτική συνθήκη κοινή για τον αρχιτέκτονα και τον καλλιτέχνη, ικανή να αναιρέσει κάθε εκφρασσιασμό και εγωκεντρική αντίληψη περί δημιουργίας, καθώς και τα καθιερωμένα όρια μεταξύ «λειτουργικότητας» - «ελεύθερης έμπνευσης», «σχεδιασμού» - «δημιουργίας» κ.λπ.

Χαρά - Χώρος

Γιατί κάτι από χιόνι; Το χιόνι/πάγος είναι ένα υλικό όμορφο και παιγνιώδες... και γι' αυτό αποκαλύπτει μια ενδιαφέρουσα ψυχική διάσταση. Μας αρέσει να παίζουμε με το χιόνι και τον πάγο, γιατί αυτό μας απελευθερώνει από το άγχος της παρουσίας ή της απουσίας, το άγχος της τελειότητας κ.λπ., δηλαδή τις ναρκισσιστικές εμμονές με το αντικείμενο. Είναι το υλικό της συλλογικότητας και της συμμετοχής - όχι της απομόνωσης. Συλλογική επιθυμία παρά ατομική ανάγκη: το χιόνι το επιθυμούμε, δεν το έχουμε ανάγκη. Χαρά και παιχνίδι παρά ηδονή. Η χαρά είναι πληθυντική και εκπληρωτική, ένα είδος χωρικής ενέργειας... η ηδονή είναι κατευθυνόμενη και εγωκεντρική. Το υλικό αυτό αλλάζει καταστάσεις, μεταμορφώνεται, βρίσκεται σε αφθονία, ανήκει σε όλους, δεν έχει κόστος. Λιώνει, και ίσως αυτό είναι η πιο σημαντική ιδιό-

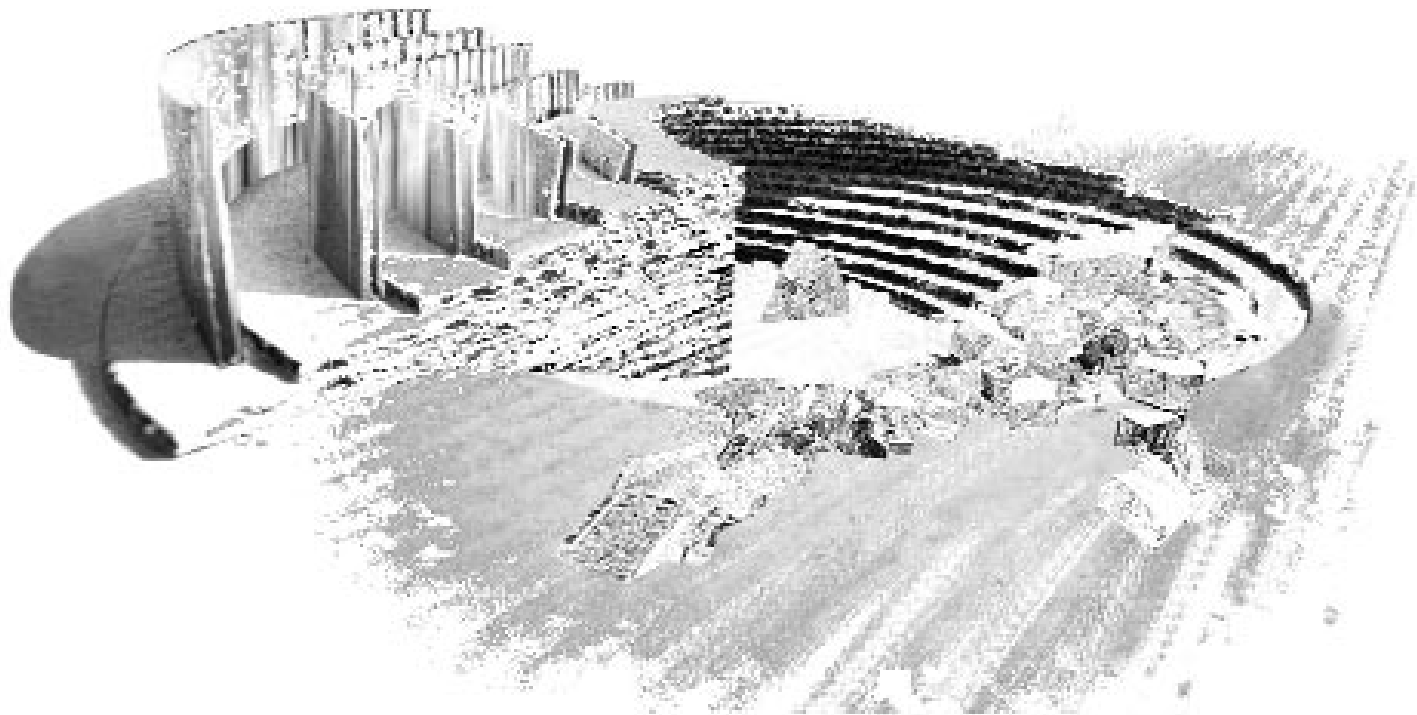
τητά του! Φτιάχνουμε αντικείμενα από αυτό, αντικείμενα που προορίζονται να εξαφανιστούν, να αποσυντεθούν ή και να ριφθούν. Ψυχαναλυτικά μιλώντας, θα λέγαμε ότι το υλικό αυτό δημιουργεί μια παράξενη αίσθηση αφθονίας και απώλειας μαζί, και αυτό, η πρόταση το αναδεικνύει ως την κύρια συνθετική παράμετρο.

Το αρχαϊκό θέατρο και ο κρύσταλλος

Το χιόνι είναι ένα προστιθέμενο τοπίο, ένα τοπίο που πέφτει από τον ουρανό. Ένα τοπίο «καθ' υπερβολή» που εμψυχώνει το ήδη υπάρχον. Ένας πλεονασμός του ίδιου του φυσικού τοπίου... ταυτόχρονη αίσθηση φυσικού και τεχνητού... θέατρο υπερβολής (υποκριτικής!) της φυσικής μορφής.

Το προτεινόμενο έργο είναι ένας συνδυασμός μορφών αρχαϊκού θεάτρου και κρυστάλλων. Στα όρια μεταξύ φυσικού και τεχνητού, η Eva προτείνει μια σύνθεση από κρυστάλλους. Ο κρύσταλλος δεν είναι ένα «αντικείμενο», αλλά η ίδια η δομική μορφή του φυσικού στοιχείου - μυθική, και γενοτυπική (εξελιγσόμενη από μικροσκοπικές έως μεγάλες κατασκευές)... Από την άλλη πλευρά η «Anamorphosis» θα επεξεργαστεί τη «στατική», συλλογική λειτουργικότητα του χιονισμένου/παγωμένου τοπίου, και θα προτείνει τη μορφή του αρχαϊκού θεάτρου. Είναι αλήθεια πως παίζοντας με το χιόνι γινόμαστε αργοί, στατικοί, δεν τρέχουμε, πέφτουμε κάτω... Το ίδιο το υλικό φέρνει τους ανθρώπους κοντά και τους κάνει να αντιδράσουν μεταξύ τους – δεν είναι τυχαίο ότι κτίζουμε ανθρώπινες φιγούρες με το χιόνι. Συλλογικότητα/παρά-

«Η μορφική υπερβολή του φυσικού - Η υποκριτική του τοπίου» πρόταση της Anamorphosis Αρχιτέκτονες για το Snow Show, 50η Biennale Βενετίας

πάνω: Μακέτα της πρότασης. Γενική άποψη

σελ. 30: Μακέτα της πρότασης. Νυχτερινή άποψη

Πολιτιστική σύγκληση και ψηφιακή τεχνολογία

Μαρία Λαφαζάνη, αρχιτέκτων

πάνω: Άποψη της αίθουσας στην Ακαδημία Αθηνών, όπου πραγματοποιήθηκε η έναρξη του συνεδρίου

(W.W.W.) και διηγήθηκε την εντυπωσιακή περιπέτεια αυτής της κατασκευής-ανακάλυψης.

Θα επιχειρήσουμε μια σύντομη περιγραφή-περιήγηση στις ομιλίες, για να μεταφέρουμε στον αναγνώστη την ατμόσφαιρα του Συνεδρίου και, γιατί όχι, ένα συνοπτικό περιγραφικό «ομοίωμά» του.

Στην πρώτη θεματική ενότητα «Ψηφιοποίηση του Παρελθόντος» διατυπώθηκαν απόψεις γύρω από έννοιες όπως: πολιτιστικό απόθεμα και κοινωνία-επικοινωνία της πληροφορίας. Παρουσιάστηκαν από το Μάριο Κωστάκη τα νέα προγράμματα του Υπουργείου Πολιτισμού που εξυπηρετούν τη νέα πολιτισμική κατάσταση.

Ο Dominique Mulliez παρουσίασε την ιστορία της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής και αναφέρθηκε στη μελλοντική της παρουσία με το νέο τεχνολογικό εξοπλισμό της και τις επιστημονικές προοπτικές και πρακτικές που διανοίγονται. Ο Gianfranco Manes του Πανεπιστημίου της Φλωρεντίας μίλησε για ambient intelligence σε εφαρμογές και ευρωπαϊκά προγράμματα που σχετίζονται με ειδικές κατασκευές τουριστικών οδών και υψηλών προδιαγραφών παροχή πολιτισμικών πληροφοριών σε απαιτητικούς περιηγητές-επισκέπτες.

Αναπτύχθηκαν θέματα γύρω από τη νέα λειτουργία της μνήμης σε τεχνολογικά περιβάλλοντα από το Μιχάλη Βαρλά, και ο Manfred Thaller επισήμανε τις νέες συμβατικότητες και ανήγειλε το ζεπέραςμα ήδη των νέων μέσων αναπαράστασης στον ψηφιακό κόσμο.

Ο Γεώργιος Καραγιάννης οδήγησε την προσοχή μας στην τεράστια ποσότητα της πληροφορίας και στις δυσχέρειες διαχείρισής της καθώς και σε ενδιαφέροντες όρους της γλωσσικής τεχνολογίας που αναφέρονται σε νέες λεκτικές μονάδες και τη δυναμική της λέξης στο λεκτικό κόσμο.

Η Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμπλάκη αναρωτήθηκε κριτικά για τις νέες «μηχανές αφήγησης» και παρουσίασε τον εκσυγχρονισμό του Κέντρου Λαογραφίας σαν μια ηλεκτρονική κιβωτό του ελληνικού πολιτισμού.

Στη θεματική ενότητα «Πολιτισμικοί Οργανισμοί – Μουσεία» ο Άγγελος Δεληβορριάς μίλησε για τη δραστηριότητα του τμήματος Πληροφορικής του Μουσείου Μπενάκη και την επικοινωνιακή πολιτική του προς άλλους πολιτισμικούς τόπους. Οι Ανδρομάχη Γκαζή, Αλεξάνδρα Νικηφορίδου και Θεανώ Μουσούρη παρουσίασαν τη νέα μόνιμη έκθεση του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού «Υπάρχει σε όλα λύση; Ταξίδι στον Κόσμο

σταση συγκροτούν τη βασική μορφική γλώσσα. Το αρχαϊκό θέατρο είναι μορφή που εμψυχώνει το φυσικό τοπίο με ένα τρόπο όμοιο με αυτό του χιονιού. Αποτελεί ένα πλεονάζον τοπίο, οργανική προέκταση του υπάρχοντος επικλινούς τοπίου, ταυτόχρονα φυσική και τεχνητή.

Παιχνίδι, Χαρά, Παράσταση... Φυσική Υποκριτική!

Η «Anamorphosis» αποδίδει το αρχαϊκό θέατρο ως μία μορφική υποκριτική - πλοκή με τον εαυτό του. Σε μια πρώτη κίνηση οι αρχαϊκές κερκίδες συστρέφονται δημιουργώντας ταυτόχρονα ένα σπήλαιο και ένα εξωστρεφές λοφώδες φυγόκεντρο σχήμα θεάτρου που απευθύνεται προς το πάρκο. Σε δεύτερη κίνηση οι κερκίδες εξελίσσονται σε υψηλές διαφανείς οθόνες από πάγο - ένα πιθανό θέατρο σκιών που απευθύνεται στον περιβάλλοντα χώρο της πόλης.

...Όταν χιονίζει οι κρύσταλλοι και το θέατρο μιλούν την ίδια μορφική γλώσσα, υλοποιώντας, μορφώνοντας, λειτουργώντας... Όταν χιονίζει η τέχνη και η αρχιτεκτονική αλλάζουν ρόλους: Η αρχιτεκτονική σμιλεύει το τοπίο και η τέχνη το κτίζει και το υλοποιεί.

Σημείωση

* Συμμετέχοντες αρχιτέκτονες στο Snow Show:

Tadao Ando, FOA, Future Systems, Zaha Hadid, Heikinen Komonen, Coop Himmelblau, Steven Holl, Arata Isozaki, Greg Lynn, Morphosis, MVRDV, Ocean North, Lebbeus Woods, Anamorphosis, Shingerhu Ban, Asymptote, Yung-Ho Chang, Hollmen Reuter, Sandman, Diller/Scofidio, Lot-Ek, Juhani Pallasmaa, Shohetta, Studio Granada, UN Studio, Ten Arquitectos, Anders Wilhelmson, Williams & Tsien.

Συμμετέχοντες καλλιτέχνες στο Snow Show:

Rachel Whiteread, Eva Rothchild, Anish Kapoor, Jene Highstein, Yoko Ono, Kiki Smith, Jackie Winsor, Robert Barry, Pawel Althamer, Lawrence Weiner, Ben Vautier, Ricky Swallow, Do-Ho Suh, John Roloff, Osmo Rauhala, Nam June Paik, Ernesto Neto, Tatsue Miyajama, Sol Lewitt, Kaija Kiuru, Richard Humann, Lothar Hempel, Grönlund/Nisunen, Top Changtrakul.

Η συμμετοχή της «Anamorphosis» στην έκθεση της 50^{ης} Biennale της Βενετίας έγινε με την υποστήριξη του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού.

πάνω: Το panel των ομιλητών στην Αίγλη Ζαπτείου
μέση: Ο Dr. Tim Berners-Lee, ο εμπνευστής και δημιουργός
του Παγκόσμιου Ιστού (World Wide Web)

των Αρχαίων Ελληνικών Μαθηματικών». Η έκθεση βασίζεται στη χρήση τεχνολογικών εφαρμογών: βίντεο, ψηφιακά διαδραστικά εκθέματα, τρισδιάστατα μοντέλα, εκθέματα εικονικής πραγματικότητας.

Ο Δημήτρης Εφραίμογλου μίλησε για τους λόγους δημιουργίας από την οικογένεια Εφραίμογλου του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού καθώς και του «Ελληνικού Κόσμου» στην οδό Πειραιώς 254: ένας πρώην βιομηχανικός χώρος διαμορφώθηκε σε χώρο πολιτισμού υψηλής αισθητικής με υπερούχρονο εξοπλισμό.

Με τη λέξη «ασώματος» στον τίτλο της ομιλίας του ο Πάνος Κωνσταντόπουλος μας εισήγαγε στον άυλο κόσμο μιας πολιτισμικής αναγέννησης με την ποικίλη αξιοποίηση των ψηφιακών αποθεμάτων.

Η Μαλαματένια Σκαλτσά, η Νίκη Νικονάνου και ο Κωνσταντίνος Αρβανίτης εισάγοντας την παράμετρο της μανίας και του φόβου («Τεχνομανία – Τεχνοφοβία») στο περιβάλλον των τεχνολογικών νεωτερισμών περιέγραψαν το ρόλο του Μουσείου και την ανάγκη μιας νέας θεωρητικής θεμελίωσης της μουσειολογικής επιστήμης.

Η τελευταία θεματική ενότητα «Νέες Μορφές Αναπαράστασης του Χώρου» άνοιξε με ένα λογοπαίγνιο που συσχετίζει το Monet και το δει-

νόσαυρο σε μια αρνητική εξίσωση «Ένας Monet δεν είναι δεινόσαυρος». Αναφερόμαστε στην ομιλία του Martin Doerr, που ανέλυσε τη σημασία των μουσειακών αντικειμένων και την πολιτισμική διαδικασία που τα καθιστά ξεχωριστά αντικείμενα.

Η «επισκεψιμότητα» του χαρτογραφικού χώρου και η δυναμική του εμφάνιση έθεσε νέα ερωτήματα στην ομιλία του Γιώργου Σιδηρόπουλου και αναφέρθηκε στην ανάγκη επαναπροσδιορισμού του χάρτη και της χαρτογραφικής εικόνας. Στη συνέχεια ο Γιάννης Τσιώμης παρουσίασε την ιστορία του αρχιτεκτονικού σχεδίου σε σχέση με το διαχρονικό ζήτημα της αναπαράστασης στην αρχιτεκτονική: «...από τα σκίτσα λεπτομερειών ενός Scarpa, το φανταστικό σχέδιο του Bruno Taut ή τη ζωγραφική αντιμετώπιση του Aldo Rossi, του Massimo Scolari, των Rem Koolhaas και Ζέγγελη και Isozaki στην εικονική αναπαράσταση που είτε προτείνεται ως αναπαράσταση μιας πραγματικότητας ως διαφήμιση είτε ως αναπαράσταση μιας διανοητικής επεξεργασίας του χώρου».

Οι νέες τεχνολογίες σε εφαρμογές προσομοιώσεων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων για το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού ήταν το κεντρικό θέμα της ομιλίας του Βαγγέλη Χριστοδούλου και παράλληλα η παρουσίαση του τρόπου κατασκευής, καθώς και τα είδη των τρισδιάστατων γραφικών.

Με ενδιαφέρουσα θεματολογία γύρω από τα νέα νοπτικά εργαλεία του αρχιτέκτονα όπως είναι η ροϊκότητα, η μεταβολή στο χρόνο, η διαφάνεια, η μη ευκλείδεια γεωμετρία, η σχέση γραμμωτού και λείου χώρου, ο Δημήτρης Παπαλεξόπουλος περιέγραψε το «αποτέλεσμα» της χρήσης αυτών των εργαλείων που οδηγεί σε «νέες μορφές αναπαράστασης οι οποίες δε συνδέονται με την αναπαράσταση μιας τελικής μορφής».

Η ομιλία του Βασίλη Παππά μάς μετέθεσε στο γεωγραφικό χώρο με όρους που αναπτύσσονται στην περιοχή των νέων τεχνολογιών. Ανέπτυξε την ιστορία των Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών παρουσιάζοντας την ερευνητική και παραγωγική δραστηριότητά τους στο περιβάλλον της ελληνικής πραγματικότητας.

Η επικαιρότητα της κατασκευής του Νέου Μουσείου της Ακρόπολης έκανε ιδιαίτερα ξεχωριστή την ομιλία του Μιχάλη Φωτιάδη, κατά τη διάρκεια της οποίας αναπτύχθηκε η γενική περιγραφή του έργου.

Τη συγκεκριμένη θεματική ενότητα αλλά και το Συνέδριο συνολικά έκλεισε η ομιλία του Ανδρέα Αγγελιδάκη για τις εντυπωσιακές σκιές του εικονικού στο πραγματικό και την υπονόηση του αντίθετου.

Με την υπόσχεση από τη διοίκηση του Ιδρύματος για συστηματική οργάνωση συναντήσεων και ημερίδων όπου θα αναπτύσσονται προβληματικές και θα παρουσιάζονται απόψεις γύρω από σημαντικά επιστημονικά ζητήματα αλλά και με την αναγγελία του 2^{ου} Συνεδρίου το ερχόμενο έτος, πραγματοποιήθηκε η λήξη του Συνεδρίου.

αφιέρωμα

Η περιοχή Shibuya στο Τόκιο

MediaLand - Disneyland

Πραγματικότητες

του **Δημήτρη Ρότσιου**, αρχιτέκτονα

Η πραγματικότητα μπορεί να φαίνεται πολύ διαφορετική απ’ ό,τι είναι. Αν έχει τελικά κάποια συγκεκριμένη μορφή. Η αντίληψη που έχουμε γι’ αυτή συχνά εμπεριέχει πολλαπλές ερμηνείες, μη τελεσίδικες εντυπώσεις, προβολές σ’ ένα μη προκαθορισμένο μέλλον. Κάθε εμπειρία είναι ενσωματωμένη σ’ ένα περιβάλλον χώρου-χρόνου που την πλαισιώνει. Η πραγματικότητα φαίνεται να προϋποθέτει την υλική υπόσταση, την απτή παρουσία. Όμως η επαφή μας με αυτή είναι συχνά αυθαίρετη, αφού δεν διασφαλίζεται από κάποια σταθερότητα της στάσης μας απέναντί της. Και αν είναι τόσο αυθαίρετες οι λεπτομέρειες της στάσης μας, είναι γιατί δεν προκαλούνται από την πραγματικότητα, με μια γενική θεώρηση της έννοιάς της, αλλά απ’ την εκάστοτε στιγμή, από τον εκάστοτε άνθρωπο. **(εικ. 1)**

πάνω αριστερά: **Εικ. 1**, Διαφημιστική καμπάνια Miu Miu. Viviane Sassen. Οι φωτογραφίες για τη διαφημιστική καμπάνια της Prada χαρακτηρίζονται από μια αίσθηση αποξένωσης. Πραγματοποιημένη σε «αποστειρωμένες» συνθήκες γραφείου, αντίθετα από το πολύχρωμο ρούχο, συγχέει εκτός των άλλων τα μέλη των σωμάτων των μοντέλων
πάνω δεξιά: **Εικ. 2**, Σετ τσαγιού. Broken Family. Jurgen Bey. Το σετ τσαγιού αποτελείται από διαφορετικά και πολλές φορές σπασμένα ή προβληματικά κομμάτια. Όντας επαργυρωμένα μοιάζουν φαινομενικά να αποτελούν «οικογένεια» χωρίς ν’ απαρτίζονται από ομοίμορφα μέρη. Η σειρά μπορεί να αναπτύσσεται ατέρμονα

κάποια μεταξύ τους σχέση γίνεται αντιληπτή. Η ερμηνεία του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τα πράγματα είναι ένα σύνθετο πρόβλημα που αποτέλεσε και αποτελεί ένα σημαντικό ζήτημα έρευνας. **(εικ. 2)**

Οι δυνατότητες επιρροής ψηφιακών κόσμων στον «πραγματικό» χώρο φαίνονται ακόμη σήμερα περιορισμένες. Δεν είναι όμως η ουσία. Ο άνθρωπος είχε ανέκαθεν τρόπους να εικονοποιεί την έμφυτη ικανότητά του να δυνητικοποιεί την πραγματικότητα (π.χ. όνειρο). Η δυνατότητα, μέσω τεχνολογικών επιτευγμάτων, να βλέπουμε και να συνομιλούμε πάνω στην ίδια βάση για γεγονότα ή αντικείμενα μη «πραγματικά», των οποίων την εποπτεία –αντίθετα με το παρελθόν– μπορούμε σήμερα να έχουμε σε μια πιο ολοκληρωμένη βάση και πάντως κάτω από ένα κοινό πρόσημα παρατήρησης, πρόσθεσε απλά μια παραπάνω δυνατό-

Το σώμα δεν είναι κάτι που μπορεί να απομονωθεί και να ειδικωθεί αυτόνομα. Λειτουργεί σαν ένα μέρος μιας διαδικασίας εντολών στην περιοχή των αναγκών. Η διαδικασία δεν είναι ποτέ ολοκληρωμένη και είναι πάντα ανοικτή σε μελλοντικές προόδους, μέσα από συνθήκες αμοιβαιότητας. Υπήρξαμε, από τη μία πλευρά, ικανοί να εξοικειωθούμε με τα πράγματα του περιβάλλοντός μας, επειδή ακριβώς αυτά τα ίδια αποτελούνται από δυνάμεις αντιληπτικής οργάνωσης, που δρουν πριν και ανεξάρτητα από την εμπειρία, επιτρέποντάς μας να αποκτήσουμε την εμπειρία τους. Από την άλλη, η αλληλεπίδραση του σχήματος π.χ. ενός αντικειμένου που βλέπουμε τώρα και εκείνων των σχημάτων που έχουμε δει στο παρελθόν, δεν είναι αυτόματη και πανταχού παρούσα, αλλά εξαρτάται από το εάν

δίπλα κάτω δεξιά: **Εικ. 3**, Αντλητικό μεταβλητού δείκτη προστασίας

μέση: **Εικ. 4**, Νέα, BBC network
κάτω: **Εικ. 5**, The Sims. Το πιο πετυχημένο computer game του 2000. Σου επιτρέπει να «παιξεις» το Θεό σε μια μικρή, πλήρως αντιστοιχισμένη στην πραγματικότητα, γειτονιά

τητα αντίληψης αυτής της κατάστασης. Έθεσε επίσης τις βάσεις για ένα πέρασμα από τη σύσταση της πραγματικότητας σαν ένα σύνολο υλικών ή μη μερών, σ’ έναν έλεγχο σχέσεων οντοτήτων, που μπορεί να οδηγήει σε μια άλλη θεώρησή της. Οι ζωές μας είναι συχνά μοιρασμένες ανάμεσα σε μια υλική υπόσταση πραγμάτων και σε άυλους κόσμους. Οι εξελίξεις που επέφεραν οι νέες τεχνολογίες στην καθημερινή ζωή δεν άφησαν ανεπηρέαστο τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε το χώρο. Μιλούμε και μοιραζόμαστε συχνά τις ίδιες φαινομενικά εμπειρίες, έχοντας κοινό σχεδόν τρόπο αντίληψης μη «πραγματικών» γεγονότων κάτω από μια συλλογική αντίληψη πραγμάτων. Οι διαφορές αμβλύνονται. Ο διαχωρισμός ανάμεσα σε πραγματικά ή μη γεγονότα γίνεται συχνά αδιόρατος. **(εικ. 3)**

Η πραγματικότητα ιδωμένη με μη υλικούς όρους θα μπορούσε να είναι οτιδήποτε μας δίνει σχετικά πλήρη αντί-

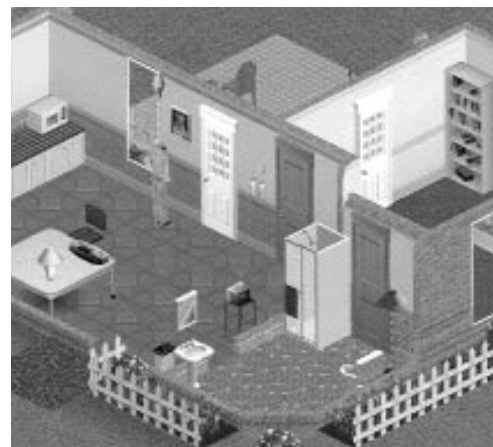
των οποίων η λειτουργία έγκειται στη σφαίρα του δυνατού, και από την άλλη, ανοικτά συστήματα, των οποίων η τελική έκβαση της σχέσης τους με το χώρο και το χρόνο είναι αντικείμενο προς διαπραγμάτευση, η λογική της ολοκλήρωσής τους τοποθετείται στο μέλλον.

Σε μια σύγχρονη περιγραφή του κόσμου μας, η σύνδεση των γεγονότων γίνεται με διακλαδώσεις. Όλα τα συστήματα ακολουθούν τροχιές, που ανάλογα με τις καταστάσεις που αντιμετωπίζουν, γίνονται ολοένα και πιο πολύπλοκα, οδηγώντας ένα μελλοντικό κόσμο καθόλου βέβαιο ή προβλέψιμο. Η πραγματικότητα είναι οι παραπάνω κόμβοι. Αυτές οι στάσεις που σε ένα ακαριαίο έστω χρονικό διάστημα μας δίνουν τη δυνατότητα να θεωρήσουμε τα γεγονότα οικειοποιησίμα. Οι διακλαδώσεις είναι ανοικτές διαδικασίες επιλογών κατευθύνσεων και αφίξεων σε επόμενο κόμβο. Επειδή ο άνθρωπος δεν είναι μηχανή για να

ληψη των πραγμάτων, καθιστώντας τα κατανοήσιμα, τελεσίδικα αποτιμημένα, αν και όχι αναγκαστικά αληθή. **(εικ. 4)** Είναι έννοια που έγκειται στην αντίληψη, και σήμερα περισσότερο από ποτέ, νομιμοποιείται να το κάνει. Αν δεν ασπαστούμε την αντίληψη περί κναισθητικής επαφής μας με το πραγματικό, δεν φαίνεται να υπάρχουν ικανοί όροι για να χαρακτηρίσουν ένα γεγονός, ένα περιβάλλον, ένα αντικείμενο σαν πραγματικό ή μη. Υπάρχουν μόνο ειδη σχέσεων, τρόποι αντίληψης που μπορούν να καταστήσουν ένα γεγονός σαν τετελεσμένο, αντιληπτικά ολοκληρωμένο. Τέτοια είδη σχέσεων μπορούμε να έχουμε και σε περιπτώσεις μη υλικών συνθηκών. Σε μια εποχή που το μέλλον έχει γίνει σε ικανοποιητικό βαθμό αισθητηριακά προσλήψιμο, η εκτεταμένη χρήση της τεχνολογίας μπορεί να παράγει ψηφιακούς κόσμους που σε καμία περίπτωση δεν προϋποθέτουν δυνατότητες εμπλοκής με την έννοια του δυνητικού. **(εικ. 5)**

Στην ουσία, από τη μια έχουμε κλειστά συστήματα, τετελεσμένα, συγκεκριμένα σε ερμηνείες, ασφαλώς αποτιμημένα,

λειτουργεί μόνο στη λογική των δυνατοτήτων, μπορεί να δημιουργεί αλληλοεπιδράσεις, νέες διακλαδώσεις, που χαρακτηρίζονται από τη διαλεκτική του δυνητικού –του μη πραγματικού– ακόμη και με υλικούς όρους.

Νέα μέσα επικοινωνίας

και αναπαράσταση στο χώρο

του **Γιάννη Ζαβολέα**, αρχιτέκτονα

«Μέσω του ραδιοφώνου, της τηλεόρασης και του δικτύου, έχουμε ήδη εισέλθει σε μια παγκόσμια σκηνή. Όλος ο κόσμος είναι ένα θέμα. Το πολιτισμικό μας περιβάλλον, που κάποτε ήταν αντίληπτό ως ένα απλό δοχείο κατοίκησης και ανάπτυξης του ανθρώπου, με τη χρήση των μέσων επικοινωνίας και των δορυφόρων μετασχηματίζεται σε ζωντανό οργανισμό... (Η μοντέρνα συνείδηση) γίνεται ολόενα και πιο ομογενοποιημένη και περιεκτική, καθώς ολόκληρη η ανθρώπινη οικογένεια περι- κλείεται από μια παγκόσμια μεμβράνη».¹

Marshal McLuhan

Ο Marshal McLuhan σχετίζει το πολιτισμικό μας περιβάλ- λον με ένα ζωντανό οργανισμό. Τα νέα μέσα επικοινωνίας² (NME) «πακετάρουν» και διανέμουν τα μηνύματα στο χώρο μέσω των δικτύων τους, σε μορφές μαζικά αναγνω- ρίσιμες και κατανοητές. Καθώς τα NME παρέχουν μια διε- θνοποιημένη εμφάνιση, ο χώρος τείνει να ομογενοποιείται ολοκληρωτικά. Μια αντίληψη του χώρου αναπτύσσεται σε σχέση με το υποκείμενο: τα NME αποτελούν τη γέφυρα σύνδεσής τους, μα επίσης και το σύνορο μεταξύ τους. Τα NME εξασφαλίζουν τη λειτουργικότητα του χώρου, όπως το νευρικό σύστημα που μεταφέρει τις εντολές από τον εγκέφαλο προς τα ανθρώπινα μέλη, διαιωνίζοντας το διπο- λικό μοντέλο μυαλό-σώμα.

Η Donna Haraway προτείνει μια διαφορετική σχέση μεταξύ υποκειμένου και χώρου: το υποκείμενο είναι ένα υποπροϊόν της σύγχρονης κοινωνίας, ένα cyborg. Το cyborg δεν είναι ένα μέρος, ούτε ένα σύνολο μερών, είναι ένα «υβρίδιο μηχανής και οργανισμού, χωρίς γένος... κάτι σαν είδος αποσυναρμολογημένο και επανασυναρμολογη- μένο... μια Χίμαιρα που συγκρατεί τα μέρη μεταξύ τους»³ Το cyborg θα μπορούσε να ερμηνευτεί σε σχέση με τα NME και τη διείσδυση αυτών στο σύστημά του. Υπολείπε- ται λοιπόν να επαναπροσδιορισθεί ο «χώρος» σε σχέση με τα NME, όχι ως απλό «δοχείο» που περιβάλλει την αστική δραστηριότητα, αλλά ως υποπροϊόν του νέου πολι- τισμικού πλαισίου. Καλούμαστε να διακρίνουμε τη Χίμαιρα⁴ στη σύλληψη του χώρου, να περιγράψουμε τη φυσική υπό- σταση και τις ιδιότητές του καθώς διαμορφώνει το σύγ- χρονο αστικό δίκτυο.

Το cyborg εμφανίζεται στο χώρο μέσω πέπλων αναπαρά- στασης. Από τις σφαίρες της προσωπικής του ζωής το cyborg φοράει διαφορετικά πέπλα, που επεκτείνονται από το δέρμα του προς τα έξω, στο ένδυμα, το σπίτι, το κοινω- νικό του πλαίσιο. Κάπου μεταξύ ενδύματος και χώρου, αναλαμβάνουν να το παραστήσουν τα NME. Σε γειτονική περιοχή αναδύεται ο τοίχος ως το κυρίαρχο μέσο καθορι- σμού του χώρου. Ο τοίχος διαχωρίζει το μέσα από το έξω, το ανοικτό από το κλειστό, το ιδιωτικό από το δημό-σιο. Όπως φαίνεται, ο τοίχος ήδη επέβαλε μια οργάνωση του χώρου, βασισμένη σε διπολικές σχέσεις.⁵ Αυτή η τάση διπολισμού ίσως εξουδετερωθεί εάν προσδιοριστεί ο τοί-χος σε σχέση με τα NME. Αλλά πρώτα χρειάζεται να συστηματοποιηθεί ο τοίχος στη σειρά πέπλων της αναπα- ραστατικής αλληλουχίας του cyborg.

δίπλα: Εικ. 1, 2, Σκηνές από την ταινία του Peter Greenaway, «The Pillow Book»

μέση: Εικ. 3, Issey Miyake, αποσπάσματα από την παρουσίαση στο Internet της σειράς μό-δας φθινόπωρο/χειμώνας 2002-2003

Πέπλα αναπαράστασης – Το δέρμα

Το δέρμα είναι το πρώτο πέπλο αναπαράστασης. Συγκρα- τεί τα ζωτικά όργανα και τα μέλη του σώματος. Αποτελεί το όριο μεταξύ εσωτερικού του σώματος και εξωτερικού περιβάλλοντος. Έχει το διπλό ρόλο να συγκρατεί τα μέλη που εξασφαλίζουν τη ζωή και ταυτόχρονα να συμβολίζει αυτή τη ζωή. Ο Roger Caillouis αναλύει τον αναπαραστα- τικό ρόλο του δέρματος στη φύση.⁶ Στο βασίλειο των εντόμων, οι σχηματικοί χρωματισμοί του δέρματος μιμού- νται μοτίβα του φυσικού περιβάλλοντος. Ο Caillouis διακρί- νει ότι, διαφορετικά με ό,τι θα φανταζόταν κανείς, ο αντι-

κειμενικός στόχος της διαδικασίας χρωματισμού δεν είναι η άμυνα μέσω καμουφλάζ. Τα αρπακτικά δεν ξεγελούνται από την εξομίωση μορφής και χρώματος στη φύση: τρώνε τζιτζικία που μπερδεύονται στο φύλλωμα της οξιάς και σκαθάρια που μοιάζουν με μικρές πέτρες. Εξάλλου, μερικά είδη που δεν τρώγονται και συνεπώς δε θα είχαν τίποτα να φοβηθούν, είναι επίσης μμηνικά. Η μίμηση στη φύση «αποτελεί μια επιπρόσθετη ιδιότητα, της οποίας η αμυντική χρησιμότητα φαίνεται να είναι μηδενική».⁷

Ο Caillouis επισημαίνει ότι η τάση αυτή μίμησης έχει κληρο- νομηθεί και εξελιχθεί στον «πολιτισμένο» άνθρωπο: το αστικό περιβάλλον δε χρησιμοποιείται μόνο για να μας παρέχει αυτούσια αισθητικά μοτίβα, μα επίσης ιδέες και ιδεολογίες που εγγράφονται με τρόπο πιο πνευματικό στα πέπλα αναπαράστασης του υποκειμένου. Μια τέτοια μετα- φορά διερευνά ο Peter Greenaway στην ταινία του «The Pillow Book». Ο Greenaway παρουσιάζει το δέρμα ως μια επιφάνεια γραψίματος/ανάγνωσης. Η υπόθεση αφορά μια νεαρή Γιαπωνέζα, τη Nagiko, η οποία απολαμβάνει τη μεγαλύτερη σαρκική ηδονή καθώς κάποιος καλλιγραφεί επάνω στο σώμα της, ενώ εκείνη ταυτόχρονα διαβάζει⁸ (Εικ. 1). Ο Roland Barthes τονίζει τη σχέση μεταξύ της σαρκικής ηδονής και της ηδονιστικής εμπειρίας γραψίμα-τος/ανάγνωσης, καθώς και οι δύο ανάγονται σε πνευματι- κές.⁹ Όπως προτείνει ο Greenaway, οι ηδονές του κειμέ- νου και της σάρκας είναι πέρα από σεξουαλικές προτιμή- σεις γένους, καθώς ο Jerome, ο εραστής της Nagiko, γίνε-

ται και εραστής του εκδότη του, γένους αρσενικού (Εικ. 2). Η ηδονή του κείμενου εκτείνεται και πέρα από τη διάρκεια ζωής του σώματος: μετά το θάνατο του Jerome, ο ερα- στής του αποχωρίζει το δέρμα από το σώμα, σε ένα τελε-ουργικό που ανάγει το γραμμένο δέρμα σε αντικείμενο λατρείας.¹⁰ Το δέρμα, αποκολλημένο από το πτώμα, ανήκει πλέον μόνο στο κείμενο, εξακολουθώντας να ζει.

Καλύπτοντας το δέρμα: το ένδυμα ως κείμενο

Το ένδυμα είναι το επόμενο πέπλο αναπαράστασης. Ο Roland Barthes περιγράφει το ένδυμα ως ένα μέσο κάλυ-

ψης του σώματος με σκοπό την προστασία, τη σεμνότητα και το στολισμό του.¹¹ Στη σειρά μόδας φθινόπωρο/χειμώ- νας 2002-3 του Issey Miyake, το σώμα συχνά ξεπροβάλλει ως ασυνέχεια του ρούχου, μιμούμενο κατά κάποιο τρόπο τις ασυνέχειες του αστικού ιστού.¹² Το ένδυμα ξεκινάει ένα τελετουργικό αποκάλυψης του σώματος, μια διαδικασία που παραμένει ανολοκλήρωτη, προκαλώντας πόθο. Στην παρουσίαση της σειράς στο Internet, το ένδυμα φαίνεται να μεσολαβεί μεταξύ σώματος και αστικού χώρου. Τα μοντέλα προβάλλονται πάνω σε κατόψεις κτιρίων και φώτα της πόλης (Εικ. 3). Επίσης, ο σχεδιαστής προτείνει χρωμα- τική μονοτονία, σε χρώματα γκριζωπά και ουδέτερα, συγ- γενή με αυτά του αστικού χώρου. Τα μέρη του ενδύματος είναι δυσδιάκριτα. Το ένδυμα ανάγεται αφαιρετικά στο περίγραμμα του, το οποίο φαίνεται να σχετίζεται με τις γραμμές των κατόψεων των κτιρίων. Το ένδυμα μπορεί λοιπόν να προεκτείνει την ερμηνεία της μίμησης του Caillouis: όπως τα έντομα χρησιμοποιούν τεχνικές μίμησης προς το φυσικό περιβάλλον, αυτό επιτυγχάνει και το ένδυμα, ως μέσο μίμησης προς το αστικό περιβάλλον. Τα αφαιρετικά περιγράμματα του κτισμένου περιβάλλοντος και των ντυμένων μορφών προτείνουν την αμοιβαία γέν- νησή τους το ένα από το άλλο. Στη φθινοπωρινή/χειμερινή σειρά 1999-2000 της σχεδιάστριας Barbara Bui, το μοντέλο παρουσιάζεται ταυτόχρονα σε πολλά στιγμιότυπα να φοράει διαφορετικά ενδύματα, μπροστά από μία φωτο- γραφία της πόλης¹³ (Εικ. 4). Μέσω του ενδύματος, το υπο- κείμενο μπορεί να αναπαριστάται με πολλούς τρόπους.

Υποκείμενο και αστικός χώρος αντανακλούν και ενισχύουν το ένα το άλλο, σε μια περίπλοκη διαδικασία ανακύκλωσης νοημάτων, συμβάλλοντας στη σύνθεση της εικόνας της πόλης.

Ε-πε-νδύοντας το χώρο: Η επιφάνεια του τοίχου ως επιφάνεια αλληλεπίδρασης (wall-surface ως inter-face)

Ο τοίχος αναλαμβάνει να επεκτείνει την αναπαραστατική αλυσίδα ως το κυρίαρχο πέπλο ορισμού του χώρου. Η ομάδα αρχιτεκτόνων deCOi ανέπτυξε ένα σύστημα το οποίο προκαλεί σχηματικές μεταβολές του τοίχου, με την αλληλεπίδραση μεταξύ ανθρώπου και χώρου. Στη μελέτη Aegis Hyposurface,¹⁴ οι deCOi αντιλαμβάνονται τον τοίχο ως μια ελαστική μεμβράνη που καταγράφει επάνω της κωδικοποιημένες πληροφορίες της γύρω δράσης των ανθρώπων και των εξωτερικών φυσικών μεταβολών. Αισθητήρια όργανα καταγράφουν τη δράση και τη μεταφράζουν σε ηλεκτρονικό κώδικα. Ο κώδικας διαβάζεται από ένα προηγμένο ψηφιακό σύστημα και επανακωδικοποιείται σε νέες δυναμικές μορφές της επιφάνειας του τοίχου.

Στην Times Square της Νέας Υόρκης, η νέα τεχνολογία χρησιμοποιείται στην ένδυση του τοίχου. Οι εξωτερικοί τοίχοι των κτιρίων καλύπτονται με σημάνσεις, διαφημιστικές πινακίδες και οθόνες προβολής (εικ. 5, 6). Η κύρια χρηστική υπόσταση του τοίχου δεν είναι πλέον να παριστά ένα χωρικό όριο, παρά να φιλοξενεί συστήματα ανακοινώσεων. Οι ανακοινώσεις αυτές δεν είναι απαραίτητο να αντανακλούν τις χρήσεις του χώρου που βρίσκεται πίσω τους: η παρουσία διαφημιστικών της Coca-Cola, οίκων μόδας ή λογότυπων εταιρειών δεν υπονοούν τη φιλοξενία αντίστοιχων χρήσεων στα κτίρια στα οποία είναι αναρτημένες. Ο τοίχος ενδύει τους δημόσιους χώρους της κατανάλωσης, και σχετίζεται πλέον με λιγότερο φυσικά και περισσότερο εφήμερα μέσα, στα οποία διαμορφώνεται η κοινή γνώμη και συνείδηση, όπως η τηλεόραση, ο κινηματογράφος, ο τύπος, ο υπολογιστής, το Internet.¹⁵

Υποκείμενο και αστικός χώρος γίνονται αντιληπτά όλο και περισσότερο ως προϊόντα των ΝΜΕ και αναπτύσσουν μια πιο άμεση σχέση μεταξύ τους. Το υποκείμενο είναι ένα cyborg, όπως θα ισχυριζόταν η Haraway, το οποίο εξαπλώνεται μέσα στο σώμα της πόλης με τη συνεχή του αλληλεπίδραση με αυτήν. Συνδυάζει με τρόπο αποσπασματικό και αυθαίρετο, διάσπαρτα κοινωνικά και χωρικά φαινόμενα, δραστηριότητες, διαδικασίες, σχέσεις, πραγματικές και εικονικές, στοιχεία που αποτελούν τα ζωτικά της όργανα.¹⁶ Αλλά και ο αστικός χώρος αποτελεί πεδίο μίμησης και αναφοράς του cyborg. Το cyborg εγγράφεται

μέσα στο χώρο και σε ανταπόδοση ο χώρος εγγράφεται πάνω σε αυτό. Πρόκειται για μια αμφίδρομη σχέση προβολής και εισροής, μια πολύπλοκη συμβίωση, στην οποία ούτε το cyborg ούτε ο χώρος μπορούν να θεωρηθούν αυτόνομες μονάδες. Ο Caillais πρόβαλε στον άνθρωπο τη θεωρία μίμησης στη φύση, προκειμένου να διατυπώσει μια νέα μορφή ψυκασθένειας του υποκειμένου. Στην παρούσα περίπτωση θα έκανε διάγνωση ψυκασθένειας εξελιγμένης μορφής του υποκειμένου, αλλά και του χώρου ταυτόχρονα. Μια τέτοια μορφή ψυκασθένειας θα ήταν θεμελιωμένη στην «παροξυσμική διάθεση απώλειας ταυτότητας μέσω ταύτισης»,⁷ εάν δεχθούμε να χρησιμοποιήσουμε τον όρο αυτό για την κρίση στις διαπιστωμένες έως σήμερα σχέσεις μεταξύ υποκειμένου και χώρου. (Γιθανά να διαπιστώσαμε για ακόμα μια φορά την ανάγκη επέκτασης του τι ορίζεται ως κανονικό σε περιοχές όπου παραδοσιακά ανήκαν στο χώρο της σχιζοφρένειας).

Σημειώσεις

1. Marshal McLuhan, «Playboy interview», Essential Mcluhan, σελ. 258. Επίσης, «The Playboy Interview: Marshall McLuhan», *Playboy*

πάνω: Εικ. 4, Barbara Bui, σειρά μόδας φθινοπώρο/χειμώνας 1999-2000

δίπλα: Εικ. 5, 6, Η Times Square, στη Νέα Υόρκη, όπως εξελίχθηκε σε μια δεκαετία. Η ευρεία χρήση των ΝΜΕ προκαλεί αλλαγές στο αστικό τοπίο. Η νυκτερινή όψη, με τη χρήση των φώτων, σίγουρα εντείνει την αίσθηση του εφήμερου

Magazine, March 1969. Πηγή στο Internet: <http://www.ifi.uio.no/~gisle/overload/mcluhan/pb.html>

2. Ο όρος «Νέα Μέσα Επικοινωνίας» περιέχει τα λιγότερο φυσικά και περισσότερο εφήμερα μέσα, στα οποία διαμορφώνεται η κοινή γνώμη και συνείδηση, όπως η τηλεόραση, ο κινηματογράφος, ο τύπος, ο υπολογιστής, το Internet, αλλά και αυτά που χρησιμοποιούν δίκτυα ψηφιακής τεχνολογίας για τη διανομή τους, όπως το τηλέφωνο. Ο όρος αποτελεί μια επέκταση του όρου Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, προκειμένου να περιλάβει και κάθε μέσο διανομής πληροφορίας, μαζικής ή προσωπικής. Κύρια αφορμή απετέλεσε η αναφορά για επέκταση της έννοιας του χώρου μέσω των νέων μέσων επικοινωνίας που προτείνει η Joan Ocman. Joan Ocman, «Mirror images: Technology, consumption and the representation of gender in American Architecture since World War II», *The Sex of Architecture*, Diana Agrest, Patricia Conway, Leslie Conway editors, Abrams, New York, 1996, σελ. 207.
3. Donna Haraway, «A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century», *Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature*, New York Routledge, 1991, σελ. 150-1, 162-3. Πηγή στο Internet: <http://www.stanford.edu/dept/HPS/Haraway/CyborgManifesto.html>
4. Ένας ορισμός της Χίμαιρας προτείνεται στο Internet: <http://www.stanford.edu/dept/HPS/Haraway/CyborgManifesto.html>
5. Η Donna Haraway θα διέκρινε σε αυτούς τους διπολισμούς, την επανάληψη των κλασικών μορφών κοινωνικών διαχωρισμών που εκφράζουν τα διπολικά ζεύγη άνθρωπος/ζώο, οργανισμός/μηχανή, άνδρας/γυναίκα, πολιτισμένος/πρωτόγονος, πόλη/οίκος, πολιτισμός/φύση.
6. «Mimicry and Legendary Psychasthenia», *OCTOBER: The First Decade 1976-1986*, John Shepley translator, the MIT Press, Cambridge, 1977, σελ. 59. Πηγή στο Internet: <http://members.lycos.nl/vadercats/2001/Caillois-on-mimicry.htm>
7. Ibid., σελ. 71.
8. Ο David Pascoe προτείνει ότι «το κείμενο, γραμμένο στο σώμα

- του εραστή, είναι μια απλή αναπαράσταση της επιθυμίας να χρησιμοποιηθεί το δέρμα ως μια επιφάνεια γραφής... σαν να υπέθεταν (οι εραστές) ότι το σώμα συμβολίζει ένα βιβλίο έτοιμο να γραφτεί, για να υλοποιηθεί το cliché “σε διαβάζω σαν ανοικτό βιβλίο”». David Pascoe, Peter Greenaway, *Museums and Moving Images*, Reaction Books, Great Britain, 1997, σελ. 163.
9. Roland Barthes, *The Pleasure of the Text*, Richard Miller Translator, New York, 1975, σελ. 51.
10. «Το κείμενο δε συρρικνώνεται από τα αναπόφευκτα σημάδια του γήρατος – τη ζαρωμένη σάρκα, τις τονισμένες φλέβες, τους αφυδατωμένους μύες του στήθους, το γκριζαρισμένο μαλλί. Η παρουσία του κειμένου μετέτρεψε ένα γερασμένο γυμνό σώμα σε ένα τέλειο υποκείμενο αναφοράς». Pascoe, σελ. 168.
11. Roland Barthes, *The Fashion System*, Matthew Ward and Richard Howard Translators, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1990, σελ. 8.
12. Πηγή στο Internet: <http://www.isseymiyake.com>
13. Αντίστοιχα στοιχεία για πιο σύγχρονες παρουσιάσεις της Barbara Bui μπορεί να δει κανείς στην πηγή <http://www.barbarabui.fr>
14. Πηγή στο Internet: <http://www.hyposurface.com>
15. Ocman, σελ. 207. Επίσης, η Mary McLeod επισημαίνει ότι η Νέα Τεχνολογία διαμορφώνει ένα νέο κώδικα εμφάνισης του τοίχου: «Ο τοίχος είναι ένα πεδίο ριζικά αποσπασματικών εικόνων και σχέσεων, διασκορπισμένων ροών, ενεργειών, γεγονότων ή ενοτήτων, χώρων, τα οποία βρέθηκαν σε επαφή ή χωρίστηκαν μέσα από λίγο-πολύ προσωρινές αντιστοιχίσεις». Mary McLeod, «Undressing Architecture: Fashion, Gender, and Modernity», *Architecture in Fashion*, Princeton Architectural Press, Princeton, 1994, σελ. 90.
16. Η Elizabeth Grosz περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο το ανθρώπινο σώμα εντάσσεται στο μητροπολιτικό σώμα. Μια τέτοια περιγραφή θα μπορούσε να αναφέρεται στο cyborg. Elizabeth Grosz, «Bodies - Cities», in *Sexuality & Space*, Princeton Architectural Press, Princeton, 1992, σελ. 244.
17. Caillais, σελ. 72.

Μην κυνηγάτε μάγισσες εκεί που δεν υπάρχουν

του **Παναγιώτη Τουρνικιώτη**, αρχιτέκτονα

Το 1831 ο Βίκτωρ Ουγκώ έγραφε στην Παναγία των Παρισίων, που έμελλε να γίνει επιτυχία της Walt Disney, πως «η αρχιτεκτονική έχει πεθάνει, έχει πεθάνει αμετάκλητα», επειδή «η αρχιτεκτονική... δεν θα χτίζεται πια: θα τυπώνεται». Και εξηγούσε με φοβερή διαύγεια τον εκρηκτικό αφορισμό του: «Κάτω από την έντυπη φόρμα, η σκέψη είναι περισσότερο από ποτέ ακατάλυτη· είναι πετούμενη, ασύλληπτη, άτρωτη. Αναμινύεται με τον αέρα. Στον καιρό της αρχιτεκτονικής γινόταν βουνό και κατελάμβανε ρωμαλέα έναν αιώνα κι ένα τόπο. Τώρα γίνεται σμήνος πουλιά, σκορπάει στους τέσσερις ανέμους και καταλαμβάνει ταυτόχρονα όλα τα σημεία του αέρα και του χώρου.»

Αυτό που τώρα μοιάζει ξαφνικά στα μάτια των περισσότερων να είναι είτε μια κοσμογονία ή μια συμφορά που μας την έχει φέρει η πλανητική διάσπαση της επικοινωνίας και η κυριαρχία της ψηφιακής εικόνας πάνω στην πραγματικότητα, είναι στην ουσία του μια παλιά ιστορία. Βέβαια, στο σύγχρονο κυνήγι των μαγισσών για όλα φταίει ο υπολογιστής, το διαδίκτυο, η εικονική πραγματικότητα και η παγκοσμιοποίηση, μαζί με όλες τις ρηματικές εκδοχές και τα συνδελούμενα αυτών και όλων των συναφών όρων. Δηλαδή για όλα φταίνε οι μηχανές και οι «κακοί», ή αντίστροφα οι «καλοί», ανάλογα με το αν θα δώσουμε ευεργετική ή καταστροφική ερμηνεία στην ίδια ευθύνη. Μετα-

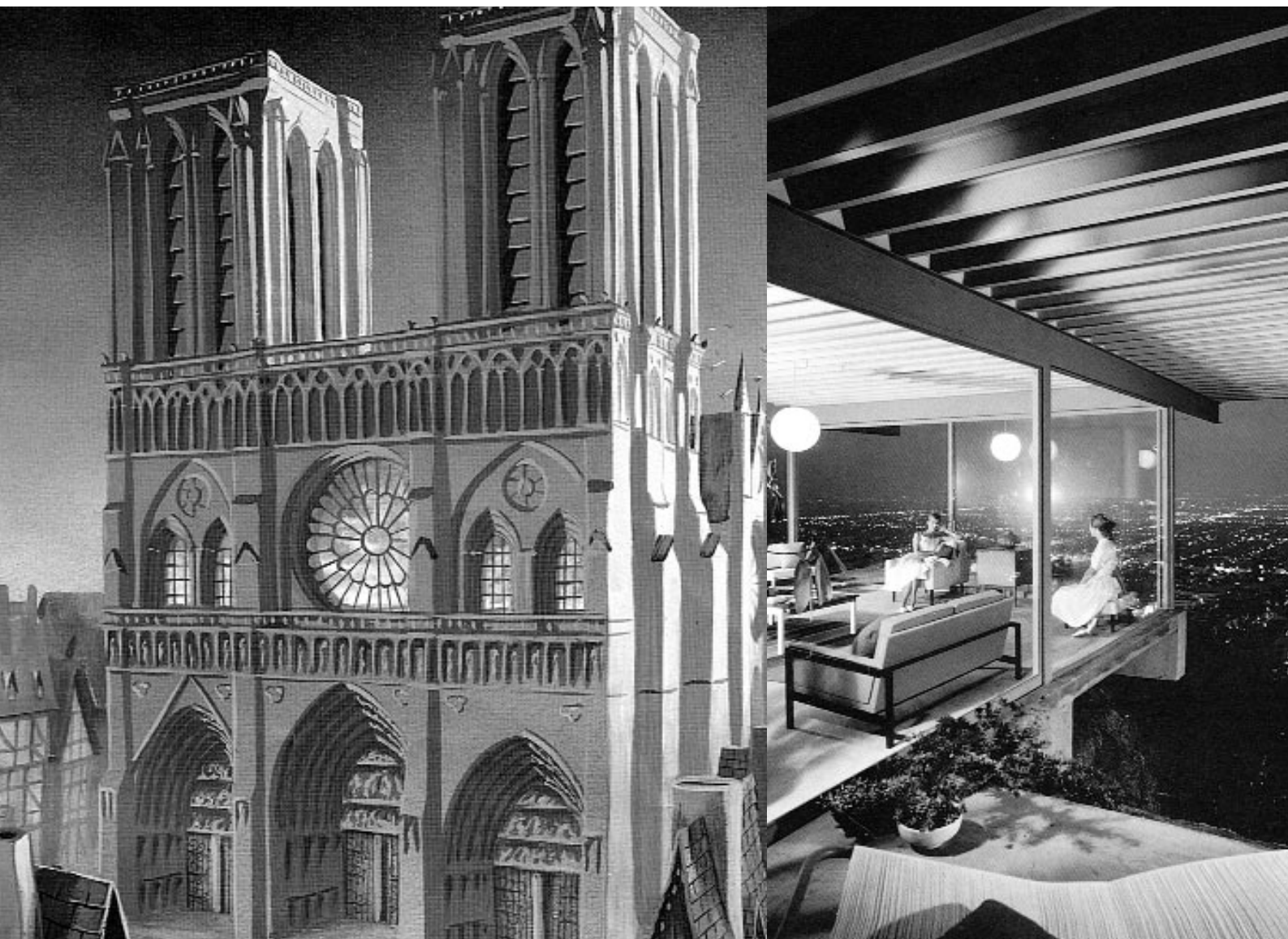
λάσσεται ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο και οραματιζόμαστε την οικοδόμησή του; Ή δεν μπορούμε να βγάλουμε τη σκέψη μας έξω από τον εαυτό μας για να δούμε το πλέξιμο και την πορεία των πραγμάτων στα οποία εμείς οι ίδιοι συμμετέχουμε; Το πιθανότερο είναι ότι συμβαίνουν και τα δύο ταυτόχρονα.

Κατά τα άλλα, ο Βίκτωρ Ουγκώ είχε δίκιο αλλά εξαρτάται παντοτε από ποια μεριά το βλέπεις και κυρίως πού αποβλέπεις – στη νοσταλγία του παλιού καλού καιρού ή στη συνείδηση του σύγχρονου που συνεχίζεται και είναι εντελώς πραγματικό; Οι «καθαρές» απαντήσεις κρύβουν πίσω τους δογματικές ερμηνείες και την αιώνια επίκληση του «ορθού δρόμου» που στέλνει τις μάγισσες στην πυρά. Και αν δεν υπάρχουν μάγισσες; Αν η μόνη μάγισσα είσαι εσύ που τις κατασκευάζεις; Αυτά είναι δύσκολα ερωτήματα απέναντι στη σύγχρονη πόλη και τη σύγχρονη αρχιτεκτονική, γιατί είναι στην ουσία τους ερωτήματα απέναντι στη σύγχρονη κοινωνία και το σύγχρονο άνθρωπο.

Η απελευθέρωση της αρχιτεκτονικής από τον τόπο και από το χρόνο, δηλαδή από την προσωπική επικοινωνία του ανθρώπου με το κτίριο, και η διασπορά της σε «όλα τα σημεία του αέρα και του χώρου» (η ρευστοποίησή της) είναι σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα της μηχανικής αναπαραγωγής της εικόνας της. Στην αφετηρία της διαδικασίας αυτής βρίσκεται βεβαίως η Αναγέννηση με την τυπογραφία, στην οποία αναφέρεται ο Ουγκώ, αλλά η πραγματική έκρηξη του φαινομένου ήρθε με την ασπρόμαυρη φωτογραφία, που διέσπειρε τη μοντέρνα αρχιτεκτονική σε όλο τον κόσμο, και με τη φαντασμαγορία της έγχρωμης, που σχεδόν υποκατέστησε το λόγο να πας ο ίδιος στο πραγματικό, αφού δυνάμει έρχεται εκείνο εδώ. Η εικόνα της αρχιτεκτονικής έγινε πιο δυνατή και αληθινή από την πραγματικότητα και η φαντασία, η αναπαράσταση της ουτοπίας, στάθηκαν δίπλα της ισάξια. Όλα όσα λέγονται σήμερα για τον καταλυτικό ρόλο της ψηφιακής εικόνας,

ήταν ήδη εκεί από παλιά. Είναι εκεί μαζί με την προοπτική, που ανακαλύπτεται στην Αναγέννηση ως νέα θέαση του κόσμου και ως θεματοποίηση του αρχιτεκτονικού χώρου. Είναι εκεί μαζί με τη φωτογραφία και με τον κινηματογράφο, που έχουν επιβάλει ως πραγματικότητα μια τεχνητή και αποσπασματική αναπαράσταση του κόσμου. Στον 20ό αιώνα το ανθρώπινο μάτι επαναπροσδιορίστηκε και η πραγματικότητα απορροφήθηκε μέσα στην εικόνα της πραγματικότητάς της.

Αυτή η αναγωγή της εικόνας σε πραγματικότητα διασταυρώνεται με μια άλλη διαδικασία που έχει επίσης την αφετηρία της στην Αναγέννηση και αναδεικνύει τον αρχιτέκτονα σε εμπνευσμένο δημιουργό πλάι σε εκείνους που συνθέτουν τα έργα τέχνης. Η ουσιαστική άρνηση της χειρωνακτικής και της κοινωνικής υπόστασης του έργου, η καταλυτική απόδοση στο κτίριο της προσωπικής ταυτότητας του αρχιτέκτονα, ακόμα και η χρήση του όρου σύνθεση για να περιγραφεί μια οικοδομική τέχνη με όρους έμπνευσης, πρωτοτυπίας και μοναδικότητας, αποτελούν χαρακτηριστικές ιδιότητες του αρχιτέκτονα των νεωτέρων χρόνων με αποκορύφωμα τον 20ό αιώνα. Στην κατεύθυνση αυτή μοιάζει απολύτως φυσικό να δημοσιεύονται τα έργα των αρχιτεκτόνων όπως δημοσιεύονται τα έργα των καλλιτεχνών, να ζητείται η προστασία της αρχιτεκτονικής από τους πραγματικούς ιδιοκτήτες της στο όνομα πνευματικής ιδιοκτησίας, να προβάλεται αλαζονικά η αρχιτεκτονική στην πόλη ως θέαμα. Η αναγνώριση αυτών των αξιών αποτελεί βασικό θεμέλιο της Disneyland-τοποίησης της σύγχρονης πόλης και της σύγχρονης αρχιτεκτονικής. Τα μεμονωμένα κτίρια-δημιουργίες είναι τοποθετημένα το ένα δίπλα στο άλλο, σαν τους φασουλήδες, και αφηγούνται τη δική τους ιστορία που αγνοεί πεισματικά τη διπλανή τους. Πάνω στα κτίρια αυτά δεν αναγνωρίζεται ο τόπος, αναγνωρίζονται οι αρχιτέκτονές τους. Η αρχιτεκτονική μεταλλάχθηκε από κοινωνική έκφραση του χώρου σε προσωπικό ιδίωμα, σε επιθυμία του δημιουργού.

δίπλα αριστερά: Disney, *Η Παναγία των Παρισίων*, 1996

δίπλα δεξιά: Pierre Koenig, *Κατοικία στο Los Angeles*, 1959-1960. Φωτογραφία του Julius Shulman.

πάνω: Ο γαλατάς στο Λονδίνο (μετά από το βομβαρδισμό), 1940. Φωτογραφία Reggie Speller

πάνω: Iakov Tchernikhov, *Σύνθεση αριθμός 30*, από το βιβλίο του «*Αρχιτεκτονικές φαντασίες*», Λένινγκραντ, 1933
μέση: François Schuiten, *ένα σχέδιο για τη σειρά Σκοτεινές πόλεις*, 1989
κάτω: Norman Foster, *το Δημαρχείο του Λονδίνου*, 1998-2002

Οι δύο προηγούμενες παρατηρήσεις συνδυάζουν την κυριαρχία της εικόνας με την πρωτοκαθεδρία του αρχιτέκτονα και αποκτούν το πλήρες νόημά τους όταν αντιμετωπίσεις την αρχιτεκτονική ως υλικό προϊόν της κοινωνίας του θαύματος, που συμπυκνώνει μέσα στη μορφή τις οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις αλλά προβάλλει στην πόλη-οθόνη την εικονική της υπόσταση. Δεν είναι καθόλου τυχαίο που η σύγχρονη αρχιτεκτονική επιστρατεύεται όλο και περισσότερο για την προώθηση καταναλωτικών προϊόντων ή για την εξυπηρέτηση πολιτικών και οικονομικών σχηματισμών, λειτουργώντας σαν δούρειος ίππος δηλωμένων και άδηλων στόχων. Αυτό το τελευταίο, θα μου πείτε, το γνωρίζαμε όλοι και το θεωρούσαμε αυτονόητο. Στις περισσότερες περιπτώσεις το καταδικάζαμε δείχνοντας με το δάχτυλο τους «κακούς» - τους εργολάβους, το κεφάλαιο, τους πολιτικούς. Αλλά το κύριο αίτημα ήταν και συνεχίζει να είναι η ανάθεση των ιδίων έργων στους «καλούς» (αρχιτέκτονες), που θα δώσουν στο δούρειο ίππο την προσωπική τους εμπνευσμένη έκφραση. Ε, λοιπόν αυτό γίνεται ήδη γύρω μας και θα γίνεται διαρκώς περισσότερο. Αυτό που έρχεται, αυτό που δυνάμει βρίσκειται εμπρός μας, είναι το αρχιτεκτονημένο σύμπαν, ένα απί-

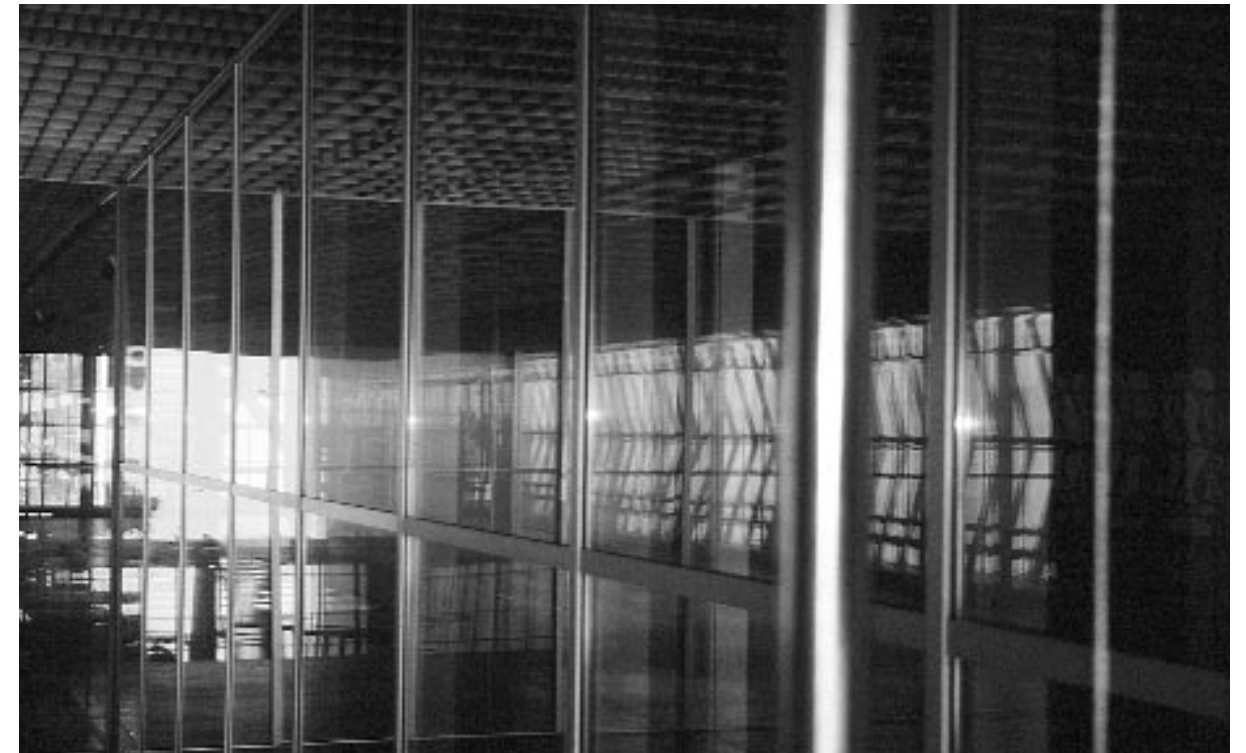
θανο συμπλήρωμα ξεχωριστών αρχιτεκτονικών, που θα είναι η μία πιο πρωτότυπη από την άλλη, θα είναι δημοσιευμένες πριν χτιστούν και θα αφήνουν να μαντέψεις το δημιουργό τους. Θα περπατάς στην πόλη σαν να περπατάς σε γκαλερί, σαν να πηγαίνεις λούνα-παρκ, σαν να κάνεις shopping σε εμπορική γειτονιά. Αυτό είναι το αρχιτεκτονημένο σύμπαν και είναι μια νέα Disneyland, είναι η ολική Disneyland, που επιτρέπει σε όλους να δημιουργήσουν το θαυμαστό αριστούργημά τους, να ξεχωρίσουν. Γι' αυτό ακριβώς αποτελεί το ανομολόγητο όραμα των περισσότερων αρχιτεκτόνων. Αυτή είναι όμως μια τεράστια απώλεια – είναι η απώλεια του métier, η απώλεια του τόπου, η απώλεια της αρχιτεκτονικής. Αν αυτή η τεράστια απώλεια σας ενοχλεί, τουλάχιστον μην κυνηγάτε μάγισσες εκεί που δεν υπάρχουν.

Απεικόνιση και πραγματικότητα: νέοι δρόμοι αρχιτεκτονικού σχεδιασμού

της **Ρούλης Λεκατσά***, αρχιτέκτονας

«**When too perfect, τότε ο καλός Θεός θυμώνει**»
Nam Jun Paik

κές δυνατότητες έκφρασης για την παρουσίαση του αρχιτεκτονικού έργου, που συνεχίζουν να εξελίσσονται συνε-

Μικρά, ασήμαντα γεγονότα, που συχνά περνούν απαρατήρητα, συμβαίνουν να αποκαλύπτουν αλήθειες, που κανείς δεν είχε υποψιαστεί. Για παράδειγμα, η γεμάτη απορία ερώτηση πελάτη μου, στον οποίο μόλις είχα παρουσιάσει τη μακέτα του σπιτιού του, εξαιρετικά επιμελημένη σε λεπτομέρειες και σε κλίμακα 1:50: «Δηλαδή πώς θα είναι;...».

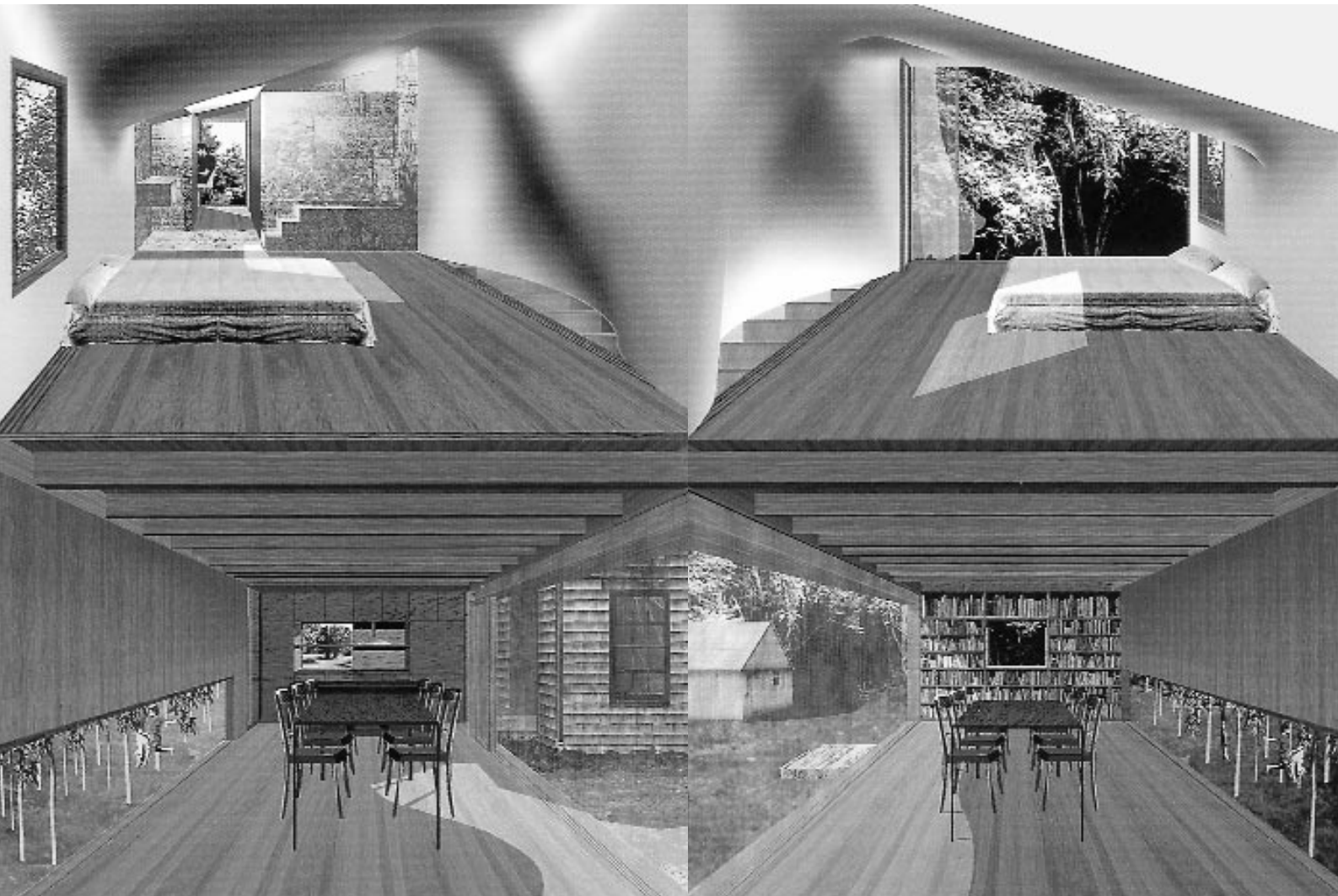
Για να μπορέσει να φανταστεί το κτίριο καλύτερα, ζήτησε μια παρουσίαση σε φωτορεαλιστική απεικόνιση. Η έκπληξή μου ήταν απόλυτη. Η υλική απεικόνιση, τρισδιάστατη, δεν είχε λειτουργήσει. Προφανώς η εικονική πραγματικότητα του υπολογιστή θα ήταν περισσότερο εύληπτη...

Είναι γεγονός ότι οι τεχνικές δυνατότητες του υπολογιστή μεταμόρφωσαν την πρακτική του αρχιτεκτονικού σχεδίου την τελευταία δεκαετία. Πολύ πιο καθοριστικό όμως είναι ότι άλλαξε και η επικοινωνία στη σφαίρα της αρχιτεκτονικής. Όπως και σε άλλους τομείς που κυριαρχούνται από τα ηλεκτρονικά μέσα επικοινωνίας, έτσι και εδώ η «εικόνα» πέρασε στο προσκήνιο.

Κάθε νέα εξέλιξη διαμορφώνει καινούργιες πραγματικότητες και καταστάσεις, όπως και απαιτήσεις στην αγορά. Σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα προέκυψαν εκπληκτι-

κώς σε νέες κατευθύνσεις. Ο μέσος όρος των ποιοτικών απαιτήσεων για την οπτική αναπαράσταση του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού έχει φτάσει σε πολύ υψηλό επίπεδο. Τα ιδιοφυή σκαριφήματα, αν σκεφτεί κανείς τα σκίτσα του Le Corbusier για την πόλη του μέλλοντος, δεν αντιστοιχούν πλέον στις απαιτήσεις της αγοραίας ζήτησης. Οι σημερινοί πελάτες και επενδυτές δεν προσελκύονται από αφηρημένα σκίτσα. Αντιθέτως μια φωτορεαλιστική απεικόνιση, που αναδεικνύει το κτίριο στο συγκεκριμένο οικόπεδο, με φως και σκιές προσαρμοσμένα στην επιλεγμένη εποχή της αρεσκείας μας, παρουσιάζει ένα «προϊόν» σε πιο αξιόπιστη συσκευασία. Το σκίτσο, το σχέδιο, η ακουαρέλα ξεπεράστηκαν από το συνθετικό φωτογραφικό ρεαλισμό του υπολογιστή. Διαμορφώθηκε μια νέα «διάλεκτος» στην αρχιτεκτονική γλώσσα, που τείνει να επικρατήσει ολοκληρωτικά και που διακρίνεται για την υπερρεαλιστική παλέτα της. Όμως: «When too perfect, τότε ο καλός Θεός θυμώνει» κατά τον κορεάτη πρωτοπόρο καλλιτέχνη Nam Jun Paik. Η νέα σχηματική υλικότητα της αρχιτεκτονικής παρουσιάζει σε υπερβολική λεπτομέρεια τους πόρους και την απόκρωση κάθε υλικού, έχοντας ως φόντο έναν αφύσικα λαμπρό, γαλανό ουρανό.

πάνω: Πολιτιστικό κέντρο Λουκέρνης, Jean Nouvel, αντακτοπρισμαί (φωτ. Rouli Lecatsa)

πάνω: Erlach House (εσωτερικά) 1999, M. Cho, J. Slade, από «Young architects second nature», Princeton Architectural Press, 2000

δίπλα πάνω: Holger Kleine, αρχιτέκτονας στο Βερολίνο, ο νιπτήρας έχει τοποθετηθεί με κατεύθυνση προς το υπνοδωμάτιο, η μπανιέρα εμπρός από το παράθυρο (φωτ. Huttmacher) δίπλα κάτω: The Hotel : δωμάτιο με προβολή στην όροφή, Jean Nouvel, Λουκέρνη

Νόμοι της εικονικής πραγματικότητας

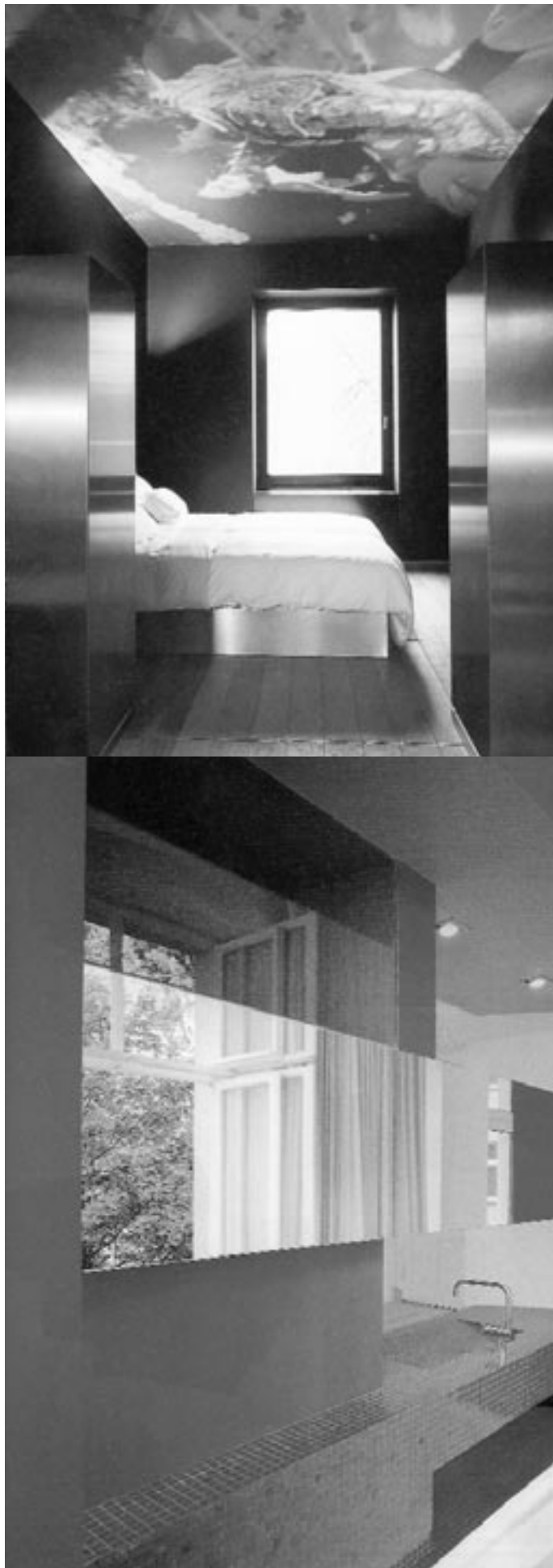
Ήδη από το 2000 παρατηρείται η συντέλεση της ολοκληρωτικής μετάβασης από τους παραδοσιακούς τρόπους απεικόνισης στα ηλεκτρονικά μέσα, παράλληλα με την εξοικείωση στο χειρισμό των τεχνικών του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Θα χρειαστεί ωστόσο χρόνος για τον επαναπροσδιορισμό περιεχομένων και μορφών, δεδομένου ότι πρόκειται για κάτι περισσότερο από το σχεδιασμό επιφανειών. Ο κυβερνοχώρος αποτελεί ένα φαντασικό, βιωματικό κόσμο, ο οποίος γίνεται αντιληπτός στο νοητικό επίπεδο. «Είναι σα να μπορούσε κανείς να μεταθέσει την αντιληπτική του ικανότητα εκτός σώματος.» («Derrick Kerckhove, die Architektur der Intelligenz», σελ. 50, Βασιλεία 2002). Κατ' αυτό τον τρόπο καθίσταται απόλυτα κατανοητή η ιδέα του «αντικειμενικά φαντασικού». Ο βιωμένος χώρος στον κυβερνοχώρο δεν έχει όρια. Μπορεί κανείς να μετακινείται σε αρχιτεκτονικά πεδία, τα οποία είναι ρευστά, μεταβαλλόμενα και υποδύονται την έλλειψη βαρύτητας. Ο χώρος είναι διαδραστικός. Το σημείο τομής μεταξύ εικονικού και πραγματικού ορίζει εκ νέου τη σχέση τύπου και χρόνου.

Οι κυρίαρχες εικόνες των ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας επιζητούν την επιβεβαίωση της υπάρξής τους στην πραγματικότητα. Οι αρχιτέκτονες καλούνται να λάβουν υπόψη τις απαιτήσεις της δικτυακής επικοινωνίας σε περιπτώσεις προσαρμογής κτιρίων στη νέα τεχνολογία. Αυτά

έχει κατά συνέπεια επιπτώσεις σε μορφές εργασίας και λειτουργίες κτιρίων. Τα θέματα του μέλλοντος, όπως μείωση της υλικής μάζας, μείωση των μετακινήσεων και αυτοματοποίηση, θα καθιερώσουν ένα εξατομικευμένο και αυστηρά προδιαγεγραμμένο πλέγμα σχέσεων του υποκειμένου προς το αντικείμενο. Τα κτίρια θα έχουν όλο και περισσότερη τεχνολογία, που όμως θα είναι όλο και λιγότερο εμφανής. Η τεχνητή νοημοσύνη θα αναλαμβάνει καθολικά τα συστήματα λειτουργίας κτιρίων, προσόψεων, τρόπου χρηματοδότησης. Πρόκειται εν τέλει για μια πολυλειτουργικότητα. Πέραν αυτού, ο παθητικός ενεργειακός σχεδιασμός προδιαγράφει το κτίριο σα μια επιδερμίδα που χωρίζει το «μέσα» από το «έξω». Με αυτά τα δεδομένα απαιτούνται καινούργιοι αρχιτεκτονικοί τύποι.

Νέες αρχιτεκτονικές γλώσσες

Μια «ψηφιακή» αντίληψη αρχιτεκτονικού σχεδιασμού εκφράζεται στη μελέτη των νεοϋορκέζων αρχιτεκτόνων M. Cho και J. Slade «Erlach house», που διακρίθηκε το 1999 με το βραβείο για «progressive architecture». Με την εξύψωση του τοπίου σε υποκείμενο ισότιμο προς τη φιλοξενούμενη σε αυτό αρχιτεκτονική, χάνονται τα όρια μεταξύ κτίσματος και τοπίου και συντάσσεται μία μοναδική ενότητα. Οι συναρμογές του κτιρίου είναι επεξεργασμένες με τέτοιο τρόπο, ώστε ο χώρος να φαίνεται ενιαίος, χωρίς

γωνίες και απότομες μεταβάσεις. Ανοίγματα στους τοίχους, σε ασυνήθιστα ύψη και διαστάσεις καθράρουν το «Έξω» επικεντρώνοντας ένα κομμάτι ουρανού, κορμών δένδρων, πρασίνου. Εδώ ξεχνάει κανείς την κλασική παραδοχή κλίμακας και αναλογιών. Η παρουσίαση μεταβάσεων πολλαπλών όψεων θυμίζει κάπου την απλοϊκότητα κινουμένου σχεδίου, σαν προσομοίωση στην αισθητική γλώσσα του κυβερνοχώρου. Με παρόμοια λογική και συνέπεια ο νέος αρχιτέκτονας Holger Kleine στο Βερολίνο διασπά το χώρο, χρησιμοποιώντας καθρέπτες διπλής όψεως που προκαλούν μια οφθαλμαπάτη της προοπτικής. Θέτει τον παρατηρητή, ανάλογα με το σημείο στο οποίο βρίσκεται, αντιμέτωπο με αποσπάσματα χώρου που μοιάζουν κυβιστικά. («Design Report», σελ. 61). Τα υλικά που χρησιμοποιεί είναι λεία και διαφανή, τα χρώματα έντονα και φωτεινά. Ο χώρος φαίνεται επίπεδος, χωρίς βάθος. Ήδη στις αρχές της δεκαετίας του '80 ο Jean Nouvel ξεκίνησε με τη «γυάλινη» αρχιτεκτονική του, ένα διάλογο μεταξύ ύλης και διαφάνειας. Στο κτίριο του πολιτιστικού κέντρου της Λουκέρνης είναι σαν να έχουν αρθεί τα όρια του κτιρίου προς τη λίμνη και την πόλη. Με σκούρα δάπεδα και με την επιδέξια χρησιμοποίηση υλικών, διαφανειών, αντανάκλασεων του φωτός και των υδάτινων επιφανειών, δημιουργούνται ασυνήθιστοι χώροι και αντικατοπτρισμοί που παράγουν συνειρμικές εικόνες της αρχιτεκτονικής. Εδώ κινείται κανείς σε ακολουθίες χώρου και επίπεδα που συνεχώς εκ νέου ερμηνεύουν τη σχέση του κτιρίου με το τοπίο. Με το κτίριο «The Hotel», ο Nouvel δίνει ένα σαφές στίγμα για την τρανς-μοντέρνα αρχιτεκτονική του παρόντος. Η πρόσωση του κτιρίου θυμίζει διάτρητη επιφάνεια, από την οποία διαχέουν φθορίζουσες εικόνες. Η εντύπωση προκύπτει από ταινίες που προβάλλονται στις οροφές των δωματίων. Εκράν, πίσω από τα οποία έχει τοποθετηθεί φωτισμός, οφθαλμαπάτες με φωταγωγούς που ενώνουν διαφορετικά επίπεδα, ολοκληρώνουν το θέαμα. Ο επισκέπτης εισέρχεται σε ένα διαδραστικό χώρο, ένα αριστούργημα τεχνικής. Πιο ακραία ακόμα είναι τα έργα των Ολλανδών Sruybroek (NOX) και Osterhuis, που με την αρχιτεκτονική τους μπορούν να ενεργοποιούν ολόκληρα συστήματα.

Η avant-garde της αρχιτεκτονικής σκηνοθετεί τρισδιάστατες «εικόνες», οι οποίες επιδιώκουν να είναι περισσότερο εντυπωσιακές από τα δυνητικά πρότυπα των μέσων ενημέρωσης, για να συνδεθούν με τον κόσμο του συλλογικού φαντασικού της κοινωνίας των ηλεκτρονικών μέσων. Ο αστικός χώρος και τα σύμβολά του περιορίζονται όλο και περισσότερο στην έννοια μιας αντίληψης που εμφανίζει το χώρο στερημένο από το ιστορικό του βάθος και λειτουργικότητα. Ο αστικός χώρος πρέπει να επαναπροσδιορισθεί με νέες συναισθηματικές και βιωματικές αξίες. Αλλιώς υπάρχει ο κίνδυνος μελλοντικά, προκειμένου να γίνεται κανείς κατανοητός, να προβάλλει στον κόσμο του πραγματικού είδωλα μεταφερόμενα από τα δυνητικά πρότυπα. Σε αυτή την περίπτωση θα είμαστε στο σημείο που η «εικόνα» θα έχει κυριαρχήσει πάνω στην ανθρώπινη ύπαρξη.

* Η Ρούλη Λεκατσά διδάσκει Αρχιτεκτονική Σύνθεση στο Πολυτεχνείο του Bielefeld και είναι ιδιοκτήτρια του «Atelier für architektur & design», στο Αμβούργο. Ευχαριστώ τους Κ. Σκλήρη και Ν. Παπαμιχαήλ για τη βοήθειά τους στην απόδοση του κειμένου στα ελληνικά.

Από Genius Loci σε Genius Mickey

του **Αριστοτέλη Δημητρακόπουλου**, αρχιτέκτονα

Μετα-ιστορικά αναπτυξιακά ήθη και η αρχιτεκτονική του appliqué

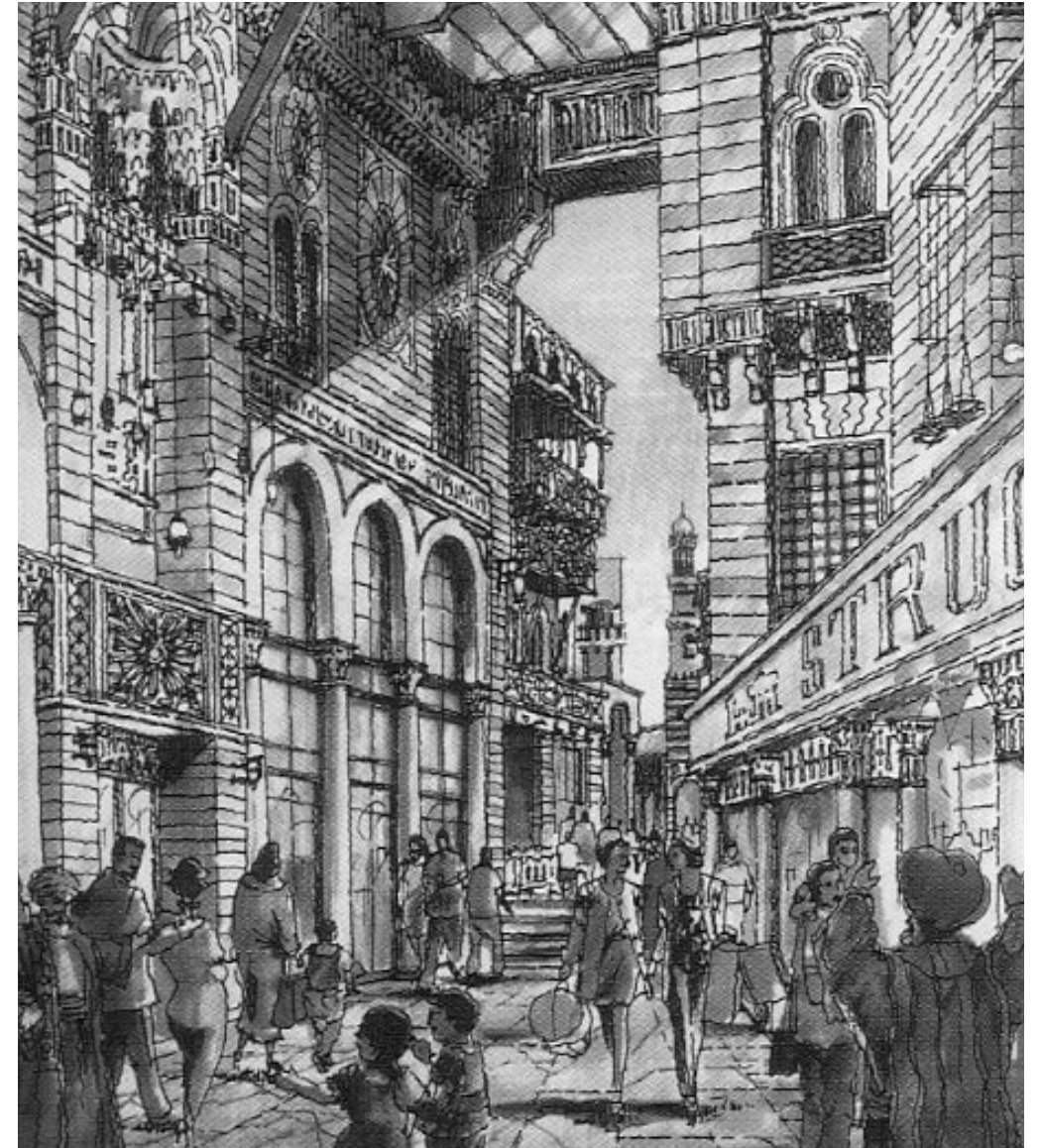
Στο τυπικό αμερικανικό ημιαστικό και προαστιακό τοπίο –έκφραση απόλυτων μοντέλων χωροταξικής οργάνωσης με βάση τη μονοδιάστατη απομόνωση λειτουργικών ενότητων– ο αφανισμός των βιώσιμων μορφών αυτονομούμενου δημόσιου χώρου και η εξάλειψη κοινωνικών δεσμών υπεραναπληρώνεται με αχανή κτίρια-κουτιά καταναλωτισμού και «ψυχαγωγίας», ερμητικά κλειστά ιδιωτικά βασίλεια ανακυκλούμενου διάκοσμου, αισθητικά φθηνού σκηνογραφικού χαρακτήρα, επίπλαστα υποκατάστατα δημόσιας ζωής χωροθετημένα σε μοναχικές παρείες ατέρμωνων αυτοκινητοδρόμων με πνεύμα αποστροφής προς οιαδήποτε περιβάλλουσα αστική πλοκή. Στα πλαίσια του διογκούμενου experience economy, το εσωτερικοποιημένο τοπίο εύρωστων shopping mall, προς μεγιστοποίηση της καταναλωτικής δραστηριότητας, ανασύρει γλυκερά θεμα-

τικά και εικονογραφικά στερεότυπα, προσεγγίζοντας εκλάμψεις νοσταλγικής αναπόλησης μιας ανώδυνης εποχής αθωότητας, «αγγίζοντας» με εύπεπτο τρόπο τον πολίτη-καταναλωτή. Επισημασθεί ότι πως οι πανίσχυρες τυπολογικές εκφάνσεις της καπιταλιστικής αναπτυξιακής νομοτέλειας βρίσκονται σε απόσταση ασφάλειας από τον ανεπανόληπτα ιστορικό τόπο της Ελλάδας και τις «ατόφιες» πτυχές της εγχώριας αρχιτεκτονικής πραγματικότητας – η οποία συχνά εναποθέτει τον αυτο-εξαγνισμό της στο de facto πλεονέκτημα της πλειοδοσίας μνημειακής κληρονομιάς. Φαινόμενα που ήδη διαγράφονται ακνά στην ελληνική δομική πραγματικότητα, ικνογραφούν πιστά τις πανίσχυρες και άκαμπτες τυπολογίες του επιχειρηματικού καπιταλισμού: ανερχόμενοι εγχώριοι κατασκευαστικοί και real estate κολοσσοί προαναγγέλλουν πλάνα χωροθέτησης γιγάντιων ψυχαγωγικών μη-αστικών «πάρκων», ενώ ταυτόχρονα οι παρυφές των αστικών κέντρων ξεχειλίζουν με

δίπλα αριστερά: Άποψη της «ειδυλλιακής» κοινότητας Celebration, Florida, Robert A.M. Stern και Jaquelin Robertson, για την Disney Development Corporation

δεξιά: Desert Passage, Aladin Hotel, θεματικού χαρακτήρα εμπορικό κέντρο, Las Vegas, RTKL Associates

καταναλωτικές λειτουργίες που παρατάσσονται απλοϊκά εκατέρωθεν αχανών αυτοκινητοδρόμων.

Πιθανόν σε δύο γενιές, οι παιδικές μνήμες κατοίκων επαρχιακών ημιαστικών κέντρων να μην ανακαλούν δημόσιες πλατείες και γειτονιές, αλλά ιδιωτικά ελεγχόμενα τοπία θεματικής ψυχαγωγίας. Ήδη ως προνομιακοί τόποι κατοικίας αναδεικνύονται φρουρούμενα οικιστικά ψευδο-ειδυλλιακά θεματικά ghettos ιδιωτικής αστυνόμευσης, ενώ ως περιβάλλον εργασίας ανέρχεται η τυπολογία του αυτόνομου επιχειρηματικού πάρκου-κόμβου πλατύτερων επιχειρηματικών δικτύων, αντικαθιστώντας το «ανεπαρκώς σχεδιασμένο» τοπικό αστικό κέντρο, το οποίο εντέλει «περισώζουν» corporate αναπλάσεις – βλέπε «Disney» Times Square, Manhattan.

Μύκονος ή Mickey-οινός;

Αντίστοιχα με θεματικούς ψευδο-ειδυλλιακούς ψυχαγωγικούς τομείς όπως η Far-West συνοικία μιας Disneyland, σε εγχώριους ιστορικούς οικισμούς τις μάζες έλκει πρώτιστα το μορφοκρατικό μοτίβο, η μυθοπλασία ενός θεματικού resort σύντομης και ήπιας διαφυγής. Φαινόμενο αποκαλυπτικό σύγχρονων τάσεων μετα-ιστορικής θεώρησης του παρόντος, σε παραδοσιακές κοινότητες, όπως της Χώρας της Μυκόνου, στέκει μόνο το απτό και άψυχο κέλυφος – hardware, μαρτυρώντας περασμένες εποχές, των οποίων

οι δομές οργάνωσης – software, πασιφανώς φθίνουν ή έχουν εκλείψει, μαζί με το τοπικό βιοτικό ιδίωμα που τις γέννησε. Πλέον απαντώνται προγραμματικές δομές παρχικής νεοσύστατων υπηρεσιών της σύγχρονης υπερεθνικής οικονομίας, σε ανακαινισμένα ή νεόδμητα κτίρια, παράγωγα κτιριολογικών κανονισμών που πλέον δεν συστήνουν απαγορεύσεις, αλλά υποδεικνύουν άμεσα το επιτρεπτό – αντίστοιχα με μανιεριστικές πολεοδομικές αρχές μεταμοντέρνων πειραματικών εταιρικών οικισμών, όπως η Celebration, Florida της Disney Development Corporation. Το κέλυφος-σκηνικό οργανώνει αφανής υπερ-τεχνολογική υποδομή, ενώ οι αναπτυξιακή στρατηγική είναι πανομοιότυπη: η μεγιστοποίηση επενδυτικού ενδιαφέροντος και η εμποριοποίηση της τοπογραφίας, η ρευστοποίηση των ιδιαιτεροτήτων και ιδιωμάτων, η επιχειρηματική υπερδιόγκωση, υιοθετώντας παγκοσμίως ισχύοντα επιχειρηματικά αναπτυξιακά πρότυπα.

Η καταληστευτική οικειοποίηση και θεματοποίηση της εγχώριας παραδοσιακής μήτρας θα μπορούσε με μοντερνιστικά κριτήρια να κριθεί ως σαφέστατα πιο προκλητικό γεγονός από τη δημιουργία –προς εμπορική εκμετάλλευση– πολλαπλών θεματικών ενοτήτων τύπου Disneyland επί tabula rasa, καταλύοντας μια από τις ισχυρότερες δικλείδες ασφαλούς θεώρησης και αποστασιοποίησης από διεθνώς αναπτυσσόμενα σύγχρονα φαινόμενα του

ταχύτατα επεκτεινόμενου entertainment retail που φέρονται ως τώρα να αφορούν μόνο μη-ιστορικούς τόπους.

Ιστορικοί οικισμοί ως μουμιοποιημένοι Μίκυ-ισμοί

Ο επιλεκτικός νοσταλγισμός και η εξιδάνκευση παραδοσιακών τοπίων ιστορικών περιοχών ή ακόμη και μοντερνιστικών avant garde μύθων είναι φύσης συναφούς, αν όχι ταυτόσημης, του ψευδο-ιδεαλιστικού οραματισμού θεματικών τόπων, μιας παραμυθένιας Disney χίμαιρας, από σύγχρονους πολίτες που de facto περιέχονται, βιώνουν και προφανώς αναπαράγουν σύγχρονες τεχνοκρατικές δομές οργάνωσης του βίου. Αυτό που στη γηραιά ήπειρο εθελοτυφικά καλείται ανάδειξη πολιτιστικής κληρονομιάς και αυθεντικότητας, στον στυγνά καπιταλιστικό κόσμο υποστηρίζεται κύρια από ιδιωτικούς επιχειρηματικούς κολοσσούς μεταμοντέρνου ήθους, προερχόμενους από απόλυτα αντίθετη σκοπιά, εκπροσωπώντας το σκληροπυρηνικό συντηρητισμό και συνεπάγουσες αντι-αισφόρες αναπτυξιακές στρατηγικές εμποριοποίησης και συγκεντρωτισμού.

Η ισχύουσα θεώρηση του «σήμερα» ως μετα-ιστορικό πεδίο, δημιουργεί ένα ψευδές ιστορικό σκίσμα και ασυνέχεια, αναστέλλοντας τη διαπίστωση της επιδημικής εξάπλωσης ταχέως μετεξελισσόμενων δομών οικονομικής οργάνωσης, συνεπαγόμενης εξαναγκαστικής κοινωνικής μετάλλαξης και τελικά της ανερχόμενης αστικής και περιβαλλοντικής οικονομοκεντρικής οργάνωσης. Το κίνημα του critical regionalism, προβάλλοντας ουσιαστικά το εναπομείναν και φθίνον και όχι το δυναμικά «επερχόμενο», ανάγεται σε νοσταλγικό τοπικισμό, εξιδανι-

κεύοντας τα πολιτισμικά δεδομένα ημι-παρθένων περιφερειακών γεωγραφικών τόπων: δεν πρόκειται για γεωπολιτικές ζώνες δυναμικής συλλογικής ταυτότητας, αλλά για κληρονομικά βιωτικά ιδιώματα που φωλιάζουν απόμερα, απολαμβάνοντας την ασφάλεια της –σταδιακά εξαλειφόμενης– απόστασής τους από τα πεδία πλήρους ισχύος της «ενοποιημένης» οικονομίας και από τα κέντρα αποφάσεων του παγκόσμιου επιχειρηματικού συστήματος. Υπό την απειλή της επιβολής απόλυτου υπερ-τεχνοκρατικού συγκεντρωτισμού, πολιτιστικής αλλοτρίωσης και ομοιογενοποίησης από πολωμένους ολιστικούς διοικητικούς μηχανισμούς κολοσσιαίων επιχειρηματικών συμφερόντων, σπασμωδικά, ως αμυντική τακτική ανασύρονται ιδεαλιστικές τάσεις πρόσπισης της κατά τόπους πολιτιστικής αυτονομίας μέσω της διατήρησης και ανάδειξης εθνικών ή τοπικών καλλιτεχνικών και μορφολογικών ιδιωμάτων, τα οποία ερμηνεύονται ως αποίι φορείς των ιδιαίτερων πολιτιστικο-κοινωνικών τοπικών δομών και της καθημερινής πρακτικής αυτών.

Κατά τον Fredric Jameson, η επιχειρηματολογία του Kenneth Frampton καταρρίπτεται μεγαλειωδώς μέσα από το ίδιο το πνεύμα του σύγχρονου postmodernist marketing μέσω του προφανούς επιχειρηματικού ενδιαφέροντος για ανταπόκριση σε τοπικές καταναλωτικές ιδιαιτερότητες και ένταξη νέων γεωγραφικών ζωνών στις αγκάλες του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος: η μουμιοποίηση ψευδο-παραδοσιακών μορφολογικών ιδιωμάτων δεν εγγυάται την ενδυνάμωση της πολιτιστικής ταυτότητας, αντίθετα μάλλον, εγκρίνει την άμεση επέλαση των επενδυτικών mega-συμφερόντων στην καρδιά της τοπικής και περιφερειακής κουλτούρας, τα οποία ενδυσόμενα την ψευδο-παλαιά ιστορικίζουσα «καλλιτεχνική» μανιέρα, εκφυλλίζουν ανεπιστρεπτί την αυθεντικότητα των πολιτιστικών ηθών. Το υποκειμενικά «κριτικό» του critical regionalism υποσκάπτεται και το «περιφερειακό» ή ιδιάζον γίνεται αντικείμενο επιχειρηματικών συνεκτιών, οι οποίες εγγυώνται ότι δύνανται να αναπαράγουν την εικονογραφία του τοπικού μορφολογικού ιδιώματος για εμάς, χωρίς εμάς, καλύτερα από εμάς και από τους αρχικούς εμπνευστές του.

Mc Duck Σύνθεση: από ψευδο-αισφόρα Fun Palaces

σε αναλίσιμα Toon Towns

Με το ιστορικό μανιφέστο του 1972 Learning from Las Vegas καταρρίφθηκαν για πρώτη φορά ισχυρές εθελοτυφλικές μυθοπλασίες της αρχιτεκτονικής στη μοντέρνα εποχή: ανεξάρτητα από την ποιότητα της οικοδομικής λεπτομέρειας, το συνδυασμό των υλικών, την ευρηματικότητα της εκάστοτε στυλιστικής μανιέρας, το κτίριο παραμένει μια «πάπια» –building as a duck, ένα «εξωραϊσμένο παράπηγμα»– decorated shed, που εξυπηρετεί δομές οργάνωσης αποσχισμένες από τα χέρια των αρχιτεκτόνων-δημιουργών. Προέκταση της σκέψης δεν αποτελεί η πρόταση του Venturi για αποδοχή της μεταμοντέρνας συνθετικής αρχής της «συρραφής» μορφολογικών ιδιωμάτων και της κατάλυσης κάθε αισθητικής αρχής, αλλά ο επαναπροσανατολισμός της αρχιτεκτονικής σκέψης προς τις δομές οργάνωσης του δομημένου περιβάλλοντος, σε ανταπόκριση με προτεινόμενα μοντέλα κοινωνικής λειτουργίας. Αν αποχέσει ο μορφολογικός φλοιός των κτιρίων, προβάλλει ως ουσιαστική πρόκληση η προγραμματική οργάνωση λειτουργικών ενοτήτων και δυναμικού συσχετισμού συνθηκών αστικής βιωσιμότητας, καθώς και ο προσδιορισμός νεοσύστατων κτιριακών και πολεοδομικών τυπολογιών.

δίπλα αριστερά: κτίριο γραφείων της Disney Development Corporation, Celebration, Florida, Aldo Rossi

κάτω: πρόταση του γραφείου Arquitectonica για σύμπλεγμα πύργου γραφείων και καταστημάτων, Times Square, New York, 1995

Η αρχιτεκτονική, απέχοντας από τα πεδία καθορισμού του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας της, αυτόματα περικρακώνεται στη μορφολόγηση, άρθρωση, μόρφωση ή διακόσμηση –ανάλογα με την ορολογία των εκάστοτε κινήματων– άψυχων κελυφών, υποβιβάζεται σε «παπιοπεριπέτεια», συρρικνώνεται σε στυλιστικές εφαρμογές, εκφράσεις απλοϊκής μεγαλομανίας. Τα κτίρια, ουδέτερα κουτιά, «ενδύονται» ανάλογα με τις πρόσκαιρες εμπορικές απαιτήσεις των επενδυτών. Ο κοσμητικός εξπρεσιονισμός, ανεξάρτητα αν πρόκειται για νεομοντέρνο Prada Store του Rem Koolhaas, νεο-αρχαιοπρεπή οίκο μόδας Versace, τυποποιημένο franchise υποκατάστημα corporate υπερκολοσσών όπως η Levi's και η Wamer Bros, νεο-παραδοσιακό κουτούκι στου Ψυρρή, σαγηνευτικού χαρακτήρα θεματικό ξενοδοχειακό resort, μοντερνιστική διανοουμένιστική ιδιωτική οικία, ψευδο-πολυτελή ενυπόγραφη παραδοσιακίζουσα μεζονέτα με προκατασκευασμένα styrofoam κυμάτια ή ιδιωτικό avant garde μουσείο πεφωτισμένης φιλάνθρωπης αριστοκρατίας, οικειοποιείται και επισυνάπτει στο προς «κατανάλωση» κτιριακό προϊόν «προσωπικότητα» και αίγλη, επιδιώκει τη σκηνογραφική προσομοίωση ή υπενθύμιση μιας «αυθεντικής» αίσθησης, αναβαθμίζοντας την εμπορική του αξία. Αν εκλείψει η ψευδαίσθηση της συνύφανσης εμπειρίας και μορφής, το υλικό προϊόν-κτίριο απογυμνώνεται, ως μόνο εργαλείο προώθη-

σης μένει το χαμηλό της τιμής – βλέπε τα συχνά ακαλαίσθητης συσκευασίας, μη-επώνυμα ά-μορφα προϊόντα υπεραιγορών που εντείνουν την αίσθηση ανωνυμίας και ισοπεδωτικής μαζικότητας, χαρακτηριστικά που, τι ειρωνεία, ο μοντερνισμός αρχικά πρόβαλλε ως το καινοτόμο ήθος του τεχνολογικού νεωτερισμού.

Ville Radieuse και EPCOT: Ουτοπία εναντίον

νέας Walt-τοπίας

Στα πλαίσια του ανερχόμενου experience economy, τα καταναλωτικά προϊόντα μεταλλάσσονται από κοινότητα υλικά αγαθά σε άυλη ηδονιστική προσομοίωση «ειδικών» και αυθεντικών –real– εμπειριών σε ελεγχόμενο περιβάλλον με αναλίσιμο σκηνογράφο την ίδια την αρχιτεκτονική. Στο δομημένο περιβάλλον, η ιδιομορφία, μη-προβλεψιμότητα, συνθετότητα, οι δεσμοί και το αυτόνομο των ιστορικών ισχυρών αστικών πλοκών αποξέεται και αντικαθίσταται με ένα πανεθνικό ιδίωμα, μια γενικευμένη πρωτογενή φόρμουλα υποτυπώδους νεο-αστικισμού, ορίζμενου τυπολογικά μέσω απόλυτα μη-αρχιτεκτονικών οικονομικών παραμέτρων και αρθρωμένων μορφολογικά αποκλειστικά μέσω προσθετικών appliqué στοιχείων. Καθώς η μογοία των υποτιθέμενα «ελικρινών» αδρών επιφανειών beton brute εγκώριων νεο-κωνσταντινδικών έργων ξεφτιίζει και ο συγκεντρωτικός δογματισμός ιδεολογικών γλυκερών εκφάνσεων ενός ψευδο-ορθολογικού «έντιμου» μοντερνισμού εξατμίζεται, το δίλημμα διαφαίνεται πιο ξεκάθαρα: το banal αφορά τα υπερφίλια ιδιωτικά εμπορικά κτιριακά έργα με φλύαρο προσθετικό διάκοσμο και αδιάφορη αρχιτεκτονική ποιότητα ή την εθελοτυφλικά σοβαροφανή, αυτο-περιθωριοποιημένη και πασιφανώς άκαμπτη ψευδο-ηρωική «αρχιτεκτονική» ενός υποτιθέμενα low-profile στείρου ελιτισμού;

Αποδεκτό ή μη, τα στεγανά μεταξύ υψηλής τέχνης και εμπορικής λαϊκίστικης υποκοουλτούρας λύνονται και τα πρότυπα διαχέονται: η «υψηλή τέχνη» Andy Warhol ενέτασσε εμπορικές βιομηχανικές τεχνικές αναπαραγωγής εικόνων, ο Luciano Pavarotti εκλαμβάνεται εξίσου ως pop αστέρας, ενώ αυθεντικοί Mondrian κοσμούν αίθουσες καζίνο στο kitsch βασίλειο του Las Vegas. Η κρίση του αρχιτεκτονικού κόσμου κείται στην άρρηκτη αποδοχή του ακρωτηριασμένου ρόλου του και την εμμονή μηρυκασμού παρηκασμένων ψευδο-ιδεολογικών δογμάτων. Ίσως η πρόκληση δεν σχετίζεται με τον αφορισμό της πολιτιστικά «παραπαίουσας» οικονομικής δυναμικής, αλλά με τάσεις ένταξης των σύγχρονων φαινομένων σε υγιή και δυναμικά μοντέλα περιβαλλοντικής και αστικής ανάπτυξης, εάν νοείται η επανενδυνάμωση του σημερινού νωθρού και αποπροσανατολισμένου κοινωνικού προσώπου της αρχιτεκτονικής.

Σημειώσεις

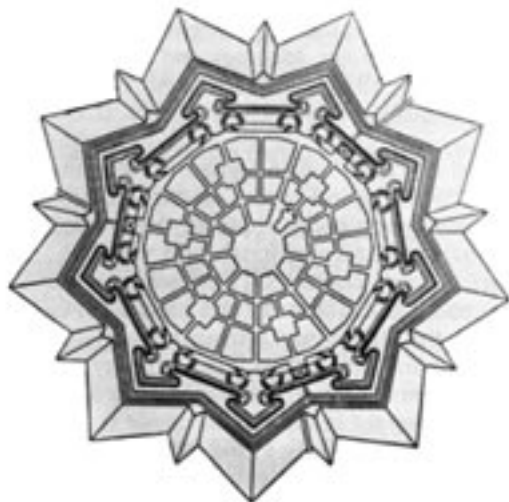
- The Experience Economy*, Joseph Pine, James Gilmore, Joseph Pine II, Harvard Business School Press, January 1999, ISBN: 0875848192
- Fredric Jameson , *The Cultural Logic of Late Capitalism*, Duke University Press, Durham, NC, 1992, ISBN: 0822310902.
- Learning from Las Vegas, Revised Edition: The Forgotten Symbolism of Architectural Form*, Robert Venturi, Steven Izenour, Denise Scott Brown, MIT Press, 1977, ISBN: 026272006X
- Ville Radieuse: Ριζοσπαστικό μοντέλο μοντέρνας πολεοδομικής οργάνωσης, Le Corbusier. EPCOT: Experimental Prototype Community of Tomorrow, μεγαλεπήβολο πλάνο δημιουργίας εταιρικής μεγαλόπολης που πέθανε με τον εμπνευστή του, Walt Disney.

Από την ουτοπία στη Disneyland

του **Μιχάλη Α. Βιδάλη**, March., αρχιτέκτονα,

Ουτοπία: το φανταστικό νησί, από το βιβλίο του Sir Thomas More (1478-1535), «*De Optimo Reipublicae Statu, deque Nova Insula Utopia*» (1516), που περιγράφει την πολιτεία με το ιδανικό πολιτικό και κοινωνικό σύστημα. Η ιδέα της «τέλειας» κοινωνίας, μέσα από την κοινωνιολογική μελέτη του More. «Ο κοινωνιολογικός νεολογισμός ουτοπία του More, έλαβε κατά τους νέους χρόνους και την έννοια της ιδανικής προτάσεως, ανεδαφικής, χιμαιρικής και ανεφάρμοστης όμως».¹ (Ου-τόπος: όχι [ανύπαρκτη] χώρα).

Οι ουτοπίες είναι «προσανατολισμοί που υπερβαίνουν την πραγματικότητα ...οι οποίοι, όταν παρουσιαστούν, τείνουν να διαλύουν, μερικώς ή ολικώς, τις υπάρχουσες ισορροπίες [τα δεδομένα] τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή», παρατηρεί ο Karl Mannheim.

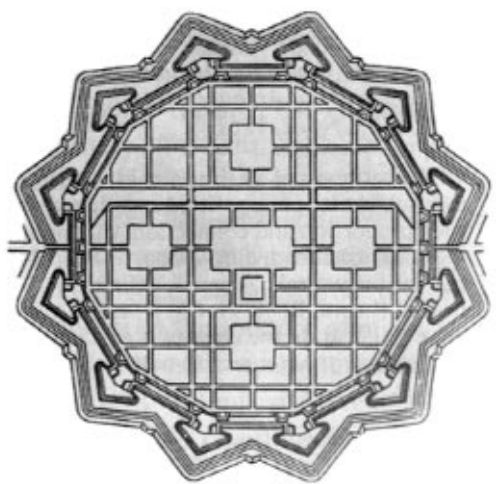

«Η ουτοπία και η εικόνα μίας πόλης είναι αδιαίρετες», γράφει ο Colin Rowe στην εισαγωγή του στο «*The Architecture of Utopia*». Η αναγεννησιακή ιδέα της ιδανικής πόλης είναι αναμφισβήτητη ουτοπιστική, με εμμονή στο φυσικό και ευχάριστο σχήμα του κύκλου, συνδεδεμένη με τον κλασικισμό και συνακόλουθα με τη στατικότητα. Η ουτοπία έχει μεν μεταφυσική υπόσταση, αλλά είναι αποστερωμένη, και πάντοτε ενεργεί περιοριστικά ως προς την ελευθερία του ατόμου. Κλείνει λέγοντας εν μέρει ότι ενώ αντίτιθεται σε μία σύγχρονη ουτοπία (οι προτάσεις σίγουρα θα συνεχίσουν), «...κάποια επιβεβαίωση μίας περιορισμένης ουτοπίας αποτελεί ψυχολογική ανάγκη» (Η Palma Nova του Scamozzi, 1593, αποτέλεσε την πρώτη ενσάρκωση της «ιδανικής πόλης» αν και οι ιδέες κυκλοφορούσαν ήδη από το 1500. Ενώ πιο πρόσφατα, παραπέμπουμε στο πρωτότυπο της Letchworth Garden City του Ebenezer Howard, 1898).

Η προβληματική της συλλογιστικής μας αναπτύσσεται μεταξύ της διπολικότητας «Ουτοπία - Disneyland» και της άποψης ότι και οι δύο αυτές καταστάσεις ουσιαστικά αποτελούν εκφάνσεις της ίδιας «πραγματικότητας, με κυρίαρχες τις τάσεις για φυγή, για απελευθέρωση, για φαντασίωση. Ίσως η μόνη διαφορά, ότι η Disneyland αποτέλεσε τη σύγχρονη φιλελεύθερη εφαρμογή της «ουτοπίας», αναπαραγόμενη πολλαπλώς, και όχι απλά περιορισμένη σε ένα νησί...

Το φαινόμενο Disneyland, η σουρεαλιστική υπέρβαση της «πραγματικότητας», μόνο προϊόν της αμερικανικής κουλτούρας θα μπορούσε να είναι, απόλυτα συμβατό με τους «τοίχους-σκηνικά» των ταινιών γουέστερν, τις ταινίες-προϊόντα που εξάγει το Hollywood, και την εμμονή στο «αμερικάνικο όνειρο» (επεικώς, μάλλον η «ψευδαίσθηση» του αμερικανικού ονείρου, καθώς μοιάζει περισσότερο με «εφιάλτη», αποτελεσματικό όμως εργαλείο ψυχολογικής χειραγώγησης αυτού του καλοαδωμένου ομοσπονδιακού μηχανισμού, ειρωνικά, τη στιγμή που περίπου σαράντα εκατομμύρια πολίτες τους κοιμούνται νηστικοί κάθε βράδυ...).

Η Disneyland, πνευματικό παιδί του αμερικανού κινηματογραφικού παραγωγού Walter (Walt) Elias Disney (1901-1966), που ίδρυσε το σύστημα των κινούμενων σκίτσων, «επιβεβαίωσε» το αμερικανικό όνειρο σε μία χώρα λαβωμένη από τη μεγάλη οικονομική ύφεση και αργότερα από το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Το πρώτο θεματικό πάρκο έγινε πλησίον του Λος Άντζελες της Καλιφόρνιας, με τη σουρεαλιστική συνύπαρξη της φαντασίας και της αλλοιωμένης πραγματικότητας, μία συνταγή που προφανώς πούλησε αφού εφαρμόστηκε επίσης στη Florida (Disney world) και στο Παρίσι (Euro Disney).². Η παγκό-

δίπλα αριστερά: Σχέδιο για ιδανική πόλη. *Buonaiuto Lorini, Delle Fortificatione Libri Cinque, Βενετία, 1592*

δίπλα δεξιά: Σχέδιο για ιδανική πόλη. *Vincenzo Scamozzi, L' Idea dell architettura universale, Βενετία, 1615*

μέση: Το ξενοδοχείο Disneyland στο Παρίσι

σμια κυριαρχία των κινηματογραφικών ονείρων ή η ωμή εμπορευματοποίηση του ονείρου...

Η επέλαση του φαινομένου Disneyland και όλων των συνακόλουθων αυτής, στην άμεση ή έμμεσή της εφαρμογή (βλέπε Allou park, κ.ά.), αν και με χρονική καθυστέρηση στην Ελλάδα όπως συμβαίνει πάντοτε με κάθε εισαγόμενη ιδέα, κυρίως από το χώρο της αρχιτεκτονικής, είναι φυσική απόρροια της αμερικανικής «αυτοκρατορίας» του θεάματος. Αυτή η διείσδυση του φαινομένου (και όχι μόνο) εν μέρει ήλθε να συμπληρώσει κάποιο «κενό» που υπήρχε λόγω της έλλειψης πρωτοπορίας στη σύγχρονη ελληνική αρχιτεκτονική σκηνή, όσο δυσάρεστο και να ακούγεται. Ο Παύλος Μυλωνάς παρατήρησε ότι «...στον δημιουργικότατο 20ό αιώνα, η Ελληνική Αρχιτεκτονική Οικογένεια έχει βαδίσει ένα δρόμο απλώς παράλληλο του Μοντέρνου Κινήματος, όπως άλλωστε συμβαίνει και με τις περισσότερες άλλες μη-μεγάλες χώρες. Τούτο επισημαίνεται

όχι διότι αξιόλογες ελληνικές συνθέσεις δεν έχουν αναγραφεί εις το Διεθνές Πάνθεον, αλλά κυρίως –εφ' όσον αναφερόμαστε στη Θεωρία– διότι, από την εποχή του αείμνηστου Έλληνα αισθητικού της Αρχιτεκτονικής, Παναγιώτη Μικελή, δεν έχει αναγνωριστεί ουσιαστική ελληνική συμβολή στο σύγχρονο διεθνή αρχιτεκτονικό θεωρητικό προβληματισμό. Και τούτο, ίσως, διότι στον τόπο μας δεν δημιουργήθηκαν εγκαίρως οι προϋποθέσεις που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε πραγματώσεις μιας εν γένει νεωτερικότητας».³

Ελλείψει μίας σύγχρονης γηγενούς ή εθνικής «αισθητικής», μα κυρίως ελλείψει αντίστασης, είμαστε ευάλωτοι σε κάθε εισαγόμενη ιδέα, γιγνόμενοι αναμεταδότες της συχνά ασυζητητί. Ακόμη και όταν αυτή η ιδέα είναι ένα συγκαλυμμένο «αθώο» μαζικό «ναρκωτικό», η αθρόα «αποκαύωση».

Στην πλανητική κοινωνία της καθολικής κατανάλωσης πώς αλλιώς θα μπορούσε να αντισταθεί η αρχιτεκτονική –έχοντας αποβάλλει τις ψυχοκοινωνικές καταβολές τις– αν μη τι άλλο αναλαμβάνοντας το ρόλο του εντεταλμένου παθητικού αναμεταδότη; (Η τέχνη «τρέφεται» από τη μοναδικότητα ενώ ο καπιταλισμός «τρέφεται» από τη μαζικότητα).

Άλλο ζήτημα που προκύπτει είναι η ένταξη στον υφιστάμενο πολεοδομικό ιστό, στο αστικό περιβάλλον, και διερωτάται κανείς, πώς μπορεί να υπάρξει αστική «συνάφεια» ή έστω ένας διάλογος.

Όταν επιζητείται μία αλλοιωμένη πραγματικότητα αυτό υποθάλπει ίσως ψυχασθένεια, ή απλά δηλώνει την έλλειψη σύγχρονων προτύπων, μέσα από την έλλειψη αυτογνωσίας, αυτοπεποίθησης, και εθνικής συνείδησης (είτε πρόκειται περί της Γαλλίας είτε πρόκειται περί της ίδιας της Ελλάδας). Χωρίς να επιθυμούμε να υπεισέλθουμε εδώ σε

μία συζήτηση περί άγραφου μηνύματος, συμβολισμού και σημειολογίας, αντικείμενα που δικαιωματικά απαιτούν ξεχωριστή αντιμετώπιση, επιτακτική είναι η ανάγκη «πρωτοπορίας», διερεύνησης μίας σύγχρονης εθνικής συνεκτικής «γλώσσας», μίας κατάλληλης τυπολογίας στη συγκεκριμένη περίπτωση. Η εμβάθυνση, η αναγνώριση της ψευδαίσθησης, αποτελεί και το πρώτο βήμα. Μόνο τότε θα υπάρξει γόνιμος αντίλογος...

Παγκοσμιοποίηση και τέχνη μπορούν να συνυπάρξουν; Το μόνιμα ζωγραφισμένο χαμόγελο, η αποστερωμένη ατμόσφαιρα, το μεταφορικό ταξίδι με όλα τα στημένα δήθεν, είναι αφύσικα για το Ευρωπαϊκό γίγνεσθαι και σκέπτεσθαι. Η Ευρώπη καλείται να ανακτήσει τον ηγεμονικό της ρόλο στην αρχιτεκτονική και στις τέχνες ευρύτερα, να αναπτύξει ένα σύγχρονο αυτοούσιο και ουσιαστικό πολιτι-

σμικό κώδικα, ως αντίπαλο δέος στο διαταραγμένο ισοζύγιο της σχέσης της με τις ΗΠΑ.

Στον αντίποδα, υπάρχουν και οι θαμώνες αυτής της «φυγής», που τη βρίσκουν ενδιαφέρουσα και διασκεδαστική. Χρώμα, αλλαγή κλίμακας, αλλαγή σκηνοικού, στιδήποτε να αλλάξει τη γκριζα ανιαρή καθημερινότητα των αστών. Ή την ίδια τη «γκρίζα» αισθητική των πόλεων μας. Η πλήρης πνευματική απραγία ή στην καλύτερη των περιπτώσεων η όποια παθητική συμμετοχή, αποτελεί «άσση»

και «βάλασμο. κατά της σκληρής πραγματικότητας. Εξ άλλου μία περιορισμένη ουτοπία αποτελεί ψυχολογική ανάγκη σύμφωνα με τον Colin Rowe όπως προαναφέραμε. Ίσως είναι ο «καλός μαστός» της Melanie Klein.⁴ Πιθανόν οι ίδιοι να ήταν θαμώνες οποιουδήποτε άλλου θεάματος προς μαζική κατανάλωση. Δεν έχει τόσο σημασία το «τι» αλλά το «πως»! (Μήπως τα μαζικά θεάματα στο Κολοσσαίο της Ρώμης, για 48.000 θεατές; Το γιγανταίο αμφιθέατρο άλλοτε χρησίμευε για θηριομαχίες και άλλοτε πλημμυρίζοντας την αρένα από την παρακείμενη λίμνη, χρησιμοποιείτο για ναυτικές εκδηλώσεις).⁵ Μήπως η «μεγάλη ιδέα» της αρχιτεκτονικής, κάθε επιτυχημένο partί, δεν ξετυλίγεται σαν ένα καλοστημένο σκηνικό; Εν τέλει όλη η αρχιτεκτονική δεν εδραιώνεται στη φαντασία, αυτή δεν αποτελεί εν μέρει και τη μοναδικότητά της;

Όπως παρατηρεί ο More για τις πόλεις της δικής του ουτοπίας, «Όποιος γνωρίζει μία τις γνωρίζει όλες, μοιάζουν τόσο μεταξύ τους, εκτός εκεί που η περίπτωση απαιτεί κάποια διαφοροποίηση».⁶ Μήπως το ίδιο ισχύει και για τις Disneyland;

Το δίλημμα Ουτοπία ή Disneyland είναι προβληματικό εξ αρχής. Η ειρωνεία είναι ότι η εξαγωγή του ονείρου είναι άσκοπη, αφού το ίδιο το όνειρο είναι μία ψευδαίσθηση...

Σημειώσεις

1. «Περί Αρχιτεκτονικής» Άλλοτε και Τώρα». Ομιλία του κ. Παύλου Μυλωνά κατά την επίσημη υποδοχή του ως Ακαδημαϊκού, στην έκτακτη συνεδρία της Ακαδημίας Αθηνών, της 21ης Ιανουαρίου 1997. Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα, Τ. 72, Τευχ. Β (1997), σ. 35. (Ο Άγγλος πολιτικός και συγγραφέας εκτελέστηκε, για να ανακηρυχθεί άγιος το 1935. Γνωστός και ως Saint Thomas More).
2. Webster's New World Dictionary of the American Language, Second College Edition (έκδοση 1980), λήμμα «Disney».
3. Μυλωνάς Π., Ως σημ. Ι ανωτέρω, σ. 44.
4. Μαθήτρια του Sigmund Freud, η οποία εστίασε κυρίως στη μετανησιακή ηλικία.
5. John Julius Norwich (General Editor), Great Architecture of the World. (Νέα Υόρκη: Bonanza Books, 1979), σ. 70.
6. Colin Rowe, The Mathematics of the Ideal Villa and Other Essays. (Κέμπριτζ, Μασσαχουσέτη: The M.I.T. Press, 1976), σ. 206.

“It’s a small world after all”

της Πολυξένης Μάντζου, Δρ. αρχιτέκτονας

Αν «για τη δημόσια ζωή πρέπει κανείς να πληρώνει», όπως υποστήριζε ο Charles Moore, η Disneyland είναι ο ιδανικός χώρος για να φιλοξενήσει αυτή την επί αντιτίμου δημόσια ζωή, ένας μικρόκοσμος ελεγχόμενος, επί πληρωμή, ηθικοπλαστικός, άσπιλος και καθωσπρέπει, αυτοαναφορικός, με τα δικά του μοντέλα, κανόνες και περιορισμούς, καθαρός, γυαλιστερός και φρεσκοβαμμένος, προβλεπόμενος και αποστειρωμένος.

Η ενασχόληση του Walt Disney με τον κινηματογράφο και την τηλεόραση εξηγεί τη σχέση της Disneyland με τα οπτικοακουστικά μέσα, αλλά και γενικά το θέαμα και προσδιορίζει κάποιες από τις ιδιομορφίες της. Η αφήγηση, το σενάριο, η χρήση του οπτικοακουστικού ερεθίσματος, η σκηνογραφία και η διαδοχή αναπαριστώμενων σκηνών, είναι κάποια από τα χαρακτηριστικά που ανάγουν τη Disneyland σε τρισδιάστατη υλική μεταφορά κινηματογραφικών ή τηλεοπτικών σκηνικών.

Εκεί ο επισκέπτης, εκτός των άλλων, βιώνει με την ιδιότητα του πρωταγωνιστή έναν κόσμο που αναγνωρίζει και που αν και ξεδιπλώνεται μπροστά του σχεδόν σαν οπτικοακουστική αναπαράσταση, διεκδικεί σε αυτόν τόσο το ρόλο του θεατή όσο και του πρωταγωνιστή, έστω στα δικά του και μόνο μάτια. Η άλλοτε κινηματογραφική και άλλοτε τηλεοπτική αντιμετώπιση αφορά τις συνθετικές επιλογές που προσανατολίζονται στην παράλληλη διαχείριση χώρου και χρόνου, σε μια σφαιρική αντιμετώπιση δηλαδή των αναγκών του επισκέπτη, ο οποίος καθοδηγείται στο χώρο αλλά και στο χρόνο της διαμονής του, βάση σεναρίου. Τίποτα δεν αφήνεται στην τύχη καθώς στιδήποτε αρκεί για να καταστρέψει τη σύμβαση. Έτσι, η αρχιτεκτονική της Disneyland απαντά σε τεχνικές κινηματογραφικές και δομές τηλεοπτικές, η κλίμακα είναι περίτεχνα αλλοιωμένη, η προοπτική είναι διαστρεβλωμένη, οι εστιάσεις είναι ελεγχόμενες και τα βλέμματα κατευθύνονται, οι πανοραμικές απόψεις αποκλείονται, όπως εξαφανίζεται και ο ορίζοντας, δίνοντας μόνη διέξοδο προς τα πάνω, οι σκηνές διαδέχονται η μια την άλλη, προσέχοντας τις μεταβάσεις. Η διαχείριση του χρόνου ως σχεδιαστικής παραμέτρου, είναι σημαντική κληρονομιά των οπτικοακουστικών μέσων στη Disneyland. Ο κόσμος του Disney δεν κατασκευάζει τοπία, δεν προσφέρει μια οικειοποιημένη εκδοχή της φύσης, προσφέρει τοπία με ενσωματωμένη χρονική διάρκεια, δηλαδή θέαμα. Ο χρόνος σχεδιάζεται με αξιοσημείωτη προσοχή ώστε να πάψει να υπάρχει για τον επισκέπτη. Το παρόν δεν έχει θέση στη Disneyland, ο επισκέπτης πρέπει να ξεχάσει το πέρασμα του χρόνου και την πραγματικότητα του έξω κόσμου, ο χρόνος γίνεται ελαστικός, το παρελθόν είναι ένα παρελθόν που δεν αντιστοιχεί σε τίποτα άλλο παρά μόνο στη φαντασία, η οποία επενεργεί ακόμη και στη μνήμη, το μέλλον είναι το μέλλον του παρελθόντος, ένα μέλλον νοσταλγικό και καθησυχαστικό. Ο αποκλεισμός του παρόντος και η ένταξη παρελθόντος και μέλλοντος στο πλαίσιο που υποδεικνύει η φαντασία, όχι μόνο επιτρέπει το πάγωμα του χρόνου, αλλά επιπλέον προσδίδει στον επισκέπτη τη χαρά της επαλήθευσης, της αναγνώρισης, του καθησυχασμού.

Αυτός ο μικρός κόσμος (It's a small world after all) είναι οικείος, σπιτικός, φτιαγμένος για να μην κουράζεται και να μη χάνεται κανείς εκτός αν το επιδιώξει, είναι ευχάριστος, φιλικός, ανακουφιστικός, έτσι ώστε ο επισκέπτης να μη χρειάζεται να παίρνει αποφάσεις παρά το ότι έχει την εντύπωση ότι έχει απόλυτο έλεγχο των κινήσεων του και πλήθος επιλογών, είναι ψυχαγωγικός και ανασπαιτικός, και προσφέρει παράθεση παραμυθιών, φαντασίας αλλά και σύνψη εξωτικών εποχών και ηπείρων σε μια ελαχίστη έκταση, και το σπουδαιότερο είναι συνεπής και αυθεντικός, τα πρότυπα του τα αντλεί από στερεότυπα που με ευλαβική προσοχή εξελίσσει χωρίς ποτέ να τα αμφισβητήσει

και που εκτείνονται στο πριν και στο μετά της επίσκεψης στη Disneyland. Με το πρόσχημα της αναψυχής, η σχεδιασμένη κι ελεγχόμενη χωροχρονική εμπειρία ενός εναλλακτικού κι ασφαλούς μικρόκοσμου, πακετάρεται στη Disneyland με μαεστρία και προσφέρεται λαμπερή και εύπεπτη στον αδρανή και φαντασιόπληκτο καταναλωτή. Η επιτυχία της Disneyland δεν οδήγησε μόνο στη δημιουργία αντίστοιχων προορισμών όπως τα θεματικά πάρκα που ξεφυτρώνουν οπουδήποτε, ούτε κι επέδρασε μόνο σε περιπτώσεις με ιστορικές ιδιαιτερότητες όπως το Las Vegas, που, τις τελευταίες δεκαετίες, στηρίχτηκε στη λογική της Disneyland για να μετατραπεί σε οικογενειακού χαρα-

κτήρα κέντρο αναψυχής και κατανάλωσης, αλλά επέδρασε καταλυτικά και στη σύγχρονη καθημερινότητα, με τη διείσδυση και την εξάπλωση του θεματικού. Η σταδιακή εξάπλωση του θεματικού δεν είναι μόνο χωρική. Το θεματικό επεκτείνεται σε λειτουργίες, που σχετίζονται με την αναψυχή και την κατανάλωση, θεσπίζοντας τους δικούς του κανόνες σε πλήθος δραστηριοτήτων που αποκτούν τουριστική λογική. Τα κύρια χαρακτηριστικά είναι αυτά της Disneyland, ασφάλεια, έλεγχος, αποστείρωση, κατασκευή της καλής εκδοχής της πραγματικότητας πέρα από χρόνο και χώρο και καταναλωτής που είναι ταυτόχρονα θεατής και πρωταγωνιστής αυτού του καλοστημένου θεάματος. Αυτό όμως που αλλάζει είναι ότι ενώ η Disneyland είναι οριοθετημένη με τρόπο εξαιρετικά σαφή και καθορισμένο, το θεματικό διαχέεται και αφομοιώνεται με τρόπο τέτοιο ώστε τα όριά του να είναι ασαφή και δυσδιάκριτα.

Οποιοδήποτε μέρος του κόσμου και οποιαδήποτε χρονική στιγμή της ιστορίας μπορούν να προσφέρουν υλικό για την κατασκευή ενός θέματος. Το θέμα βέβαια θα αναπαράγει πιστά την εικόνα που έχουμε για το πρωτότυπο και όχι το ίδιο το πρωτότυπο. Τα θέματα μπορούν να διαδέχονται το ένα το άλλο, να γειπνιάζουν, άσχετα με το αν τα πρωτότυπά τους βρίσκονται σε διαφορετικές ηπείρους ή απέχουν αιώνες. Έτσι, εγκαθιδρύεται η ύπαρξη ενός πλαισίου ξεχωριστού, αυτόνομου κι εναλλακτικού, που λειτουργεί σα μονάδα αδιαπέραστη και αυτορυθμιζόμενη.

Η πραγματικότητα αντικαθίσταται από μια εκδοχή της η οποία επιτρέπει τον έλεγχο τόσο στο χώρο όσο και στο χρόνο, που συμπυκνώνονται σε πακέτα προσφορών, αλλά και γενικότερα τον έλεγχο όλων εκείνων των στοιχείων που μας δυσαρεστούν. Το κοινό εισέρχεται στη σύμβαση επιθυμώντας να πειστεί, να συμμετάσχει σε αυτό το μικρόκοσμο που οργανώνεται κι επιτηρείται από άλλους σύμφωνα με τις ίδιες αρχές που συναντούμε γενικότερα στη θεαματική

δομή, διάκριση δηλαδή οργανωτών και οργανωμένων, χειραγώγηση, διαρκής ανανέωση, αένας παρών. Κατασκευάζεται κατά αυτό τον τρόπο η καλή εκδοχή της πραγματικότητας, ελεγχόμενη, α-γεωγραφική και α-χρονική, και στην υπηρεσία της αναψυχής και της κατανάλωσης. Η ομογενοποίηση που επιφέρει το θεματικό, η αποστείρωση, ο έλεγχος και η ισοπέδωση των πολιτιστικών και άλλων παραμέτρων, έχει σα στόχο την ανίρεση του τόπου και του χρόνου, ο τελικός στόχος του θεματικού είναι η αυτονόμησή του από την πραγματικότητα, έως του σημείου που και οι αναφορές του να πηγάζουν κατά αποκλειστικότητα από το ίδιο.

Ακόμη όμως και στις περιπτώσεις που το θέμα δεν κατασκευάζεται εξ αρχής και επί τούτου, συντελείται συχνά μια μερική θεματοποίηση που βασίζεται στη δημιουργία στερεοτύπων και ισχυρών εικόνων, ικανών να εξασφαλίσουν αναγνωσιμότητα κι εντυπωσιασμό προσφέροντας έτσι τη συνύπαρξη του οικείου αλλά και του εξωτικού που χαρακτηρίζει το θεματικό. Το θέμα λοιπόν δεν είναι πάντα ορατό ή δηλωμένο, σε κάποιες περιπτώσεις οι αλυσίδες καταστημάτων ή ξενοδοχείων λειτουργούν ως θέμα του εαυτού τους, καθώς μέσα από διαδικασίες εικονοποίησης κατασκευάζουν στερεότυπα και σύμβολα που εξασφαλίζουν αναγνωρισιμότητα, αλλά κι ένα περιβάλλον που απομονώνεται από τον περίγυρο του φυσικό ή πολιτιστικό και παραπέμπει μόνο σε αντίγραφο του σε άλλα σημεία του πλανήτη. Η θεματοποίηση όμως μπορεί να αφορά ακόμη και ολόκληρες πόλεις που απομονώνουν κάποιο θέμα που προέρχεται από την ίδια τους την ιστορία, τη χωρική τους θέση ή την παράδοση και προβάλλουν μια εικόνα που στήνεται κατά κύριο λόγο πάνω σ' αυτό το θέμα. Σε κάθε περίπτωση, μόλις ένα ή περισσότερα τέτοια στοιχεία απομονώνονται από το πραγματικό τους πλαίσιο, από το περιβάλλον, χωρικό και χρονικό, που τα παρήγαγε και την εξέλιξή του, και απολιθώνονται σε εικόνες, το θέμα έχει κατασκευαστεί. Ο λεπτομερής και προσεκτικός σχεδιασμός του θεματικού περιβάλλοντος, ώστε από ένα θέμα, μια εικόνα να παραχθεί ένα αυτόνομο χωροχρονικό σύστημα, ένας ελεγχόμενος, προσχεδιασμένος και χωρίς απρόοπτα κόσμος σε σμίκρυνση, που στηρίζεται στη θεαματική λογική και όπου απερίσπαστα μπορεί ο ψυχαγωγούμενος επισκέπτης να καταναλώσει, μετατρέπει το αρχιτεκτονικό, πολιτιστικό αλλά και φυσικό περιβάλλον σε δευτερευούσης σημασίας παραμέτρους, που το θεματικό καλείται να υποτάξει, να ενσωματώσει και τελικά να αφομοιώσει.

Walt-ουτοπία Real Estate

της **Ελεάνας Ξύδα**, αρχιτέκτονας

Οικόπεδα με θέα στο παρελθόν

«Στο Σικάγο του 1893 μπορούσε κανείς να επισκεφτεί την Ιάβα, το Κάιρο, τη Βιέννη, τη Λαπωνία, και την Αρκτική, όλα σε ένα μοναδικό απόγευμα... Χιλιάδες άνθρωποι επισκέπτονταν τους παραδοσιακούς δρόμους...», μια επινόηση που είχε ως σκοπό την προσέλκυση του ενδιαφέροντος των επισκεπτών, με την αναπαράσταση τόπων και πολιτισμών που ήταν δύσκολο να γνωρίσουν από κοντά. Παράλληλα, «...οι περισσότερες σημαντικές εκθέσεις της εποχής προσέφεραν για διασκέδαση απομιμήσεις δρόμων, όπου ο επισκέπτης μπορούσε να περιπλανιέται ανάμεσα σε ρομαντικά επεισόδια της αστικής ζωής απ' όλο τον κόσμο. Τα κτίρια είχαν αρχιτεκτονική ακρίβεια, αλλά η ολική εντύπωση ήταν εκτός πραγματικότητας...»¹ Αυτοί οι δρόμοι απεικόνιζαν τη ζωή στην πόλη όχι όπως ήταν, αλλά όπως θα επιθυμούσαν να ήταν.

Έναν αιώνα αργότερα, το 1982, η Disney Corp. ιδρύει την πόλη Epcot, λίγα χιλιόμετρα μακριά από το πάρκο DisneyWorld, στη Florida. Πρόκειται για ένα θεματικό πάρκο, αφιερωμένο στον κόσμο του μέλλοντος, αλλά και στην παγκόσμια αρχιτεκτονική ιστορία. Οι ψυχαγωγικές

ψευδαίσθησης, όπως προέκυψε από τα προσοδοφόρα θεματικά της πάρκα, αποφασίζει να μετατρέψει τον περιστασιακό επισκέπτη τους σε μόνιμο κάτοικο και προχωρά στην ίδρυση της Celebration, μίας ιδιωτικής πόλης νότια

του πάρκου DisneyWorld (**εικ. 2**). Η πρόταση της εταιρείας έχει ως κεντρικό σημείο την επιστροφή στις αξίες της κοινότητας κάτω από ιδανικές κοινωνικές και αρχιτεκτονικές συνθήκες, όπως προσδιορίζονται από τη Disney ιδεολογία της ψευδαίσθησης και αποτελεί απάντηση στην αμερικανική πόλη και τα προσάτιά της. (**εικ. 3**) Ο αστικός σχεδιασμός της θα στηριχτεί στον επαναπροσδιορισμό της έννοιας της γειτονιάς και θα αποτελέ-

δίπλα μέση αριστερά: **Εικ. 1**, Είναι γεγονός ότι ο τουρίστας εξυπηρετείται καλύτερα στην προσομοιωμένη πλατεία του Αγ. Μάρκου στην Epcot, παρά στην πραγματική όπου την τουριστική αξιοποίηση αντικρούουν οι δυσκολίες που θέτει η αληθινή ζωή της Βενετίας δίπλα μέση δεξιά: **Εικ. 2**, Το διαφημιστικό φυλλάδιο συνοψίζει όλη την ιδεολογία της νέας πόλης («Domus», no. 787, 1996 Nov, σελ. 45)

κάτω αριστερά: **Εικ. 4**, Michael Graves, το Ταχυδρομείο στην Celebration («Domus», no. 787, 1996 Nov, σελ. 50)

κάτω δεξιά: **Εικ. 5**, Κέρκυρα, Τουριστικό παραδοσιακό χωριό Δινίλια, ο κεντρικός δρόμος, αρχ. Βασ. Γρηγοριάδης, 1975 (φωτ. Βασ. Γρηγοριάδη)

Με την τυχαία και αποσπασματική χρήση παρελθόντων αρχιτεκτονικών τυπολογιών, η Celebration συμπυκνώνει ιστορικές περιόδους και πολιτισμούς σε ένα και μόνο σενάριο, πέρα από συμβάσεις τόπου και χρόνου. Το θεματικό πάρκο εμπλουτίζεται με μια νέα διάσταση, τη δυνατότητα για πραγματική ζωή. Η ανάκληση εικόνων του παρελθόντος μετατρέπεται σε προϊόν εμπορεύσιμο, μία αγορά νοσταλγίας. Τα δημόσια κτίρια δε θα ακολουθήσουν τη λογική της αυτούσιας αναπαραγωγής τυπολογιών και μορφών του παρελθόντος. Εκεί θα αναζητηθεί η συμβολή των διασήμων του μεταμοντέρνου. (**εικ. 4**)

«Η Celebration σηματοδοτεί την απώλεια της ιστορίας και την ανακατάστασή της από την πραγματικότητα των εικόνων...»⁴ Σηματοδοτεί την απαρχή ενός σημειακού και αδιάστατου χρόνου, όπου η ταυτόχρονη ανάκληση εικόνων του παρελθόντος και προβολών του μέλλοντος, θα επιφέρουν την απουσία του. Η «αχρονική ουτοπία» του J. Baudrillard, ο μη-τόπος αρχίζει να διαφαίνεται. Υπερβαίνοντας τα όρια της μαζικής κουλτούρας, ανοίγεται ο δρόμος για την αισθητική της ανακυκλώσιμης, άρα και αναλώσιμης ψευδαίσθησης.

Η DisneyUtopia

Είναι κοινός τόπος ότι το εικονικό αντικαθιστά βαθμιαία το πραγματικό σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής. Αν αυτή η διαδικασία εντυπωσιάζει χωρίς ηθικές αναστολές, είναι ίσως γιατί η πραγματικότητα έχει μεταλλαχθεί σε μία δραστητική performance, ένα μεγάλο Luna Park ιδεολογιών και συνθημάτων.⁵ «Spectacular Inc.», είναι ο χαρακτηρισμός που έδωσε ο Guy Debord στην κοινωνία του θεάματος. Η Disneyland είναι ο συνδυασμός θεάματος και λαϊκής κουλτούρας. Ο Disney κόσμος ουσιαστικά διαγράφει

νωνίας στην τελευταία ηρωική της έξοδο. Η DisneyUtopia ως πιθανή διέξοδος στην οργουελική Νέα Τάξη Πραγμάτων.

Και στα καθ' ημάς

Στην Ελλάδα των αρχών της δεκαετίας του '70, εποχή της μεγάλης τουριστικής ανάπτυξης, αλλά και εποχή που συνδέεται άρρηκτα με την επιστροφή στη λαϊκή παράδοση σε κάθε πολιτισμική της έκφραση, τα διδάγματα της Disneyland και των θεματικών πάρκων καταφθάνουν δειλά-δειλά με σκοπό να υπηρετήσουν το ντόπιο κεφάλαιο, τον τουρισμό. Η τουριστική πολιτική συνειδητοποιεί την εμπορική αξία της παραδοσιακής εικονογραφίας, αλλά και τη δυνατότητά της να λειτουργήσει ψυχαγωγικά για τους επισκέπτες, ως αναπαράσταση ενός ειδυλλιακού τρόπου ζωής. Είναι η εποχή που θα χτιστεί μεγάλος αριθμός τουριστικών «παραδοσιακών χωριών» στην Ελλάδα, αλλά και η εποχή που αναντίρρητη αρχιτεκτονική αξία ενός ξενοδοχειακού συγκροτήματος, θεωρείτο η καλύτερη δυνατή συναρμογή παραδοσιακών και σύγχρονων στοιχείων.

Έχοντας ως στόχο την ενθάρρυνση ενός ειδυλλιακού παρελθόντος που έντονα αναζητείται στις διακοπές, οι αρχιτέκτονες δεν θα διστάσουν να ακολουθήσουν μια εκλεκτικιστική αντίληψη, και θα ανασύρουν ορισμένα στοιχεία στην επιφάνεια προβάλλοντάς τα ως «παράδοση».⁷ Στις περιπτώσεις των τουριστικών παραδοσιακών χωριών, η αναπαράσταση δεν περιορίζεται απλώς σε αρχιτεκτονικές αναπαραγωγές τοπικών αγροτικών κοινοτήτων, αλλά περιλαμβάνει και δια ζώσης μίμηση δραστηριοτήτων του χωριού από εργαζομένους. Το χωριό Δινίλια στην Κέρκυρα, γνωστό ως χωριό του Μπούα (**εικ. 5**), σχεδιασμένο στα 1975 από τον αρχιτέκτονα Βασίλη Γρηγοριάδη, αποτελεί μια από τις χαρακτηριστικότερες εκφράσεις αυτής της τάσης. Ως επιχειρηματικός στόχος είχε θεθεί η πλήρης εκμετάλλευση του χρόνου των τουριστών σε ένα τεχνητό

λειτουργίες του πάρκου αναπτύσσονται ανάμεσα σε αναπαραστάσεις χαρακτηριστικών συνόλων ή μνημείων από διάφορες πόλεις του κόσμου.² Μία προσομοίωση, μια ψευδής αναπαράσταση αστικών εικόνων ανταποκρίνεται καλύτερα στις προσδοκίες του επισκέπτη, καθώς είναι προγραμματισμένη να λειτουργεί γι' αυτό το σκοπό. (**εικ. 1**)

Σχεδιάζοντας την Πόλη-Ψευδαίσθηση

Το 1996 η Disney Corp., εκτιμώντας την εμπορική αξία της

σει απλοϊκή ερμηνεία των πολεοδομικών standards, όπως εκφράστηκαν τη δεκαετία του '60 στις νέες πόλεις της Αγγλίας και παλαιότερα στις Κηπουπόλεις. Η συγκεκριμένη πολεοδομική πρακτική, προωθείται επιχειρηματικά σήμερα από την εταιρεία ως διέξοδος στα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα της εποχής.³ Η Celebration προσφέρει μία ασφαλής αστική εμπειρία,³ πίσω από την οποία υποθάλπεται ένας κρυφός μηχανισμός κοινωνικού ελέγχου.

τον πραγματικό χρόνο και μεταλλάσσει τον πραγματικό κόσμο σε μία εικόνα χωρίς βάθος.

«...Μεταξύ σημάτων και μνήμης, πειραματισμών, συμβόλων και φαντασίας, η Disney αρχιτεκτονική είναι πλέον ένα αδιαμφισβήτητο κεφάλαιο της παγκόσμιας αρχιτεκτονικής ιστορίας...»⁶ Οι πολίτες –citizens ή μάλλον οι σύγχρονοι netizens– αντιμετωπίζουν με ανακούφιση αυτή την επιστροφή στη Χώρα του Ποτέ, τη Never Land του Peter Pan. Ίσως πρόκειται για την απέλπιδα προσπάθεια μιας εθελουφλούσας κοι-

παραδοσιακό περιβάλλον πλήρως ελεγχόμενο, μια συνολική εμπορία προκατασκευασμένης ψευδαίσθησης με τα ανάλογα κέρδη. Ο αρχιτέκτων εν μέσω σοβαρών αρχιτεκτονικών προβληματισμών, αποφασίζει να προχωρήσει τελικά στο σχεδιασμό αφού έχει ολοκληρώσει τη συστηματική μελέτη των κερκυραϊκών παραδοσιακών οικισμών και των τυπολογιών τους, στις οποίες στηρίχθηκε.

Το συγκρότημα αναπτύσσεται πάνω σε ένα βασικό άξονα-

πάνω: Εικ. 6, Κρήτη, Τουριστικό παραδοσιακό χωριό Αρόλιθος
κάτω: Εικ. 7, Η Λεωφόρος Κηφισίας

δρόμο –η Main Street παρούσα– ο οποίος ορίζεται από διώροφα κτίσματα με καταστήματα-εργαστήρια στο ισόγειο και κατοικίες των εργαζομένων στον όροφο, παραδοσιακό καφενείο και εκκλησία και καταλήγει σε αίθριο. Οι τουρίστες ξεναγούνται, ψωνίζουν χειροτεχνήματα και τοπικά προϊόντα και καταλήγουν στο αίθριο, όπου διασκεδάζουν με παραδοσιακούς χορούς και άλλα θεάματα. Η επίσκεψη στο παραδοσιακό κερκυραϊκό χωριό συνδυάζει

τη γνώση, την ψυχαγωγία αλλά κυρίως τη νοσταλγική αναπόληση χρόνων παρελθόντων, ασφαλώς με το ανάλογο τίμημα.⁸

Η επιτυχία του συγκροτήματος προκάλεσε επιγόνους, όπως για παράδειγμα το «παραδοσιακό χωριό» Αρόλιθος στην Κρήτη (εικ. 6). Σήμερα την επιτυχημένη πορεία συνεχίζουν τα ψυχαγωγικά πάρκα allou και Village Park-complex cinemas στην περιοχή του Ρέντη, ενώ με την ευκαιρία των ολυμπιακών αγώνων κατασκευάζεται θεματικό πάρκο στην Ανάβυσσο, αναφερόμενο στην Ελληνική Μυθολογία. Το επιτυχημένο Pueblo Espanol σε επαφή με τα Ολυμπιακά έργα στη Βαρκελώνη, δείχνει το δρόμο.

Η αρχιτεκτονική της ψευδαίσθησης στην Ελλάδα θα βρεί εξ' ίσου καλά πρόσφορο έδαφος στις πλέον αστικοποιημένες περιοχές. Δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριστούμε ότι η αθηναϊκή λεωφόρος Κηφισίας, ένα ετερόκλητο σκηνικό, υπηρετεί ένα σενάριο, την προβολή του νέου επιχειρηματικού-διαφημιστικού πολιτισμού (εικ. 7). Αν η ψευδαίσθηση είναι ο κοινός τόπος της Disney αρχιτεκτονικής, τότε η λεωφόρος Κηφισίας, η Main Street του Κεφαλαίου, αποτελεί τον καθαυτό τόπο της ψευδαίσθησης, προβάλλοντας μία υπερτιμημένη έως και ανύπαρκτη οικονομική ευμάρεια.

Η διαχείριση του φανταστικού του ατόμου είναι πλέον μία ιδιωτική και καθ' όλα επιτυχημένη επιχείρηση με κύριο εργαλείο της την κουλτούρα της ψευδαίσθησης. Η ψευδαίσθηση όμως κάποια στιγμή σβήνει και η προσαγείωση στην πέτρινη πραγματικότητα απογοητεύει.

«...Πίσω από την αφελή παρόρμηση των θεατών να φωνάξουν “κοίτα πόσο μοιάζει!” βρίσκεται μια ασυναίσθητη, περίεργη και λίγο ενοχλητική αίσθηση ανασφάλειας μπροστά σ' αυτό το παιχνίδι μεταξύ αυταπάτης και πραγματικότητας...».⁹

Σημειώσεις

1. Attoe Wayne, Σκηνογραφικές πόλεις και ζωντανά θεάματα. Μια θεώρηση της αρχιτεκτονικής και του τουρισμού, *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, 9/1975, σελ. 48
2. Αφιέρωμα Le Syndrome de Disney, *Domus*, no. 787, 1996 Nov., σελ. 4-52
3. Πρόκειται για ένα μοντέλο ζωής που απαντάται σε ολιστικά πολιτεύματα ή στις πρώην σοσιαλιστικές ουτοπίες: η ζωή, η εκπαίδευση, η ψυχαγωγία, η εργασία, όλα παρέχονται από την Εταιρεία.
4. Peterson D.K., *Nostalgia's Knocking at the New Urbanist Door: Disney and Celebration*, <http://www.english.wayne.edu/peterson/Professional/nostalgia.html>
5. Baudrillard Jean, Disneyworld Company, *Liberation*, Paris, 4-3-1996
6. Vercelloni Matteo, Heterotopias of Compensation. Disney theme parks and their hotel structures, *Domus*, no. 787, 1996 Nov., σελ. 42
7. Κωτσάκη Α., Γ. Θεοδοσόπουλος, *Ο αρχιτέκτονας και το έργο του 1938-88*, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα, 1989, σελ. 24
8. MacChannell Dean, *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class*, New York Schocken Books, 1976
9. Attoe Wayne, Σκηνογραφικές πόλεις και ζωντανά θεάματα. Μια θεώρηση της αρχιτεκτονικής και του τουρισμού, *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, 9/1975, σελ. 50

διαγωνισμός

Δημαρχειακό Μέγαρο Λαμπείας

Ο οικισμός της Λαμπείας είναι ένα παραδοσιακό περιβάλλον το οποίο παραπέμπει στις πρώτες νεότερες εικόνες κατοίκησης των περιοχών της κεντρικής Πελοποννήσου. Διατηρεί αναφορές σε πηγαιές έννοιες της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής (όπως η ανθρώπινη κλίμακα, οι μικροκλιματικές αρετές των κτισμάτων κ.λπ.). Στην παρούσα σύνθεση η μικροκλιματική διάσταση ελέγχεται με τα εργαλεία του ενεργειακού, του βιοκλιματικού και του οικολογικού σχεδιασμού.

Οι ερμηνείες που δόθηκαν για την απόδοση της σύνθεσης εντοπίζονται στις έννοιες του τοπικού και του διεθνικού της αρχιτεκτονικής σήμερα. Το «τοπικό» ορίζεται από τα πρωτογενή, ιστορικά και ιδιαίτερα τοπικά χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής με τη συμπαρουσία της μνήμης ή και άλλων στοιχείων που επιδρούν σε ένα ευρύτερο χώρο που ορίζεται από τη νοπτική μορφολογία. Το διεθνικό ερμηνεύεται ως διαπολιτισμικό στοιχείο το οποίο ομογενοποιεί τους πολιτισμούς, τις τεχνολογίες-τεχνικές των υλικών και κατ' επέκταση το εκφραστικό επίπεδο των μορφών.

Ένα πρώτο ερώτημα προς επίλυση αποτέλεσε η κλίμακα αυτού του κτιρίου δημόσιας χρήσης - περιορισμένων τετραγωνικών, στο φυσικό περιβάλλον του επαρχιακού οικισμού της Λαμπείας, που διασχίζεται από ένα ήπιο εθνικό αυτοκινητόδρομο, υπονοώντας την απαίτηση για την εμβέλεια του Δημαρχιακού Μεγάρου στην ευρύτερη περιοχή των υπολοίπων οικισμών του επαρχιακού Δήμου.

Οι παράμετροι του ενεργειακού σχεδιασμού και των τεχνολογικών υποδομών για τη διαχείριση της ενεργειακής ροής, υπογορεύουν ένα επόμενο λεξιλόγιο έκφρασης των κατασκευαστικών δομών των κτιρίων με την αξιοποίηση του παθητικού

ενεργειακού σχεδιασμού και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας που εξυπηρετούν τη γενικότερη ιδέα της αειφορίας. Επαναπροσδιορίζονται λοιπόν, ο ρόλος και οι σχέσεις της ένταξης ενός συγχρονικού μας κτιρίου, στο ειδικό φυσικό περιβάλλον του και στο ιδιαίτερο οικιστικό περιβάλλον του, συνυπολογίζοντας τις νέες τεχνολογίες που είναι συμμετοχές και αυτές στο σύγχρονο σχεδιασμό.

Η πολυ-λειτουργικότητα και η εναλλακτικότητα των χώρων, η απρόσκοπτη και ανεμπόδιστη πρόσβαση των α.μ.ε.α. σε όλους τους χώρους, υλοποιούνται με τη συνέχεια ενός «λιτού» σχεδιασμού από το κτίριο προς το ειδικό του περιβάλλον και σε σχέση με αυτό που συμβαίνει έξω από τα όρια του οικοπέδου, με την ελάχιστη επέμβαση στο φυσικό ανάγλυφο για τη διατήρηση της υπάρχουσας εικόνας του τοπίου.

Ένα άλλο στοιχείο που αξιολογήθηκε και μεταφέρθηκε από τη λαϊκή αρχιτεκτονική παράδοση και αφορά τον οικισμό, είναι η ύπαρξη ενός οικονομημένου και χαρακτηριστικού «διά-κενου» χώρου που προκύπτει τυχαία από την ελεύθερη σχέση των κτισμάτων και αφορά τη σύνθεση ανάλογων υπαίθριων χώρων, όπως πλατώματα, εξέδρα, πεζούλια - με ιδιότυπες κατόψεις. Η εύρεση και η ανασύσταση αυτών των εικόνων και σχέσεων στο σχεδιασμό, αποσκοπούν στην ενίσχυση, την αποκατάσταση της σχέσης της κοινωνικής με τη χωρική δομή.

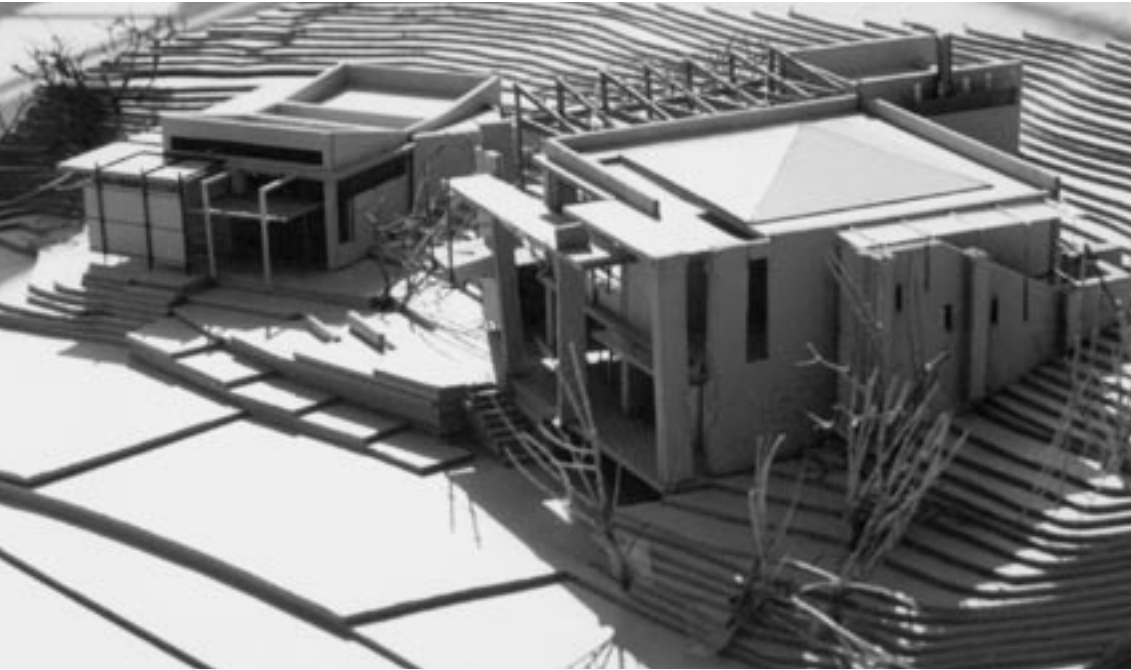
Αυτά τα δεδομένα μας οδήγησαν (και για λειτουργικούς λόγους) στην υλοποίηση δύο αυτόνομων ξεχωριστών κτιρίων σε ελεύθερη σχέση και σε απόσταση μεταξύ τους, με συνθετικό εργαλείο τη διαχείριση των υπαίθριων διάκενων χώρων.

Το κτίριο του Δημαρχείου προσανατολίζεται σε άξονα βορρά-νότου, με «κλειστή» τη βόρεια όψη του, με τη χρήση πέτρινου αναληπτικού τοίχου για μεγαλύτερη θερμική αδράνεια (και κατά συνέπεια μικρότερες απώλειες) και με «ανοικτή» τη νότια όψη του και ενίσχυσή του από την παρουσία του θερμοκηπίου για μεγαλύτερα ηλιακά οφέλη.

Η ενδιαφέρουσα θέα συμπίπτει με την κεντρική είσοδο που οδηγείται από τη ράμπα στην ανατολική όψη. Η πρωινή χρήση των χώρων του Δημαρχείου προϋποθέτει την υλοποίηση ανατολικών ανοιγμάτων, πράγμα που συμπίπτει με το χαρακτήρα της «προσπελασιμότητας» και της αναφοράς των λειτουργιών του κτιρίου προς τους πολίτες, όπως και τη διαφοροποίησή του από τα γειτονικά κτίρια της κατοικίας.

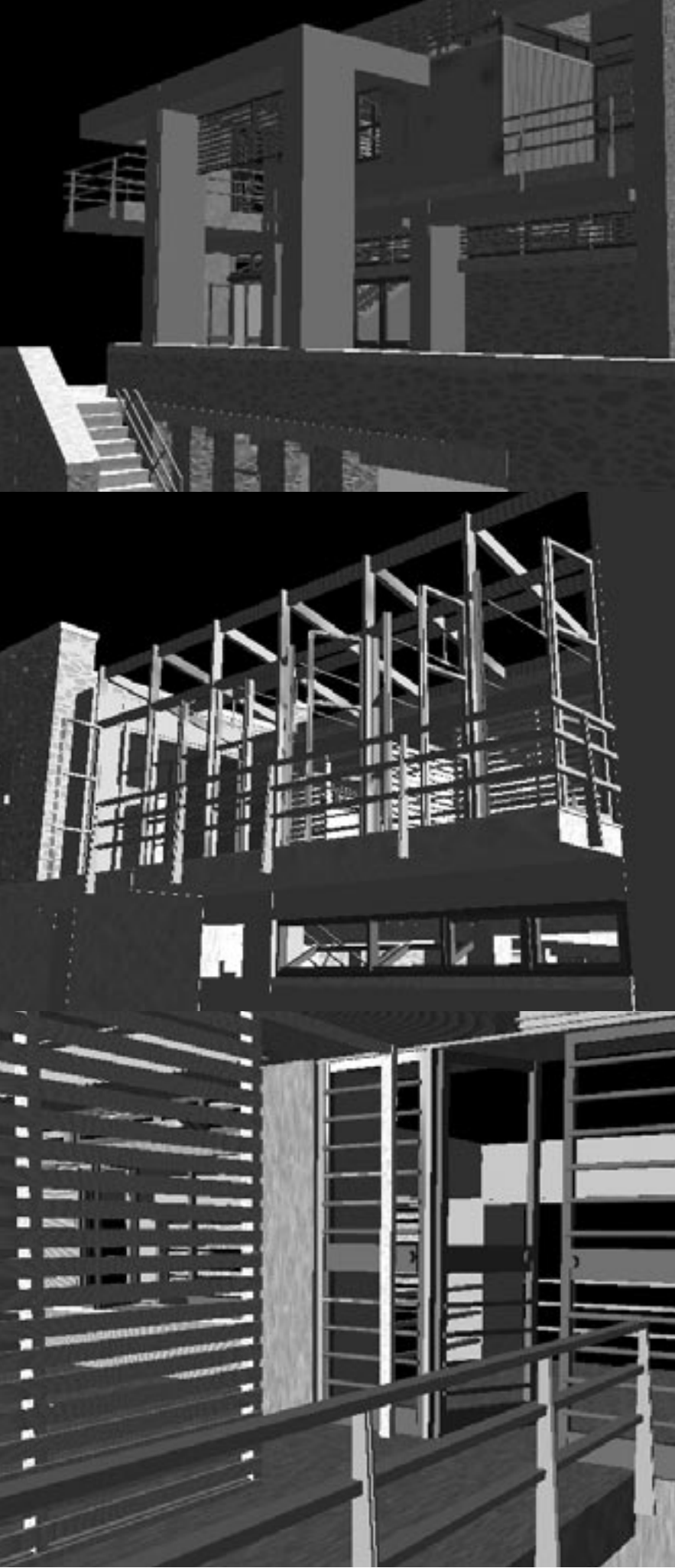
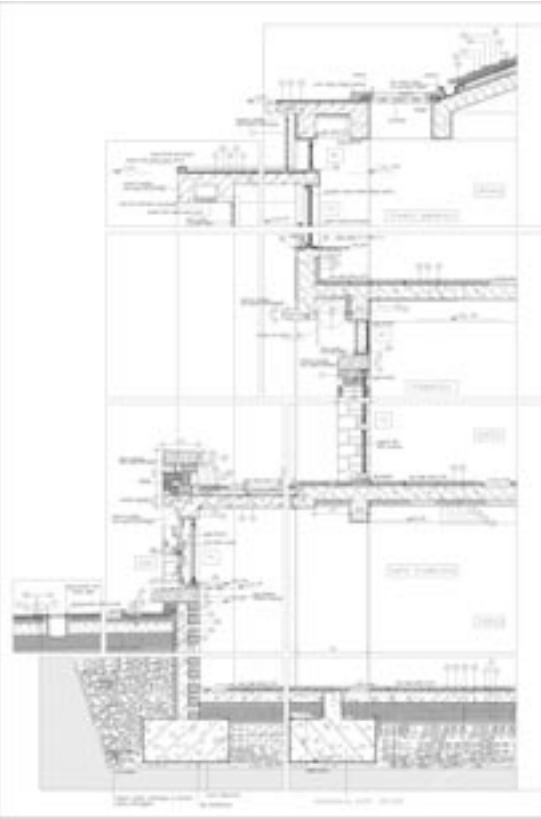
Ο δυτικός (ενοχλητικός) ήλιος αντιμετωπίζεται μέχρι την πρώτη στάθμη από το κεκλιμένο του οικοπέδου, ενώ στο ανώτερο επίπεδο με τη χρήση κάθετων στοιχείων ηλιοπροστασίας στους φεγγίτες. Η οριζόντια ηλιοροφή συνεισφέρει στο φυσικό φωτισμό των εσωτερικών χώρων. Στα επιπρόσθετα οφέλη του κτιρίου συνεισφέρει η μονωτική ιδιότητα του εδάφους.

Το δεύτερο ανεξάρτητο κτίσμα-αίθουσα πολλαπλών χρήσεων και πολιτιστικών εκδηλώσεων, προσανατολίζεται νοτιοανατολικά με τη διαμήκη του πλευρά να ακολουθεί αυτή τη διεύθυνση και τη βόρεια να εκμεταλλεύεται επίσης τη μεγάλη θερμική αδράνεια του πέτρινου τοίχου και του εδάφους. Η βορειοδυτική πλευρά ακολουθεί την υπάρχουσα έντονη κλίση του εδάφους, είναι υπόσκαφη ώστε να δημιουργούνται οι απαραίτητες συνθήκες δροσισμού και εύκολης συσκότισης της αίθουσας για προβολές.

Μελετητές:
Κώστας Ντάφλος, Αργυρώ Παναγούλη, αρχιτέκτονες

Συνεργάτης:
Ελένη Παναγούλη, σπουδάστρια αρχιτεκτονικής ΕΜΠ

ΔΟΜΗΜΕΝΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η Λαμπεία είναι ορεινή κωμόπολη της Ηλείας, χαρακτηρι-
σμένη ως «ενδιαφέρων οικισμός» με ειδικούς περιοριστικούς
όρους δόμησης (όπως επιβολή στέγης, μικρό ποσοστό ανοιγ-
μάτων κ.ά.). Τα λίγα, αλλά σημαντικά αρχιτεκτονικά δείγματα
του παρελθόντος, ξεπροβάλλουν με ένταση και δραματικό-
τητα από τις έντονες κλίσεις του βουνού.
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΚΤΙΡΙΟ
Σε μια τέτοια περιοχή επιχειρείται, μέσα από τη διαδικασία
του διαγωνισμού, η αναζήτηση της συνέχειας της παραδοσια-
κής μας αρχιτεκτονικής. Το κτίριο που προτείνεται, αυστηρό
και λιτό, με καθαρούς ορθογωνικούς όγκους, διατηρεί από τα
στοιχεία της παράδοσης τις αρχές οργάνωσης και τις αναλο-
γίες των όγκων, καθώς και τη σχέση τους με τις έντονες κλί-
σεις του εδάφους, την ορθογωνική κάτοψη, τη διώροφη οργά-
νωση, την κλίμακα των επιμέρους μερών, τις σχέσεις πλήρων
και κενών, τα υλικά του τόπου –πέτρα και ξύλο–.
Ταυτόχρονα όμως το Κτίριο αυτό του Δημαρχείου καλείται να
σηματοδοτήσει το νέο σημαντικό δημόσιο χώρο με σύγχρονο
σχεδιασμό και πνεύμα ανανέωσης και εξέλιξης. Σύμφωνα με
αυτό όπου παρουσιάζονται προβλήματα προτείνεται μια δια-
φορετική αντιμετώπιση. Παράδειγμα το μορφολογικό στοι-
χείο της στέγης, που «αποκολλάται» από τη συμπαγή μάζα
του κτιρίου με την παρεμβολή φεγγιτών σε όλη την περίμετρο
του κτιρίου, καθώς η συναντώμενη κεραμοσκεπή ξεκινά πολύ
κοντά στα παράθυρα.
Το Κτίριο συνολικής έκτασης 600,00 τ.μ., οργανώνεται σε δύο

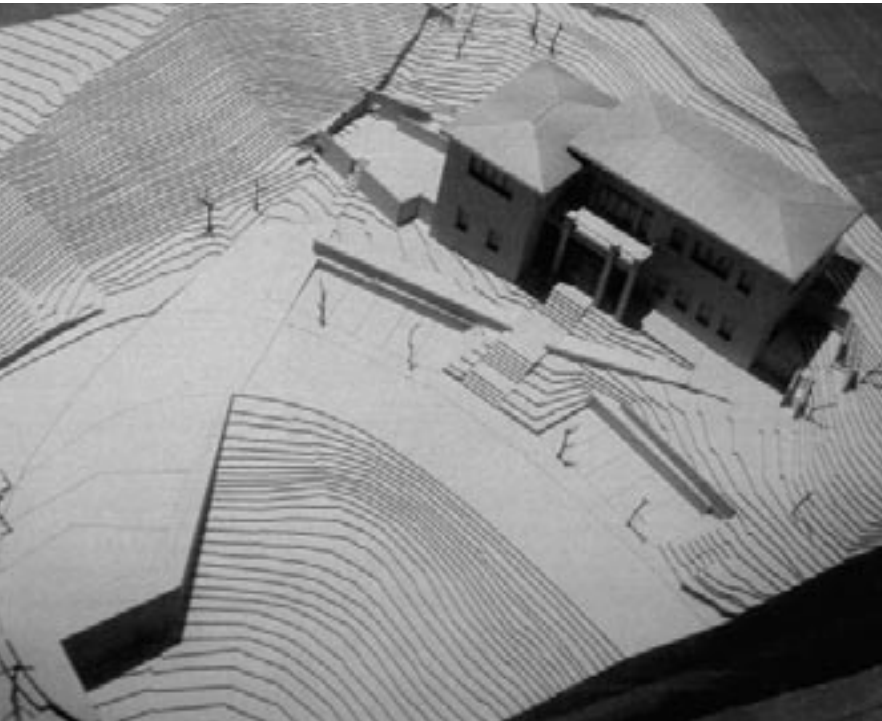
επιμέρους όγκους προκειμένου να αποκτήσει κλίμακα και σε
δύο επίπεδα.
Στο Ισόγειο χωροθετούνται οι υπηρεσίες του Δήμου, στις
οποίες παρατηρείται η μεγαλύτερη και η συχνότερη προσέ-
λευση κοινού, δηλαδή ο χώρος της Γραμματείας-Λογιστηρίου,
κ.λπ. και η Αίθουσα εκδηλώσεων, που συμπληρώνονται με την
είσοδο και το χώρο αναμονής –foyer– στην κεντρική περιοχή,
η οποία χαρακτηρίζεται από το εσωτερικό αίθριο και τη δυνα-
τότητα να λειτουργεί και ως ημιυπαίθριος χώρος. Η Αίθουσα
εκδηλώσεων, μελετημένη για κάθε είδους εκδηλώσεις, προ-
βλέπεται να ενοποιείται με το χώρο αναμονής και να εκτονώ-
νεται άμεσα σε υπαίθριο χώρο. Ο χώρος αυτός εντάσσεται
στην ενότητα των υπαίθριων χώρων, που υποστηρίζουν την
κοινωνική και δημόσια λειτουργία του Δημαρχείου.
Στον όροφο οργανώνονται τα γραφεία των Δημάρχου, Αντιδη-
μάρχου και δημοτικών συμβούλων και ένας δευτερος μικρός
χώρος αναμονής.
Για πλήρη βιοκλιματικό σχεδιασμό θα χρειαζόταν κάλυψη
ολόκληρων όψεων από υαλοστάσια, μια τέτοια μορφολογία
όμως είναι ξένη προς την παραδοσιακή αρχιτεκτονική, γι'
αυτό και δεν υιοθετείται.
Σε όλο τον περιβάλλοντα χώρο (ανοικτό χώρο-πλατεία απέναν-
τι από το κτίριο και υπαίθριους χώρους του κτιρίου) επικρα-
τεί μια έντονη ελευθερία χαράξεων, που σαν τρόπος σχεδια-
σμού επαναλαμβάνει και ολοκληρώνει συνειδητά τις μορφές
των αντίστοιχων κατασκευών των ανώνυμων δημιουργών, στις
οποίες η ορθή γωνία δεν αποτελεί τον κανόνα.

Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ

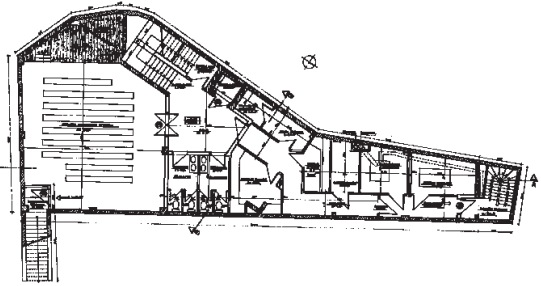
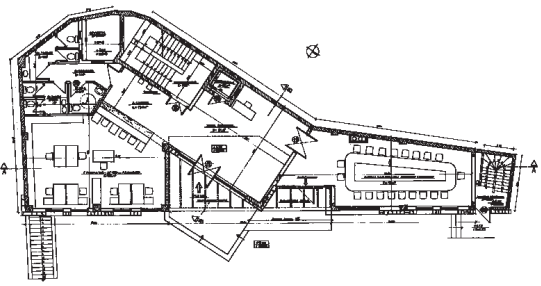
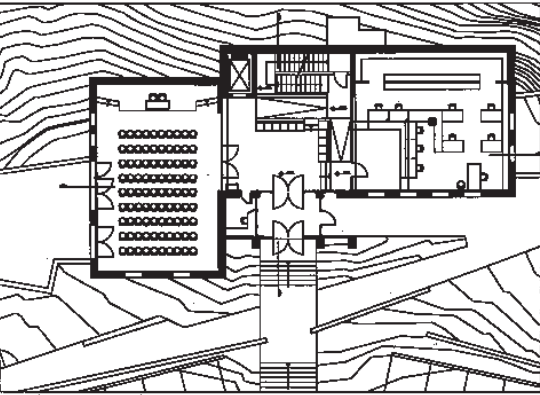
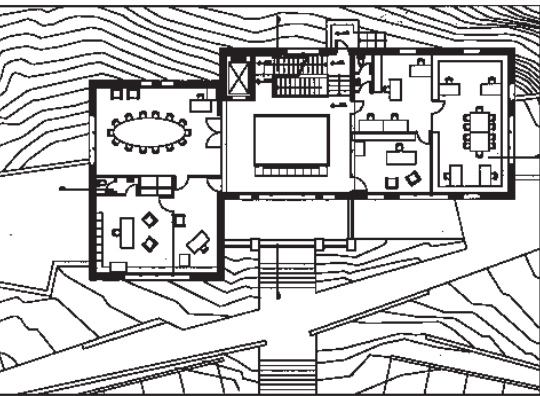
Το νέο κτίριο τοποθετείται πέρα από την οικοδομική γραμμή σε
επαφή με το νοτιοδυτικό άκρο του οικοπέδου, τρία μέτρα ψηλό-
τερα από το επίπεδο του δρόμου, με τη μια πλευρά του κλειστή
να ακολουθεί το φυσικό όριο και την άλλη ανοικτή στο δρόμο.
Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται:
α. Η απελευθέρωση του μεγαλύτερου μέρους του οικοπέδου
από τον κύριο όγκο του κτιρίου, δίνοντας τη δυνατότητα για
πιο ευέλικτη διαμόρφωση του υπαίθριου χώρου.
β. Η αξιοποίηση στο μέγιστο δυνατό βαθμό του χώρου για την
εξασφάλιση των απαραίτητων προσπελάσεων, κυκλοφορια-
κών συνδέσεων και των θέσεων στάθμευσης του κτιρίου.
γ. Η ένταξη του κτιρίου στο φυσικό περιβάλλον με μια αμφί-
δρομη σχέση, όπου το νέο κτίριο θα αποτελεί φυσική προέ-
κταση της διαμόρφωσης του χώρου και αντίστροφα.
δ. Η ανάδειξη του όλου συγκροτήματος και η ενδυνάμωση του
δημοσίου χαρακτήρα του.
ε. Η απομάκρυνση των κυρίων λειτουργιών από το δρόμο, που
σε αντίθετη περίπτωση θα μπορούσε να επιβαρύνει το κτίριο,
είτε κυκλοφοριακά είτε ηχητικά.
ζ. Η εξασφάλιση ανεμπόδιστης θέας των διαμορφωμένων
χώρων προς το κέντρο, αλλά και άλλων σημείων του οικισμού.
η. Η αποφυγή κατακερματισμού του οικοπέδου σε μικρότερα
τμήματα νεκρών χώρων και η δημιουργία ενιαίου χώρου πλα-
τείας.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ - ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

Η πλατεία, υπερυψωμένη από το επίπεδο του δρόμου κατά
τρία μέτρα, τοποθετημένη στον άξονα βορρά-νότου και προ-
στατευμένη από το βορρά με πυκνή δενδροφύτευση, αποτε-
λεί και το βασικό στοιχείο της σύνθεσης.
Γύρω από αυτήν οργανώνονται οι κύριες προσπελάσεις των
πεζών προς το κτίριο. Η πλατεία δημιουργείται στο νοτιοανα-
τολικό άκρο του οικοπέδου, δίνοντας τη δυνατότητα επέκτα-
σης του δημοτικού χώρου προς τα νότια.
Το κτίριο εφάπτεται με το πίσω όριο, ακολουθώντας το
φυσικό του εδάφους και είναι κατά το μεγαλύτερο μέρος της
δυτικής πλευράς του υπόσκαφο.
Ένας φλοιός από πέτρα περιβάλλει το φέροντα οργανισμό του
κτιρίου, που είναι από μπετόν, αφήνοντας ακάλυπτα ορι-
σμένα τμήματά του, δημιουργώντας μια διαλεκτική σχέση
μεταξύ μοντέρνας και παραδοσιακής τεχνικής, ενώ ταυτό-
χρονα προσδίδει στο κτίριο μια συμμετρική-ασύμμετρη όψη.
Ο ευδιάκριτος όγκος του χώρου υποδοχής που τοποθετείται
σε στρέψη στο κέντρο του κτιρίου και είναι καλυμμένος με
στέγη, παραπέμπει στα μονολιθικά πέτρινα πυργόσπιτα των
γύρω οικισμών, ενώ παράλληλα αποτελεί το σημείο αναφο-
ράς και αναγνώρισης του Δημαρχείου.

Μελετητής:
Ανδρομάχη Δαμαλά, αρχιτέκτων

Μελετητής:
Εμμανουήλ Σέγκος, αρχιτέκτων

**7^Ο ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ**

Αθήνα-Πειραιάς, Οκτώβριος 2004

Η Ευρωπαϊκή Εταιρεία των Ιστορικών των Πόλεων, οργανώνει συνέδριο που θα πραγματοποιηθεί στην Αθήνα και τον Πειραιά στις 27-30 Οκτωβρίου του 2004 με γενικό τίτλο: «European City in Comparative Perspective». Το συνέδριο θα ξεκινήσει την Τετάρτη 27 Οκτωβρίου, με την εναρκτήρια διάλεξη (opening lecture) του Καθ. Αλέξανδρου Παπαγεωργίου-Βενετιά. Τις επόμενες ημέρες θα παρουσιαστούν οι εισηγήσεις των Συνεδρών σε 12 γενικές και 21 ειδικές Συνεδρίες, καθώς και 3 συζητήσεις στοργυλλής τράπεζης, εκ των οποίων για πρώτη φορά οι 5 διοργανώνονται από Έλληνες επιστήμονες. Το συνέδριο θα κλείσει με την ομιλία του καθ. Jean Luc Pinol και θα πλαισιώνεται από σειρά παράλληλων εκδηλώσεων. Το Συνέδριο υποστηρίζεται επιστημονικά από το Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανετίου Πανεπιστημίου, την Ελληνική Εταιρεία Ιστορίας της Πόλης και της Πολεοδομίας, το Κέντρο Αστικής Ιστορίας

λωση ενδιαφέροντος που αφορά τη συμμετοχή με εισήγηση στις θεματικές ενότητες (call for session topics) σύμφωνα με το πρόγραμμα, δίδονται μέσω του site:
<http://www.le.ac.uk/urbanhist/urbanconf/athens.html>. Για περαιτέρω πληροφορίες και εγγραφές, οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να απευθύνονται στη διεύθυνση:
karachalis@panteion.gr,
τηλ. 210- 9214689.

**ΜΑΧΗ ΚΑΡΑΛΗ, ΟΙ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ
ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΞΩΜΕΡΙΑ ΤΗΣ
ΤΗΝΟΥ, Πολιτιστικό Τεχνολογικό
Ίδρυμα ΕΤΒΑ, σελ. 352, Αθήνα
2002**

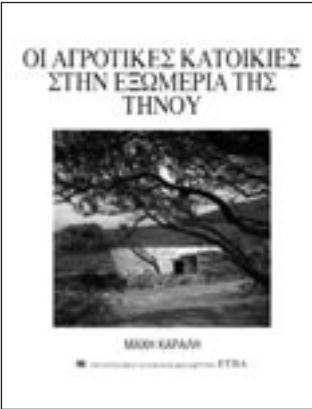
Πρόκειται για την διδακτορική διατριβή της συγγραφέως στη Σχολή Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ, στην οποία αναλύει τις αγροτικές κατοικίες και εγκαταστάσεις της Εξομωρίας της Τήνου. Τα κτίσματα αυτά, είναι σκορπισμένα σε μια περιοχή η οποία σε καιρούς περασμένους ήταν παραγωγική και χρησιμοποιούμενη, με κόπο, ακόμη και με πεισδία γεωργικά εργαλεία.

του Πανεπιστημίου του Λέστερ και τη *Maison des Sciences de l'Homme* (Παρίσι). Το γενικό συντονισμό του συνεδρίου, έχει η Πρόεδρος της διεθνούς Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Ιστορικών των Πόλεων Χα Λυδία Σαπουνιάν-Δρακάκη, Επίκ. Καθ. του Τμήματος Οικονομ. και Περιφ. Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου. Ο χρόνος υποβολής των εισηγήσεων, λίγην τον Οκτώβριο του 2003. Πληροφορίες σχετικά με την εκδή-

Μετά τη «γενιά του '30» που άρχισε η στροφή στην αυτογνωσία του λαϊκού πολιτισμού μας, έτω και αν αυτή τότε προήλθε περισσότερο από την ελληνική αστική διανόηση, όπως η Χατζημητσάλη, ο Πικιώνης, ο Κόντογλου κ.ά. ή ακόμη και από ξένους όπως ο Μερλιέ, ο Μπω-Μποβύ, η Άννα Πάλμερ-Σικελιανού, που πολλές φορές διχογνωμούσε μεταξύ αρχαιολατρίας και παράδοσης, εν τούτοις έγιναν πάρα πολλά τουλάχιστον στη συλλογή και κατα-

γραφή των δεδομένων. Έχομε έτσι σειρά εκδόσεων, άλλες που εκδόθηκαν τότε και άλλες μετά τον πόλεμο με υλικό που συλλέχτηκε στο Μεσοπόλεμο, με την επιμέλεια του Πικιώνη όπως τα λευκώματα «Αρχοντικά της Καστοριάς» και «Σπίτια της Ζαγοράς» ή η σειρά της Αθηνάς Ταρσούλη «Δωδεκάνησα», «Κύπρος»

κ.ά. Μετά το '50, πραγματοποιείται στα πλαίσια των μαθημάτων της Αρχιτεκτονικής Σχολής του ΕΜΠ σειρά αποτυπώσεων παραδοσιακής και νεοκλασικής αρχιτεκτονικής, πολλές από τις οποίες εκδόθηκαν στο κλασικό πλέον «Ελληνικό Λαϊκό Σπίτι», ενώ έχουμε και αυξανόμενο πλήθος από διατριβές ή άλλες εργασίες συλλογής και ανάλυσης υλικού, δημοσιευμένου ή μη.

Το βιβλίο της Μάχης Καραλή, θα το θεωρήσουμε ως ένα βήμα παραπέρα, μια και επιχειρείται εκτός από την απλή συλλογή υλικού –πάντοτε χρήσιμη ως ακρογωνιαίος λίθος της έρευνας– και μια γενικότερη πλέον ανάλυση του ιστορικού και κυρίως του οικονομικού και κοινωνικού υποβάθρου που δημιούργησε το συγκεκριμένο υλικό. Ήδη ο Διονύσιος Ζήβας, σε ένα «τυπικό» θέμα όπως οι προβιομηχανικές κατασκευές (στο βιβλίο του «προβιομηχανικές αγροτικές εγκαταστάσεις στη Ζάκυνθο», Αθήνα 2000) έχει κάνει το βήμα να ερευνήσει το πώς και το γιατί και με ποιες εργασιακές σχέσεις δομούνται και παράγονται αυτές οι κατασκευές. Τώρα, στο βιβλίο της Μ. Καραλή, αναλύονται και ερμηνεύονται οι αγροτικές εγκαταστάσεις μέσα από το ευρύτερο οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο που συνεπάγεται αυτές τις κατασκευές και τη σχέση τους με τον παραγωγικό χώρο. Σε μια γη που έχει από αιώνες απολέσει τα αρχαία δάση της, ξεπλυμένη εδώ και τουλάχιστον διακόσια χρόνια από το χώμα, παθρώνει και ελάχισητα, όπου το καθαρίσματος του χωραφιού αποτελεί και πηγή προμήθειας οικοδομικού

υλικού συγκεκριμένης δομής, τις σχιστολιθικές πλάκες, το κτίσμα τελικά αποτελεί προέκταση του εδάφους και του τοπίου. Δεν είναι καθόλου τυχαίο ούτε η διασπορά στην ύπαιθρο αυτών των εγκαταστάσεων, ούτε η συγκεκριμένη τους θέση, ούτε το μέγεθος και η κατασκευή τους, και φυσικά ούτε και η μορφολογία τους. Για το θέμα αυτό, η συγγραφέας αφιερώνει εκτεταμένη ανάλυση των οικονομικών συνθηκών στη γεωργία και κτηνοτροφία της Τίνου, στις κοινωνικές σχέσεις της εποχής των εγκαταστάσεων αυτών, και ακόμη και στο πολιτιστικό ετοιμοδομήμα, στο λαϊκό πολιτισμό που παράγει και αναπτύσσει αυτού του είδους η οικονομικοκοινωνική βάση. Αναλύονται ακόμη οι διαφορές μεταξύ της «Εξωμεριάς» και του υπόλοιπου νησιού, ιστορικές, παραγωγικές, αλλά και γεωλογικές ακόμη, και βλέπει κανείς το μη τυχαίο της διασποράς, του κατακερματισμού αλλά και της συνοχής και συσπειρώσεως του πληθυσμού στην κοινότητά του, στη μονάδα του.

Έτσι, η αποτύπωση, παρουσίαση και ανάλυση των συγκεκριμένων εγκαταστάσεων που ακολουθούν, αποκτούν πλέον άλλη θέση από μια απλή «φωτογράφιση», μια και έχει ήδη ο αναγνώστης, τη εργαλεία της ερμηνείας, τα οποία και εξειδικεύονται στα παραδείγματα, στο τρίτο μέρος, την «ανάληψη και ερμηνεία» του βιβλίου. Παράλληλα, ο πλούτος των σχεδίων και φωτογραφιών, των οικοδομικών λεπτομερειών, η συλλογή της ονοματολογίας τους, η κτιριολογία και η κατασκευή τους, αποτελούν ένα μοναδικό σύγγραμμα που έχει επιτέλους ξεπεράσει το ρομαντισμό ή την ψυχρή αποτύπωση που χαρακτήριζε τους ως τώρα μελετητές της λαϊκής αρχιτεκτονικής.

Έχοντας και εγώ περπατήσει την περιοχή αυτή το 1958 και γνωρίζοντας τι συμβαίνει σήμερα όπου οι νεοαστοί των μεγαλουπόλεων ανακάλυψαν το χαμένο τους παρθέσιο, επιπίπτοντας σαν τα κοράκια επάνω τους για να τα σώσουν «αξιοποιώντας» τα, σκέπτομαι τι θα απογίνουν τα ταπεινά αλλά ιδιαίτερα σημαντικά αυτά μνημεία του λαϊκού μας πολιτισμού. Φοβάμαι ότι πολύ δίκαια αναρωτιέται η συγγραφέας για το πότε ήταν καλύτερα «τώρα που όλος ο κόσμος ενδιαφέρεται γι' αυτά ή τότε που όλοι αδιαφορούσαν για την τύχη τους και έμενε ο χρόνος να ρυθμίζει το τέρμα της ζωής τους»...

Γεώργιος Μ. Σαρηγιάννης